

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ
ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ» ΣΤΗΝ
«ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΗ ΑΡΧΗ»

**Η επιρροή του διεθνούς και περιφερειακού συστήματος στη
μετεξέλιξη του παλαιστινιακού κινήματος**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΜΑΡΙΝΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΟΥ

A.M. 1205M071

ΑΘΗΝΑ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

Εισαγωγή	1
1. ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ	
1.1 Επίπεδα ανάλυσης	3
1.2 Μεγάλες και ήσσονες δυνάμεις: οι πραγματικές διαστάσεις της σχέσης «προστάτη-πελάτη» (patron-client)	4
2. ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ	
2.1. Σοβιετική Ένωση και Τρίτος Κόσμος	10
2.2 Η πολιτική των υπερδυνάμεων στη Μέση Ανατολή	17
3. Η ΟΑΠ ΣΤΟΝ «ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ»: Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ	27
3.1. Η παλαιστινιακή αντίσταση πριν τον Πόλεμο των Έξι Ημερών	28
3.2. Η επιρροή του συστημικού επιπέδου	34

3.3. Η παρεμβολή του περιφερειακού συστήματος

3.3.1 Η ψυχροπολεμική και μεταψυχροπολεμική εποχή μέσα από το πρίσμα του αραβικού συστήματος 47

3.3.2 Η ΟΑΠ μέσα στο αραβικό σύστημα 57

4. ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ «ΝΕΑ

ΤΑΞΗ» 80

Συμπεράσματα 89

Βιβλιογραφία 93

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την μετεξέλιξη της παλαιστινιακής οργάνωσης-ομπρέλα ΟΑΠ (Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης) ως απόρροια των αλλαγών που συντελέστηκαν κυρίως σε διεθνές αλλά και περιφερειακό (ως προέκταση των διεθνών αλλαγών) στα τέλη της δεκαετία του '80 και τις αρχές του '90. Πιο συγκεκριμένα στην εργασία θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθούν όλες εκείνες οι δυναμικές μέσα στην οργάνωση που μπορούν να αποδοθούν στις πιέσεις και τις ευκαιρίες που προσέφεραν τα δύο ανώτερα επίπεδα στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου προκειμένου να αξιολογηθεί η πορεία της ΟΑΠ προς την πολιτική επιλογή της να εμπλακεί σε ειρηνευτικές συνομιλίες με το Ισραήλ που κατέληξαν στη συμφωνία του Όσλο.

Στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει μια συνοπτική διερεύνηση των θεωρητικών ζητημάτων που ανακύπτουν από μια τέτοια μελέτη όσον αφορά αφενός τη διασύνδεση των επιπέδων ανάλυσης και αφετέρου τη θέση και τη σχέση των μεγάλων δυνάμεων έναντι των μικρότερων παικτών του συστήματος. Στο δεύτερο κεφάλαιο το δεύτερο εξ αυτών θα τύχει περαιτέρω εξέτασης τόσο στο ευρύτερο πλαίσιο του Τρίτου Κόσμου, που αποτέλεσε το θέατρο εκδήλωσης της ψυχροπολεμικής δραστηριότητας και αντιπαλότητας των δύο υπερδυνάμεων, όσο και στη γεωγραφικά προσδιορισμένη περιφέρεια της Μέσης Ανατολής μέσα στους κόλπους της οποίας αναπτύχθηκε και έδρασε το παλαιστινιακό κίνημα.

Στο τρίτο κεφάλαιο, όπου εκτυλίσσεται η μελέτη του επιμέρους αντικειμένου της έρευνας, η δράση του παλαιστινιακού κινήματος θα εξεταστεί κατά μήκος τριών διατάσεων (θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι τρεις αυτές διαστάσεις ενίοτε μοιάζουν με τρεις παράλληλες εξιστορήσεις με διαφορετική έμφαση στη κάθε μία). Στα πλαίσια αυτά θα μελετηθεί πρώτον ο τρόπος που η δομή -και οι αλλαγές σε αυτήν- του διεθνούς συστήματος επηρέασαν άμεσα τις πολιτικές της ΟΑΠ. Θα ακολουθήσει η εξέταση της επιρροής του διεθνούς συστήματος στο περιφερειακό, κατά βάση αραβικό, επίπεδο. Τα συμπεράσματα από αυτήν την εξέταση, στο τέλος, θα αναχθούν στο επίπεδο της μονάδας, δηλαδή της ΟΑΠ προκειμένου να ολοκληρωθεί και να διασυνδεθεί το ευρύτερο «σύστημα πιέσεων».

Τέλος, δεδομένου ότι κρίνεται απαραίτητη η εξέταση του «αντιπάλου» καθώς σε όλη αυτή τη διαδικασία το Ισραήλ δεν παρέμεινε μια «σταθερά» αλλά

αλληλεπιδρούσε εξίσου τόσο με τη διεθνή και περιφερειακή πραγματικότητα όσο και με το ίδιο το παλαιστινιακό κίνημα, στο τελευταίο (τέταρτο) κεφάλαιο θα γίνει μια – ομολογουμένως περιορισμένη- αποτύπωση των προκλήσεων που έθεσε στο Τελ Αβίβ η μετάβαση στο μεταψυχροπολεμικό περιβάλλον.

Στόχος είναι να φωτιστούν τα αίτια και οι συνθήκες που κατέστησαν αναγκαία την αλλαγή του προηγούμενου "στρατηγικού δόγματος". Σε κάθε περίπτωση, με κανέναν τρόπο δεν υιοθετείται η άποψη ότι η πηγή αυτών των αιτιών και συνθηκών βρίσκεται αποκλειστικά στο διεθνές ή περιφερειακό επίπεδο (χαρακτηριστικό παράδειγμα η Ιντιφάντα). Εντούτοις, θεωρείται ότι τα δύο αυτά επίπεδα προσέφεραν τις «αναγκαίες», αν και όχι τις «επαρκείς», συνθήκες για μια τέτοια εξέλιξη και ως εκ τούτου προσφέρουν έδαφος για μελέτη

Κεφάλαιο 1

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

1.1 Επίπεδα ανάλυσης

Από τον τίτλο ήδη ανακύπτουν κάποια θεωρητικά ζητήματα: η εξέταση της επιρροής του διεθνούς συστήματος πάνω στην –εξωτερική– συμπεριφορά ενός τοπικού ή περιφερειακού δρώντα -στην προκειμένη περίπτωση της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (στο εξής ΟΑΠ)¹- προσκρούει στο σύνηθες πρόβλημα στη μελέτη των διεθνών σχέσεων της ανάμειξης διαφορετικών επιπέδων ανάλυσης που επισύρει το μεθοδολογικό πρόβλημα της παρανόησης της σχέσης αιτίας-αιτιατού με προφανή συνέπεια τα λάθος συμπεράσματα.

Με άλλα λόγια, αν επιχειρήσουμε να χρησιμοποιήσουμε τη νεορεαλιστική θεωρία, που έχει μελετήσει σε βάθος το επίπεδο του διεθνούς συστήματος, για να εξηγήσουμε την εξωτερική πολιτική ενός δρώντα, κινδυνεύουμε να βγούμε εκτός του επεξηγηματικού εύρους της. Αυτή, εξάλλου, είναι η βασική «κατηγορία» που αποδίδουν οι αντίπαλες ή εναλλακτικές θεωρήσεις και, σε τελική ανάλυση, αυτή είναι η παραδοχή του ίδιου του Kenneth Waltz, του οποίου το έργο *Theory of International Politics* θεωρείται έως σήμερα το πιο αντιπροσωπευτικό του νεορεαλισμού, που έχει διευκρινίσει ότι η θεωρία του δεν είναι θεωρία περί εξωτερικής πολιτικής.²

Εντούτοις, αν και ο δομικός ρεαλισμός ασχολείται με τη δομή του συστήματος³, η δομή και κυρίως οι αλλαγές σε αυτήν «αλλάζουν τις προσδοκίες για το πως οι μονάδες του συστήματος θα συμπεριφερθούν και για τα αποτελέσματα που θα φέρουν οι αλληλεπιδράσεις τους».⁴ Για τις μονάδες, η λειτουργία αυτή

---

¹ Η ΟΑΠ βεβαίως δεν αποτελεί κρατικό δρώντα ο οποίος συνιστά τη μονάδα ανάλυσης στις «παραδοσιακές» θεωρίες διεθνών σχέσεων. Εντούτοις, στην εργασία αυτή υιοθετώ την άποψη του Yezid Sayigh ότι η ΟΑΠ παρ' όλο που δεν έχει τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός κράτους (αποτελεσματικός έλεγχος επί εδάφους), οι οργανωτικές της δομές, ο ρόλος της στην παλαιστινιακή κοινωνία και η αλληλεπίδρασή της με κυρίαρχα μέλη του περιφερειακού και διεθνούς συστήματος μας επιτρέπει να την θεωρήσουμε «κρατικόμορφο» δρώντα. Βλ. Sayigh, Yezid, *Armed Struggle and the Search for State*, New York: Oxford University Press, 1997, σελ. ix

² Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Boston: McGraw Hill, 1979, σελ. 121

³ Η δομή προσδιορίζεται από την κατανομή των δυνατοτήτων μέσα στο σύστημα και κατά προέκταση των αριθμών των μεγάλων δυνάμεων μέσα σε αυτό.

⁴ Waltz, 1979, σελ. 97 Το «ρεύμα» της ρεαλιστικής σχολής που προσπαθεί να οικοδομήσει τη γέφυρα μεταξύ των δύο επιπέδων είναι περισσότερο γνωστό ως «νεοκλασικός ρεαλισμός».

αναδεικνύει δύο τομείς: την ευκαιρία και τις προτιμήσεις, και ο νεορεαλισμός έχει να πει πολλά για την ευκαιρία, και αρκετά, αν και λιγότερα, για τις προτιμήσεις.⁵

Η διεθνής δομή παρουσιάζει ένα «μενού» επιλογών που περιορίζει το εύρος των ευκαιριών βάσει των οποίων οι μονάδες του συστήματος μπορούν να δράσουν. Έτσι, για να επανέλθουμε πλησίον του υπό εξέταση αντικειμένου, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η απόφαση των μονάδων να διευθετήσουν τις διαφορές τους (στη Μέση Ανατολή και όχι μόνο) μέσω διαπραγματεύσεων ήταν το αποτέλεσμα που προέκυψε από τη δομή του μεταψυχροπολεμικού συστήματος και τις προτιμήσεις της μοναδικής εναπομείνας υπερδύναμης.⁶ Ωστόσο, υπό τη σκιά των προτιμήσεων των μεγάλων δυνάμεων, τα υπόλοιπα κράτη με τη σειρά τους επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τις ευκαιρίες για να πραγματοποιήσουν τις προτιμήσεις τους (όποιες και αν είναι αυτές).⁷ Οι προτιμήσεις αυτών των μονάδων δεν είναι προϊόν του συστήματος ή της δομής αλλά φιλτράρονται μέσω αυτής ώστε να προκύψουν τα πιθανά αποτελέσματα από την επιδίωξη των επιμέρους προτιμήσεων.⁸

1.2 Μεγάλες και ήσσονες δυνάμεις: οι πραγματικές διαστάσεις της σχέσης «προστάτη-πελάτη» (patron-client)

Από το προηγούμενο κεφάλαιο έγινε σαφές ότι όχι μόνο υπάρχει διάδραση μεταξύ των επιπέδων αλλά και παίρνει τη μορφή μιας πολύπλοκης αλληλεπίδρασης.⁹ Ως εκ τούτου κρίνεται χρήσιμη η εξέταση των όρων αυτής της αλληλεπίδρασης. Για λόγους χώρου και συνάφειας με το αντικείμενο της έρευνας, η μελέτη αυτής της

---

⁵ Telhami, Shibley, "Kenneth Waltz, Neorealism, and Foreign Policy", *Security Studies*, Vol. 11, No. 3, Spring 2002, σελ. 159-60

⁶ Mor, Ben D., "The Middle East Peace Process and Regional Security (σελ. 175, 178) στο Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997

⁷ Telhami, 2002, σελ. 160

⁸ Mor, Ben D., "The Middle East Peace Process and Regional Security (σελ. 175, 178) στο Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997

⁹ Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να ενσωματώσουμε και την «ενδιάμεση μεταβλητή», το περιφερειακό υποσύστημα, δεδομένου ότι το μεσανατολικό περιφερειακό σύστημα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις παλαιστινιακές επιλογές διαμέσου δικών του δυναμικών και ως έμμεση μεταφορά συστημικών πιέσεων. Για τους λόγους που παρατέθηκαν παραπάνω το «περιφερειακό υποσύστημα» (ως μια ενδιάμεση «ομαδοποίηση», πολλές φορές ασαφής και ευέλικτη) εξίσου δεν μπορεί να μελετηθεί εκτός του «υπερ-περιφερειακού» (διεθνούς) περιβάλλοντος παρ' όλο που διαθέτει δική του εσωτερική δυναμική. Βλ. Tibi, Bassam, *Conflict and War in the Middle East*, London: MacMillan Press, 1998, σελ. 25

αλληλεπίδρασης θα επικεντρωθεί στις σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων με τους υπόλοιπους δρώντες και σε μικρότερο βαθμό στις σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων.¹⁰

Το μοντέλο που χρησιμοποιεί ο Benjamin Miller σε ένα άρθρο του στο *Security Studies*¹¹, θα αποτελέσει τη βασική πηγή για τις υποθέσεις αυτής της μελέτης. Το μοντέλο αυτό όχι μόνο ενσωματώνει τις έννοιες την ευκαιρίας και των προτιμήσεων αλλά επιχειρεί να βρει τον τρόπο που διαμορφώνεται η ισορροπία μεταξύ τους και μέχρι που φτάνει η επιρροή του συστήματος.

Ο Miller ορίζει τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές οι οποίες απεικονίζουν τέσσερις ιδεατούς τύπους εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων στις περιφερειακές υποθέσεις-συγκρούσεις: ηγεμονία, κονσέρτο (μεγάλων δυνάμεων), ανταγωνισμός και απεμπλοκή.¹² Το ζητούμενο είναι εξεταστεί ο τρόπος που αυτές οι μεταβλητές δύναται να επηρεάσουν τις τέσσερις εξαρτημένες μεταβλητές που κωδικοποιούν τεσσάρων ειδών «καταστάσεις» μια περιφερειακής σύγκρουσης¹³: ψυχρός πόλεμος, ψυχρή ειρήνη, θερμός πόλεμος, θερμή ειρήνη.¹⁴ Ωστόσο για να μελετηθεί η «αγωγιμότητα» αυτής της σύνδεσης είναι απαραίτητη η εισαγωγή δύο ενδιάμεσων μεταβλητών: την ισορροπία δυνατοτήτων και την ισορροπία κινήτρων/συμφερόντων¹⁵, δηλαδή την «ευκαιρία» και τις «προτιμήσεις».

---

¹⁰ Για τους παραπάνω λόγους ορισμένες εξελίξεις σε αυτή τη διάσταση αναφέρονται μόνο επιγραμματικά.

¹¹ Βλ. Miller, Benjamin, "Between War and Peace: Systemic Effects and Regional Transitions from the Cold War to the Post-Cold War", *Security Studies*, Vol. 11, No 1, Autumn 2001

¹² Η *ηγεμονία* είναι η κατάσταση στην οποία παρατηρείται κυριαρχία μιας μεγάλης δύναμης σε μια περιοχή και απουσία μιας αντισταθμιστικής μεγάλης δύναμης ή ενός περιφερειακού συνασπισμού. Το *κονσέρτο* αναφέρεται σε θετική συνεργασία και συντονισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων στο διπλωματικό, οικονομικό, και στρατιωτικό τομέα δράση όσον αφορά μία περιοχή. Ο *ανταγωνισμός* παίρνει τη μορφή προσπάθειας των μεγάλων δυνάμεων να αποκλείσουν ή να εξισορροπήσουν η μία την ή άλλη προκειμένου να αποτρέψουν τον αντίπαλο από την επίτευξη της ηγεμονίας σε μια περιοχή στην οποία έχουν σημαντικά συμφέροντα. Η *απεμπλοκή* σηματοδοτεί την μη επέμβαση, είτε διπλωματική είτε στρατιωτική, σε περιφερειακές συγκρούσεις εκτός σε εξαιρετικές περιπτώσεις για να προστατέψουν υπηκόους τους. ό.π. σελ. 7-8

¹³ Το μοντέλο του Miller επικεντρώνεται στα περιφερειακά αποτελέσματα και επεκτείνεται σε μικρό μόνο βαθμό στις επιπτώσεις πάνω στην μονάδα. Για τον λόγο αυτό τα συμπεράσματα ως προς αυτήν την πτυχή αν και εκτός του μοντέλου ακολουθούν τη λογική του.

¹⁴ Ο *ψυχρός πόλεμος* είναι μια κατάσταση "αρνητικής ειρήνης". Απουσιάζει ο «θερμός πόλεμος» αλλά μπορεί να ξεσπάσει ανά πάσα στιγμή. Χαρακτηρίζεται από επαναλαμβανόμενες κρίσεις και την πιθανότητα κλιμάκωσης προς την κατεύθυνση ενός προμελετημένου πολέμου ή ακούσιο πόλεμο. Η *ψυχρή ειρήνη* περιγράφει μια κατάσταση όπου απουσιάζει ο πόλεμος και οι απειλές πολέμου ανάμεσα στους περιφερειακούς δρώντες. Ο *θερμός πόλεμος* είναι μια κατάσταση πραγματικής χρήσης στρατιωτικής ισχύος. Η *θερμή ειρήνη* αναφέρεται σε μια πραγματική επίλυση των συγκρούσεων και συμφιλίωση μεταξύ των παλιών αντιπάλων, με συνέπεια μια πολύ χαμηλότερη πιθανότητα πολέμου στην περιοχή και μεγαλύτερα επίπεδα συνεργασίας μεταξύ των περιφερειακών κρατών σε σχέση με τη *ψυχρή ειρήνη*. ό.π. σελ. 7

¹⁵ Ο.π. σελ. 3

Από τα παραπάνω μπορούν ήδη να εξαχθούν κάποιες υποθέσεις για τον τρόπο εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων στη προ και μετά του Ψυχρού Πολέμου περιόδους, χωρίς να υπεισερθούμε προς το παρόν στον προσδιορισμό στις «ακριβείς» σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών. Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτελούσε μια χαρακτηριστική περίπτωση ανταγωνισμού. Υπό συνθήκες διπολισμού, υπήρχε ένας συνεχής ανταγωνισμός να αποκτήσει -μια υπερδύναμη- επιρροή σε μέρη όπως η Μέση Ανατολή μειώνοντας, ταυτόχρονα, και συγκρατώντας την επιρροή του αντιπάλου. Όπως έγραψε ο Stephen Walt: «Περισσότερο από κάθε τι, ο Ψυχρός Πόλεμος μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ [ήταν] ένας ανταγωνισμός για [την απόκτηση] συμμαχών».¹⁶ Οι μικροί περιφερειακοί σύμμαχοι ήταν το κλειδί για την επίτευξη των περιφερειακών στόχων των μεγάλων δυνάμεων, και ως εκ τούτου το κρίσιμο "βραβείο" σε έναν τέτοιο ανταγωνισμό.¹⁷

Εντούτοις, οι περιφερειακοί δρώντες του συστήματος περιορίζονταν, μεν, από το ότι οι υπερδυνάμεις αντιλαμβάνονται τις περιφερειακές πολιτικές και εδαφικές αλλαγές σε όρους του δικού τους στρατηγικού ανταγωνισμού, οι περιορισμοί αυτοί, δε, εξασθενούσαν κάπως μπροστά στις ευκαιρίες που η διπολική δομή τους προσφέρει.¹⁸ Με άλλα λόγια οι περιφερειακοί δρώντες «έγιναν σπάνιοι πόροι που [ήταν] διαθέσιμοι για τον μεγαλύτερο πλειοδότη και [ήταν] μερικές φορές σε θέση να αποσπάσουν μια αξιόλογη τιμή για τη συνεισφορά τους».

Το μεταψυχροπολεμικό σκηνικό σηματοδότησε την μετακίνηση από μια κατάσταση ανταγωνισμού σε μια κατάσταση ηγεμονίας. Σε τέτοιες περιπτώσεις υπάρχει μία επικρατούσα δύναμη που έχει περισσότερη ελευθερία και ευκαιρίες να αναλάβει δράση χωρίς τη συναίνεση των συστημικών αντιπάλων. Τα μικρότερα κράτη, ανίκανα να εξισορροπήσουν έναν τέτοιο παγκόσμιο ηγεμόνα, προσδένονται στο άρμα του ισχυρού (bandwagon) για λόγους κέρδους και ασφάλειας στην «μονοπολική στιγμή».¹⁹ Με άλλα λόγια, δεδομένου ότι δεν υπάρχει μια εξισορροπητική δύναμη διαθέσιμη (ή δεν έχει σχηματιστεί ακόμα) τα κράτη θα επιλέξουν το «bandwagoning» όταν δεν υπάρχουν διαθέσιμοι σύμμαχοι.²⁰

---

¹⁶ Walt, Stephen M., *The Origins of Alliances*, New York: Cornell University Press, 1987, σελ. 3

¹⁷ Miller, 2001 σελ. 7

¹⁸ El-Doufani, Mohamed M., "Regional revisionist client states under unipolarity", *Third World Quarterly*, Vol. 13, No2, 1992, σελ. 257

¹⁹ Shannon, Vaughn P., *Balancing Act*, Hampshire: Ashgate, 2003 σελ. 4-5

²⁰Walt, 1987 σελ.30

Έχοντας παρουσιάσει το περίγραμμα αυτής της αλληλεπίδρασης μπορούμε να περάσουμε στην εξέταση του ζητήματος των ευκαιριών και των προτιμήσεων²¹ πιο διεξοδικά. Ξεκινώντας από το προφανές: σε περιπτώσεις ηγεμονίας, η υπερδύναμη είναι δύναμη *staus quo* και επιδιώκει τη σταθερότητα. Σε περιπτώσεις ανταγωνισμού η κατάσταση είναι περισσότερο πολύπλοκη καθώς αφενός οι δυνάμεις θέλουν να επεκτείνουν την επιρροή τους έναντι του άλλου αφετέρου δεν είναι πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν την ύπαρξή τους για αυτό το σκοπό, ιδιαίτερα μετά την εισαγωγή του πυρηνικού παράγοντα στη διεθνή πολιτική.

Το γεγονός αυτό δημιουργούσε μια δύσκολη κατάσταση για τις δύο μεγάλες δυνάμεις καθώς από τη μία είχαν κίνητρα να αποφύγουν ένα «θερμό πόλεμο» που θα μπορούσε να τους συμπαρασύρει σε έναν πόλεμο μεταξύ τους, από την άλλη, ο ανταγωνισμός τους παρήγαγε αντικίνητρα για μια πραγματική συνεργασία στον περιορισμό της σύγκρουσης²², που θα τους μετέφερε σε μια κατάσταση *κονσέρτου*. Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι και στις δύο περιπτώσεις οι μεγάλες δυνάμεις επιθυμούν –λιγότερη ή περισσότερη– σταθερότητα. Το κατά πόσο θα το επιτύχουν εξαρτάται και από τις προτιμήσεις των περιφερειακών δρώντων που ευλόγως θεωρούν τον πόλεμο ως εργαλείο για να ικανοποιήσουν αυτές τις προτιμήσεις.

Από την αλληλεπίδραση αυτών των μεταβλητών προκύπτει ένα πρότυπο για τη πιθανή σχέση ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών.²³ Υπό συνθήκες ανταγωνισμού είναι περισσότερο πιθανό να προκύψει μια κατάσταση *ψυχρού πολέμου*. Υπό συνθήκες ηγεμονίας είναι εφικτό το πέρασμα στη *ψυχρή ειρήνη*. Αυτό συμβαίνει γιατί στις δύο αυτές καταστάσεις μεγαλύτερη επιρροή έχουν οι ευκαιρίες. Αντίθετα για να έχουμε *θερμό πόλεμο* ή *θερμή ειρήνη* απαιτείται η παρουσία και αντίστοιχων προτιμήσεων εκ μέρους των εμπλεκόμενων μερών.²⁴ Κανένας πόλεμος και καμία ειρήνη δεν είναι εφικτή αν το ενδιαφερόμενο μέρος δεν βρίσκει κανένα συμφέρον σε αυτό και καμία μεγάλη δύναμη δεν μπορεί να το παρακινήσει να ακολουθήσει ένα τέτοιο δρόμο.

Αν επιχειρούσαμε να συνοψίσουμε θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρώτον οι μεγάλες δυνάμεις έχουν συμφέροντα που εκτείνονται πέρα από τα σύνορά τους σε

²¹ Στις *προτιμήσεις* περιλαμβάνονται τα συμφέροντα τόσο των μικρών δυνάμεων όσο και των μεγάλων γιατί προσδιορίζουν την μορφή των ευκαιριών.

²² Miller, 2001 σελ. 19

²³ Για τον τρόπο που αυτή η αλληλεπίδραση λειτουργεί στη διάρκεια μια πολεμικής σύγκρουσης. Ό.π. σελ. 10

²⁴ Ό.π. σελ. 3

περιοχές που συνήθως βιώνουν συγκρούσεις, δεύτερον, οι περιφερειακές ή τοπικές συγκρούσεις δεν είναι προϊόν των αντιτιθέμενων συμφερόντων των υπερδυνάμεων.²⁵ Αντίθετα, οι συγκρούσεις αυτές έχουν επηρεάσει τις σχέσεις των υπερδυνάμεων και έχουν επηρεαστεί εξίσου από αυτές αλλά ποτέ δεν προκλήθηκαν μόνο από τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων²⁶, τρίτον, όσον αφορά τη δυναμική των περιφερειακών συγκρούσεων στο διάστημα λίγο πριν και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η υπόθεση αυτής της εργασίας είναι ότι με την ίδια λογική που οι συγκρούσεις αυτές δεν ήταν προϊόν της αντιπαλότητας των υπερδυνάμεων, η ροπή προς την επίλυση τους δεν προέκυψε επειδή οι υπερδυνάμεις αποφάσισαν να τις τερματίσουν.²⁷ Αντίθετα, η άμβλυνση της αντιπαλότητας και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προσέφερε ένα ευνοϊκό περιβάλλον –πιέσεων και κινήτρων- ώστε οι περιφερειακοί δρώντες να αναθεωρήσουν την πολιτική τους προς την κατεύθυνση της αποκλιμάκωσης και της ειρήνευσης.

Με άλλα λόγια, για να επανέλθουμε στο αντικείμενο της μελέτης οι αλλαγές στο εξωτερικό περιβάλλον δημιούργησαν ένα θετικό περιβάλλον για τη διενέργεια της ειρηνευτικής διαδικασίας. Ωστόσο, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ του τι είναι «απαραίτητο» και τι είναι «επαρκές» για την επίτευξη της ειρήνης. Οι εξωτερικοί παράγοντες παρείχαν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την έναρξη της επίλυσης της σύγκρουσης στη Μέση Ανατολή.²⁸ Το ζήτημα αυτό βέβαια θα χρειαζόταν μια άλλη εργασία για να καλυφθεί και για αυτόν τον λόγο εδώ θα περιοριστούμε στα στοιχεία του μοντέλου που αναφέρονται στην κατάσταση του ανταγωνισμού, που μεταφράζεται στο αποτέλεσμα «*ψυχρός πόλεμος*», και την κατάσταση της ηγεμονίας που μεταφράζεται στο αποτέλεσμα «*ψυχρή ειρήνη*». Πάντως θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι η εξέλιξη αυτής της διαδικασίας έως σήμερα απέδειξε ότι προς το παρόν οι «επαρκείς» συνθήκες (δηλαδή οι προτιμήσεις των μερών για κάτι τέτοιο) ακόμα δεν υφίστανται.

---

²⁵ Για αυτόν το λόγο ένας ορισμός των πολέμων δια αντιπροσώπου του τύπου «όταν κράτος Α ενθαρρύνει το κράτος Γ να πάρει τα όπλα ενάντια στο κράτος Β το οποίο τυχαίνει να είναι αντίπαλος του, εφοδιάζοντάς το με πολιτική, στρατιωτική και οικονομική βοήθεια, είναι παραπλανητικός. Το πρόβλημα με αυτού του είδους των ορισμών είναι ότι ακόμα κι αν ισχύει σε ένα επίπεδο, υπάρχει συνήθως ένα άλλο επίπεδο στο οποίο ο πόλεμος είναι μια τοπική υπόθεση που εδράζεται σε τοπικές ανησυχίες. Βλ. Loveman, Chris, “Assessing the phenomenon of proxy intervention”, *Conflict, Security & Development*, Vol. 2, No 3, 2002, σελ.30

²⁶ Tibi, 1998, σελ.3

²⁷ Cobban, Helena, *The Superpowers and the Syrian-Israeli Conflict*, New York: Praeger, 1991, σελ.4

²⁸ Barari, Hassan A., *Israeli Politics and the Middle East Peace Process (1988-2002)*, New York: Routledge Curzon, 2004, σελ. 101

Στα επόμενα κεφάλαια θα εξεταστεί πως αυτό το μοντέλο λειτούργησε στην περίπτωση της ισραηλινο-παλαιστινιακής σύγκρουσης, με ιδιαίτερη έμφαση στον παλαιστινιακό παράγοντα. Προτού πάμε εκεί ωστόσο, θα δοθεί και η «οπτική» των υπερδυνάμεων στον Τρίτο Κόσμο γενικότερα και τη Μέση Ανατολή ειδικότερα.

Κεφάλαιο 2

ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

2.1. Σοβιετική Ένωση και Τρίτος Κόσμος

Ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν «ψυχρός» μόνο για το Πρώτο και Δεύτερο Κόσμο. Αντίθετα, για τον Τρίτο ήταν «θερμός».²⁹ Ο μεταπολεμικός Τρίτος Κόσμος ήταν ένα εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη συγκρούσεων. Οι συγκρούσεις αυτές έλαβαν πολλές διαφορετικές μορφές: πόλεμοι ανεξαρτησίας από αποικιακό ζυγό, κοινωνικές επαναστάσεις εναντίων ανεξάρτητων καθεστώτων, εθνικές και εθνοτικές συγκρούσεις, και διακρατικοί πόλεμοι.³⁰

Σε αντίθεση με την Ευρώπη όπου οι σύνοδοι κορυφής στη Γιάλτα και το Πότσταμ το 1945 καθόρισαν τη γραμμή που χώριζε τις δύο υπερδυνάμεις, στο Τρίτο Κόσμο δεν είχαν γίνει παρόμοιες διευθετήσεις.³¹ Για αυτόν τον λόγο ο ανταγωνισμός μεταφέρθηκε στο γεμάτο ευκαιρίες έδαφος του Τρίτου Κόσμου.³² Η ικανότητα των υπερδυνάμεων να διεισδύσουν στις περιφερειακές εξελίξεις βοηθήθηκε από την ύπαρξη συγκρούσεων που συχνά ακολουθούσαν ένα πρότυπο: υπήρχε μια πραγματική ή υποτιθέμενη εμπλοκή ή στήριξη εκ μέρους μίας υπερδύναμης που ωθούσε τη δεύτερη υπερδύναμη μετά από πρόσκληση ή αυτοβούλως να ρίξει το βάρος στην αντίπαλη πλευρά. Τις περισσότερες φορές αυτό έπαιρνε τη μορφή μιας σύγκρουσης μεταξύ μιας κυβέρνησης και ενός κινήματος ανταρτών.³³

Σε αυτή τη λογική του συστήματος τα κράτη, ανάλογα με την περισσότερο ή λιγότερο ευνοϊκή τοποθέτησή τους μέσα σε αυτό όσον αφορά τη δυνατότητα

---

²⁹ Χουλιάρας, Αστέρης – Ρούσσοι, Σωτήρης, «Ο Τρίτος Κόσμος σήμερα: Πολιτική αλλαγή, αναπτυξιακές επιλογές και το διεθνές σύστημα» σελ. 61 στο Σωτηρόπουλος, Δημήτρης Α. – Χουλιάρας, Αστέρης – Ρούσσοι, Σωτήρης – Σκλιας, Παντελής, *Ο Τρίτος Κόσμος*, Αθήνα: Παπαζήση, 2005

³⁰ Halliday, Fred, *Cold War, Third World*, London: Hutchinson Radius, 1989, σελ. 11

³¹ Ο.π.

³² Σε συνάντηση στην Ευρώπη με τον Paul Henri Spaak, ο Kennedy είπε: «Σήμερα ο αγώνας δεν βρίσκεται εδώ, αλλά στην Ασία, τη Λατινική Αμερική και την Αφρική». Βλ. Barnett, Richard J., *Intervention and Revolution*, Cleveland: The World Publishing Company, 1968, σελ.27

³³ Χουλιάρας, Αστέρης – Ρούσσοι, Σωτήρης, «Ο Τρίτος Κόσμος σήμερα: Πολιτική αλλαγή, αναπτυξιακές επιλογές και το διεθνές σύστημα» σελ. 62 στο Σωτηρόπουλος, Δημήτρης Α. – Χουλιάρας, Αστέρης – Ρούσσοι, Σωτήρης – Σκλιας, Παντελής, *Ο Τρίτος Κόσμος*, Αθήνα: Παπαζήση, 2005

εκμετάλλευσης αυτής της λογικής, μπορούν χονδρικά να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει τα κράτη που η υπερδύναμη τα αξιολογούσε ως χρήσιμα με ιδεολογικά κριτήρια δηλαδή κράτη που διαμορφώνονταν καθ' ομοίωση της υπερδύναμης για να αναδειχθεί η διάδοση και η ανωτερότητα του συστήματος της υπερδύναμης. Στις περιπτώσεις αυτές η υπερδύναμη ήταν πρόθυμη να ανεχτεί σε μικρότερο βαθμό την «ανεξάρτητη βούληση» του κράτους (π.χ. Αιθιοπία). Στη δεύτερη κατηγορία συμπεριλαμβάνονται κράτη που η υπερδύναμη είχε ανάγκη για να προωθήσει πολιτικούς στόχους με τη μορφή της έκφρασης διεθνούς αλληλεγγύης σε διάφορους οργανισμούς. Αυτά τα κράτη βρίσκονταν σε καλύτερη θέση από αυτά της προηγούμενης κατηγορίας (π.χ. Ινδία). Στην τελευταία τέλος κατηγορία βρίσκονταν οι δυνάμεις που η υπερδύναμη τους προσέδιδε κάποια στρατηγική σημασία που μπορούσε εύκολα να μεταφραστεί σε στρατιωτικό πλεονέκτημα. Τα κράτη αυτά ήταν σε καλύτερη θέση προκειμένου να μανιπουλάρουν την υπερδύναμη ανάλογα με τα συμφέροντά τους.³⁴ Η δυνατότητα αυτή ωστόσο ποτέ δεν έφτανε το επίπεδο της «απόλυτης χειραγώγησης» γιατί οι πολιτικές των υπερδυνάμεων στο Τρίτο Κόσμο διέπονταν από την εκάστοτε αντίληψη για την ισορροπία δυνάμεων Ανατολής-Δύσης.

Η διάσταση αυτή των σχέσεων των υπερδυνάμεων μπορεί να φανεί από το μέγεθος της εμπλοκής της ΕΣΣΔ. Η επιλογή της ΕΣΣΔ γίνεται βάσει της υπόθεσης ότι η Σοβιετική Ένωση είναι δύναμη «επαναστατική-αναθεωρητική» και λιγότερο ισχυρή από τις ΗΠΑ. Ως εκ τούτου, οι δικές της επιτυχίες είναι περισσότερο ορατές. Έτσι, στον Τρίτο κόσμο έλαβαν χώρα τρία κύματα «επαναστάσεων»³⁵ –είτε διεθνούς εμπλοκής είτε διεθνών συνεπειών. Το πρώτο κύμα, το διάστημα 1944-1954, (Αλβανία, Γιουγκοσλαβία, Κίνα, Κορέα, Βιετνάμ, Βολιβία³⁶). Το δεύτερο, 1958-1962, (Ιράκ, Βόρεια Υεμένη, Κονγκό, Κούβα, Αλγερία,). Κατά τη *detente*³⁷ και

---

³⁴ El-Doufani, 1992 σελ. 258-9

³⁵ Η έννοια της επανάστασης στις προκειμένη περίπτωση αναφέρεται σε όλες τα προαναφερθέντα είδη συγκρούσεων.

³⁶ Κατά την περίοδο αυτή, με την εξαίρεση της Κίνας, δεν υπήρξε καμία ουσιαστική σοβιετική επέμβαση στις επαναστάσεις αυτές. Είναι εμφανές ότι η σοβιετική προσοχή ήταν στραμμένη προς τη Δύση και κυρίως την Ευρώπη. Βλ. Saivetz, Carol R., *The Soviet Union in the Third World*, Boulder: Westview Press, 1989, σελ 34

³⁷ Το σημαντικότερο προϊόν της όσον αφορά τον Τρίτο Κόσμο ήταν οι «Βασικές Αρχές για τις σχέσεις μεταξύ τις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ», ένα κείμενο που υπογράφηκε κατά την σύνοδο της Μόσχας τον Μάιο του 1972 μαζί με την SALT-1 (Συνθήκη για τον Περιορισμό των Στρατηγικών Όπλων) και αποτελούσε ένα κώδικα συμπεριφοράς για τον χειρισμό των κρίσεων στο Τρίτο Κόσμο. Ο κώδικας αυτός ήταν πολύ γενικός και δεχόταν πολλές ερμηνείες (Halliday, 1989, σελ. 14) και όπως αποδείχθηκε οι δύο υπερδυνάμεις είχαν υιοθετήσει αντιμετρικά αντίθετες. Η ΕΣΣΔ από τη πλευρά της από τα μέσα της δεκαετίας του '70 άρχισε να διαφοροποιείται. Η μη διασύνδεση της *detente* με τη δραστηριότητα στο Τρίτο Κόσμο εκφράστηκε ευθέως από τον Brezhnev στο Συνέδριο του ΚΚΣΕ το 1976 όταν δήλωσε ότι η *detente* και η επαναστατική δραστηριότητα δεν είναι ασυμβίβαστες και υποσχέθηκε κάθε

αμέσως προ τη *detente* εποχή δεν σημειώθηκε καμία επανάσταση με την εξαίρεση της Νότιας Υεμένης το 1967. Το τρίτο και τελευταίο κύμα, 1974-1980, (Βιετνάμ³⁸, Καμπότζη, Αφγανιστάν, Ιράν, Αγκόλα, Μοζαμβίκη, Νικαράγουα μεταξύ άλλων – συνολικά 14)³⁹ συνέπεσε με την έναρξη μιας σταδιακής παρακμής της *detente*⁴⁰ που κορυφώθηκε το 1979 με την επέμβαση στο Αφγανιστάν.⁴¹

Διαχρονικά οι Σοβιετικοί επιδίωξαν δύο ειδών στόχους στο Τρίτο Κόσμο: αρνητικούς (όπως η απαγόρευση ή περιορισμός της αμερικανικής πρόσβασης σε περιοχές) και θετικούς (όπως η απόκτηση πρόσβασης).⁴² Ωστόσο από το 1979 και έπειτα -κυρίως από την ανάληψη της ηγεσίας από τον Gorbachev- παρατηρείται μια αλλαγή στην ισορροπία ισχύος μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων που θα έχει επιπτώσεις και στον Τρίτο Κόσμο. Έτσι, ενώ ο Khrushchev και ο Brezhnev ακολούθησαν πολιτικές για την προώθηση και των δύο στόχων, ο Gorbachev προσέδωσε λίγη σημασία στους θετικούς στόχους.⁴³

Από το 1979 και έπειτα το περιβάλλον όπου η ΕΣΣΔ μπορούσε να δραστηριοποιηθεί (αποικιακός κόσμος) είχε συρρικνωθεί και ο ρόλος της περιλάμβανε σε μεγαλύτερο βαθμό τη διατήρηση στην εξουσία των «πελατών» της (Αφγανιστάν, Αιθιοπία, Νικαράγουα) παρά την ανάδειξη νέων.⁴⁴ Ταυτόχρονα είχε να αντιμετωπίσει όλο και συχνότερα περιπτώσεις πελατών της που μόλις διασφάλιζαν

δυνατή βοήθεια στους αγώνες του Τρίτου Κόσμου. Βλ. Golan, Galia, *Soviet Policies in the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, σελ. 26

³⁸ Η μαζική αμερικανική εμπλοκή στο Βιετνάμ που κατέληξε σε έναν δαπανηρό και επιβλαβή στο κύρος της πόλεμο και οδήγησε στην κατάληψη της εξουσίας από τους κομμουνιστές, δύο χρόνο μετά την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων, συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην αυξημένη δραστηριότητα κατά το διάστημα αυτό. Βλ. Halliday, 1989, σελ. 31

³⁹ Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από έντονη σοβιετική δραστηριότητα στο Τρίτο Κόσμο. Τότε σημειώνεται η πρώτη αποφασιστική σοβιετική εμπλοκή σε εθνικο-απελευθερωτική σύγκρουση (κουβανο-σοβιετική επέμβαση στην Αγκόλα το 1975), η πρώτη χρήση σοβιετικού προσωπικού με ρόλο «διοίκησης και ελέγχου» σε σύγκρουση στο Τρίτο Κόσμο (command and control) (ο πόλεμος του Ογκαντέν) και την πρώτη στρατιωτική κατάληψη ενός τριτοκοσμικού κράτους μετά τη Βόρεια Κορέα το 1945 (Αφγανιστάν). Βλ. Saivetz, 1989, σελ. 38

⁴⁰ Η έναρξη αυτής της περιόδου συνέπεσε και με την αποχώρηση των Αμερικανών από το Βιετνάμ η οποία εισήγαγε μια περίοδο εσωστρέφειας και ανασφάλειας για τις ΗΠΑ που την απέτρεπαν να έχει μια ενεργή και αξιόπιστη παρουσία στο Τρίτο Κόσμο. Βλ. Katz, Mark N., *Gorbachev's military policy in the Third World*, New York: Praeger, 1989, σελ. 14

⁴¹ Halliday, 1989, σελ. 29

⁴² Οι στόχοι αυτοί δεν είναι κατ' ανάγκην στρατιωτικής φύσης. Ένας τέτοιος μη στρατιωτικός στόχος θα μπορούσε να είναι η εξάπλωση του ανατολικού μπλοκ μέσω μαρξιστικών επαναστάσεων σε περιοχές μη στρατηγικής σημασίας (π.χ. Μπενίν). Ό.π. σελ. 11

⁴³ Katz, 1989, σελ. 3

⁴⁴ Fukuyama, Francis, "Gorbachev and the Third World", *Foreign Affairs*, Vol. 64, No 4, 1986, σελ. 720

την άμεση ασφάλειά τους, στρέφονταν προς τις ΗΠΑ για τους υπόλοιπους πολιτικούς τους στόχους.⁴⁵

Με άλλα λόγια, στα μέσα της δεκαετίας του '80 η ΕΣΣΔ άρχισε να βιώνει της συνέπειες του να είσαι αυτό που ο Paul Dibb αποκάλεσε «υπερδύναμη σε μια μόνο διάσταση, αυτή της στρατιωτικής δύναμης».⁴⁶ Ένα ενδεικτικό παράδειγμα των προεκτάσεων αυτού του γεγονότος είναι το εμπόριο του ανατολικού μπλοκ με το Ιράκ που το 1981 ανερχόταν σε \$499 εκατ. ενώ την ίδια στιγμή με τις δυτικές χώρες ήταν \$19,121 δις. (μάλιστα το νούμερο αυτό απεικονίζει την πτώση των συναλλαγών σε σχέση με το προηγούμενο έτος -\$27,689 δις- λόγω της μείωσης των εξαγωγών πετρελαίου). Η εικόνα αυτή επαναλαμβάνεται αν και σε μικρότερη κλίμακα ακόμα και στη περίπτωση της Συρίας όπου τα αντίστοιχα ποσά είναι \$503 εκατ. και \$3, 761 δις.⁴⁷ Μια αντίστοιχη κατάσταση επικρατούσε και στο επίπεδο της οικονομικής βοήθειας. Στα προ του Brezhnev χρόνια η οικονομική βοήθεια στα μη-κομμουνιστικά κράτη του Τρίτου Κόσμου κατά μέσο όρο ήταν της τάξης των \$425 εκατ. ετησίως ενώ η στρατιωτική \$375 εκατ. Μετά οι αριθμοί αυτοί αντιστράφηκαν.⁴⁸ Και εδώ το κενό το κάλυπτε η Δύση. Για παράδειγμα η Μοζαμβίκη στο διάστημα 1978-82 έλαβε από την ΕΣΣΔ οικονομική βοήθεια αξίας \$175 εκατ., λιγότερο από το 1/10 της βοήθειας και των πιστώσεων που έλαβε από τη Δύση.⁴⁹

Παράλληλα, ο Τρίτος Κόσμος τη δεκαετία του '80 αντιμετώπιζε έντονα οικονομικά προβλήματα. Στο διάστημα 1981-5 το ΑΕΠ τους αυξήθηκε μόλις κατά 1,4% σε σχέση με 4.9% την αμέσως προηγούμενη περίοδο.⁵⁰ Οι μεγαλύτερες επιπτώσεις της παγκόσμιας ύφεσης έγιναν αισθητές σε χώρες όπως η Αγκόλα, η Αιθιοπία, η Νότια Υεμένη και η Νικαράγουα των οποίων πάνω από το 90% των εξαγωγών ήταν πρώτες ύλες με αποτέλεσμα η οικονομία τους να χτυπηθεί από την μεγάλη πτώση των τιμών αυτών των αγαθών.⁵¹ Την στιγμή που η ΕΣΣΔ αδυνατούσε

---

⁴⁵ El-Doufani, Mohamed M., "Futile interventions: Russia's disengagement from the Third World", *International Journal*, Vol. 49, No 4, Autumn 1994, σελ. 856

⁴⁶ Nizameddin, Talal, *Russia in the Middle East*, London: Hurst & Company, 1999, σελ. 38

⁴⁷ Dawisha, Karen, "The USSR in the Middle East: Superpower in Eclipse?", *Foreign Affairs*, Vol. 61, No 2, 1982/83, σελ. 445

⁴⁸ Saivetz, 1989, σελ. 53

⁴⁹ Fukuyama, 1986, σελ. 723

⁵⁰ Halliday, 1989, σελ. 67-8

⁵¹ Westad, Odd Arne, "Reagan's anti-revolutionary offensive in the Third World", σελ. 244 στο Njølstad, Olav (ed), *The last decade of the Cold War*, London: Frank Cass, 2004

να καλύψει τις αυξημένες ανάγκες των πελατών της⁵² και οι ΗΠΑ στράφηκαν προς την στρατιωτική βοήθεια που αυξήθηκε κατά 50%, εν αντιθέσει με την οικονομική που παρέμεινε σχεδόν στάσιμη⁵³, και προφανώς την συνόδευαν όροι φιλο-δυτικών προδιαγραφών, οι επιλογές των φιλο-σοβιετικών χωρών του Τρίτου Κόσμου άρχισαν να στενεύουν.⁵⁴

Ισάζιες των οικονομικών δυσκολιών του Τρίτου Κόσμου ήταν και αυτές της ΕΣΣΔ που πλέον ένοιωθε τις επιπτώσεις της υποταγής των οικονομικών της συμφερόντων στις πολιτικές επιταγές. Μεγάλα ποσά οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας, αρνητικά εμπορικά ισοζύγια, χρηματοδότηση έργων ανεξάρτητα από την οικονομική τους βιωσιμότητα, αντιπραγματισμός αντί για πληρωμές σε σκληρό νόμισμα⁵⁵ –όλα έγιναν αντικείμενα κριτικής και περικοπών⁵⁶. Σε ομιλία του τον Ιούνιο του 1983, ο Andropov τόνισε ότι τα κράτη «σοσιαλιστικού προσανατολισμού» θα έπρεπε να στηριχτούν στους δικούς τους πόρους.⁵⁷

Θύματα της νέα πολιτικής ήταν χώρες όπως η Μοζαμβίκη που από τα \$400 και \$360 εκατ. (στρατιωτικής βοήθειας) το 1983 και 1984 αντίστοιχα, αναγκάστηκε να συμβιβαστεί στα \$270 και \$170 το 1985 και 1986 αντίστοιχα. Παρόμοια μοίρα είχε και η Νότια Υεμένη που από τα \$390 εκατ. το 1985 κατέβηκε στα \$280 εκατ. το 1986.⁵⁸

Οι δυσκολίες αυτές συνέπεσαν με μια δυναμική «επιστροφή» των ΗΠΑ στη σύγκρουση με την ΕΣΣΔ μετά την περιπέτεια του Βιετνάμ. Η μεταστροφή αυτή ξεκίνησε στο τέλος της προεδρίας Κάρτερ υπό μία μορφή «νεο-ανάσχεσης» και πήρε

---

⁵² Όπως παραδέχτηκε ο ακαδημαϊκός Georgiy Mirskiy σε συνέντευξή του στην εφημερίδα La Republica: «[μπορεί] οι αποικίες να απελευθερώθηκαν πολιτικά, αλλά παραμένουν οικονομικά εξαρτημένες από τις πρώην μητροπόλεις». Βλ. Dunkan, Raymond – McGiffert, Ekedahl, Carolyn, *Moscow and the Third World under Gorbachev*, Boulder: Westview Press, 1989, σελ. 76

⁵³ Η μείωση της οικονομικής βοήθειας δεν συνεπαγόταν ότι οι ΗΠΑ απέρριψαν όλα τα οικονομικά «όπλα» τους. Ο έλεγχος μπορούσε να ασκηθεί εμμέσως μέσω του εμπορίου. Το εμπόριο με το Τρίτο Κόσμο το 1983 ανερχόταν σε \$200 δις. (το ένα τρίτο όλων των χωρών του ΟΟΣΑ) την ίδια στιγμή που της ΕΣΣΔ ήταν \$23 δις. Βλ. Saivetz, 1989, σελ. 60

⁵⁴ Ο μονόδρομος αυτός φάνηκε ξεκάθαρα όταν οι τριτοκοσμικές χώρες στην Ομάδα των 77 και το Κίνημα των Αδεσμεύτων ζήτησαν ένα νέο διεθνές οικονομικό σύστημα, στράφηκαν προς τις ΗΠΑ, τους συμμάχους τις και τους διεθνείς θεσμούς που ήλεγχε και όχι προς την ΕΣΣΔ. Βλ. Halliday, 1989, σελ. 103

⁵⁵ El-Doufani, 1994, σελ. 850

⁵⁶ Το κόστος της «σοβιετικής αυτοκρατορίας» υπολογίζεται ότι αυξήθηκε από \$13,6-21,8 δις. το 1971 σε \$35,9-46,5 δις. το 1980. Βλ. Fukuyama, 1986, σελ. 718

⁵⁷ Halliday, 1989, σελ. 111

⁵⁸ Katz, 1989, σελ. 51, 53

την ολοκληρωτικής της μορφή όταν ανέλαβε ο Reagan.⁵⁹ Ο Reagan σε συνέντευξή του στη *Wall Street Journal* τον Ιούνιο του 1980 είχε πει: «Ας μην εξαπατάμε τους εαυτούς μας, η ΕΣΣΔ κρύβεται πίσω από κάθε αναταραχή που συμβαίνει. Αν δεν εμπλέκονταν σε αυτό το παιχνίδι των ντόμινο, δεν θα υπήρχαν θερμά σημεία στο κόσμο».⁶⁰

Ήταν μια προσέγγιση «υποχώρησης» όπου η ΕΣΣΔ δεν έπρεπε μόνο να αποτραπεί από περαιτέρω επέκταση αλλά και να υποχωρήσει από τα ήδη «κερδισμένα». Όσον αφορά το Τρίτο Κόσμο, περιλάμβανε τη δημιουργία της «Δύναμης Ταχείας Ανάπτυξης» (Rapid Deployment Force), μια περισσότερο ενεργή στήριξη σε φιλο-αμερικάνους συμμάχους και άμεση αμερικανική βοήθεια σε φιλο-δυτικά αντάρτικα που πολεμούσαν εναντίον κομμουνιστικών καθεστώτων (Αγκόλα, Καμπούτζη, Νικαράγουα και Αφγανιστάν).⁶¹

Αρχικά, αντιμέτωπος με τον αντι-σοβιετισμό του Reagan ο Andropov προσπάθησε να περιορίσει τον αντι-σοβιετισμό των άλλων χωρών, κυρίως της Κίνας, της Δυτικής Ευρώπης, αλλά και της Ιαπωνίας και της Νοτιο-ανατολικής Ασίας.⁶² Επιπλέον, στη δεκαετία του '80 η ΕΣΣΔ έκανε ανοίγματα προ χώρες που είχε -αυτή και οι «πελάτες» της- παραδοσιακά εχθρικές σχέσεις: Σαουδική Αραβία⁶³, Ισραήλ, Ινδονησία, Νότια Κορέα. Τέτοιες κινήσεις έγιναν ακόμα και προς την Αίγυπτο με αποκορύφωμα την επίσκεψη του Mubarak στη Μόσχα την άνοιξη ου 1990.⁶⁴

Ήταν μια συνειδητή ή ασυνειδητή προσπάθεια εξισορρόπησης. Τελικά όμως έγινε σαφές ότι η ΕΣΣΔ αναγκαζόταν να περάσει στο στάδιο της υποχώρησης και

---

⁵⁹ Østerud, Øyvind, "Decay and Revival of Détente, Dynamics of Center and Periphery in Superpower Rivalry", *Cooperation and Conflict*, Vol. 23, No 1, 1988, σελ. 24

⁶⁰ Westad, Odd Arne, "Reagan's anti-revolutionary offensive in the Third World", σελ. 243 στο Njølstad, Olav (ed), *The last decade of the Cold War*, London: Frank Cass, 2004

⁶¹ Østerud, 1988, σελ. 24

⁶² Westad, Odd Arne, "Reagan's anti-revolutionary offensive in the Third World", σελ. 245 στο Njølstad, Olav (ed), *The last decade of the Cold War*, London: Frank Cass, 2004

⁶³ Όταν το μεγαλύτερο εμπόδιο στις σχέσεις Ριάντ-Μόσχας αφαιρέθηκε μετά την ολοκλήρωση της αποχώρησης των σοβιετικών δυνάμεων από το Αφγανιστάν, ο Σαουδάραβας ΥΠΕΞ επισκέφτηκε τη Μόσχα (Σεπτέμβριος 1990) προκειμένου να αποκαταστήσει τις διπλωματικές σχέσεις. Δύο μήνες αργότερα ήρθε και το οικονομικό αντάλλαγμα με τη μορφή ενός δανείου \$4 δις. (Nizameddin, 1999, σελ. 57) Το ζήτημα των οικονομικών ανταλλαγμάτων θα επανέρχεται συχνά κατά την περίοδο αυτή (πολλές φορές σε σημείο που δεν θα άρμοζε στην αυτοεκτίμηση μιας υπερδύναμης). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η προσπάθεια του Gorbachev στη Σύνοδο του Παρισιού για την κρίση του Κουβέιτ (Νοέμβριος 1990) να συνδέσει την συνέχιση της στήριξης στη δυτική συμμαχία με ένα αξιόλογο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας. (El-Doufani, 1994, σελ. 861) Ακολούθησε η πλήρης μονομερής αποχώρηση του προσωπικού της από την Κούβα ώστε να εκπληρώσει τον όρο που έθεσαν οι ΗΠΑ για περαιτέρω βοήθεια. (El-Doufani, 1992, σελ. 262)

⁶⁴ Nizameddin, 1999, σελ. 56

κατά τον Gorbachev η λύση ήταν οι «περικοπές»⁶⁵ που για να γίνουν λιγότερο επικίνδυνες έπρεπε να αναπροσαρμοστεί και το πλαίσιο των σχέσεων με τις ΗΠΑ.

Η βάση αναφοράς αυτής της διαφοροποιημένης προσέγγισης ήταν το «new thinking» όσον αφορά τη φύση των διεθνών σχέσεων, το ρόλο της Σοβιετικής Ένωσης στο κόσμο, τις σχέσεις ΕΣΣΔ-ΗΠΑ, το σοβιετικό στρατιωτικό δόγμα και τη θέση του Τρίτου Κόσμου.⁶⁶ Το «new thinking» εντασσόταν σε μια γενικότερη προσπάθεια να δοθεί η εντύπωση ότι η σοβιετική απειλή έχει μειωθεί ώστε να βελτιώσει τις πιθανότητες για την επίτευξη συμφωνιών για τον περιορισμό των εξοπλισμών για τους οποίους πλέον δεν έθεταν την προϋπόθεση να σταματήσει η ανάπτυξη των πυραύλων Cruise και Pershing II στην Ευρώπη. Κάτι τέτοιο θα ενδυνάμωνε τους υποστηρικτές για μείωση των πόρων που προορίζονται για στρατιωτικούς σκοπούς στις χώρες του NATO και θα υπονόμει την στήριξη σε προγράμματα όπως το SDI (Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας). Η προσέγγιση αυτή περιελάμβανε και κάποιες υποχωρήσεις στον Τρίτο Κόσμο όπως στην Αγκόλα, τη Καμπότζη και το Αφγανιστάν.⁶⁷

Πιο συγκεκριμένα το «new thinking» είχε πέντε βασικές αρχές:

1. Ο κίνδυνος πυρηνικού πολέμου αναγκάζει τις υπερδυνάμεις να αντιληφθούν ότι η ανθρώπινη επιβίωση προηγείται των συμφερόντων των κρατών, των τάξεων και των ιδεολογιών.
2. Έννοιες όπως «σφαίρες επιρροής», «ζωτικά συμφέροντα» και «παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος» στον Τρίτο Κόσμο πρέπει να εγκαταλειφθούν⁶⁸.
3. Μια νέα έννοια, η «ισορροπία των συμφερόντων» πρέπει να αποτελέσει τη βάση των διεθνών σχέσεων. Αυτή θα λαμβάνει υπόψη τα νόμιμα συμφέροντα της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ και των περιφερειακών κρατών.

---

⁶⁵ Σύμφωνα με δυτικές πηγές, το 1986 η «εκτός περιοχής» δραστηριότητα του σοβιετικού ναυτικού μειώθηκε κατά 20%, το 1987 μειώθηκε εκ νέου με αντίστοιχο ποσοστό και συνέχισε να μειώνεται και τα επόμενα χρόνια. Βλ. El-Doufani, 1992, σελ. 262

⁶⁶ Golan, 1990, σελ.3

⁶⁷ Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. 9-10

⁶⁸ Αυτό αποτελεί μια αντικατάσταση της «ειρηνικής συνύπαρξης» του Khrushchev από την έννοια της «αλληλεξάρτησης». Υπό αυτήν την έννοια οι δύο «κόσμοι» δεν πρέπει να συγκροούνται στον πολιτικο-στρατιωτικό και οικονομικό τομέα λόγω της αυξανόμενης τάσης προς την παγκόσμια αλληλεξάρτηση που οδηγεί προς έναν «ολοκληρωμένο κόσμο». Βλ. Duncan, Raymond – McGiffert, Ekedahl, Carolyn, *Moscow and the Third World under Gorbachev*, Boulder: Westview Press, 1989, σελ. 77

4. Πολιτικά μέσα (ο ΟΗΕ όταν είναι δυνατόν) πρέπει να είναι το βασικό εργαλείο επίλυσης περιφερειακών συγκρούσεων.
5. Οι περιφερειακές συγκρούσεις είναι αλληλοεξαρτώμενες με τη σύγκρουση των υπερδυνάμεων που πρέπει να διευθετήσουν τις πιο σοβαρές από αυτές (ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή)

Έτσι, ενώ κατά το 1980-4 δεν έλαβε χώρα καμία σύνοδος κορυφής μεταξύ των ηγετών των υπερδυνάμεων, σημειώθηκαν πέντε από το 1985 έως το 1988. Οι συζητήσεις κινήθηκαν γύρω από τα πυρηνικά ζητήματα (το προϊόν ήταν η συμφωνία INF τον Μάιο του 1988⁶⁹) και τον Τρίτο Κόσμο ή τα «περιφερειακά ζητήματα» όπως πλέον αποκαλούνταν. Μόνο στο διάστημα 1987-8 ένας σημαντικός αριθμός συγκρούσεων βρήκε το δρόμο προς τις διαπραγματεύσεις (Κορέα, Καμπότζη-Βιετνάμ, Τσαντ, Σομαλία-Αιθιοπία, Αγκόλα).⁷⁰ Η Μέση Ανατολή θα αργούσε ακόμα λίγο.

2.2. Η πολιτική των υπερδυνάμεων στη Μέση Ανατολή

Όπως ο στρατηγός Sir John Hackett υποστήριξε, βασιζόμενος στην εμπειρία του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, η Μέση Ανατολή δεν είναι το κλειδί για να κερδηθεί ένας πόλεμος αλλά ο έλεγχος της είναι ουσιώδης για να μην χαθεί.⁷¹ Την άποψη αυτή συμμαρρίζονταν οι δύο υπερδυνάμεις που προσέδωσαν στη Μέση Ανατολή μεγάλη στρατηγική σημασία.⁷²

Μέχρι τη κρίση του Σουέζ και την σταδιακή απόσυρση της Μεγάλης Βρετανίας «Ανατολικά του Σουέζ», το Λονδίνο ήταν αναπόσπαστο στοιχείο της ισορροπίας στη περιοχή. Ωστόσο, έτσι ακριβώς όπως η αποσύνθεση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στα Βαλκάνια έφερε της μεγάλες δυνάμεις σε έναν περιφερειακό

---

⁶⁹ Ένα μόλις μήνα νωρίτερα η ΕΣΣΔ είχε υπογράψει συμφωνία υπό την αιγίδα του ΟΗΕ να αποσύρει τις δυνάμεις της από το Αφγανιστάν. Βλ. Halliday, 1989, σελ 119

⁷⁰ Ο.π. σελ. 143-4

⁷¹ Vatikiotis, P.J, *The Middle East: from the end of empire to the end of the Cold War*, New York: Routledge, 1997, σελ. 71

⁷² Σύμφωνα με υπολογισμούς οι δύο υπερδυνάμεις στο απόγειο της εμπλοκής τους στο Τρίτο Κόσμο προόριζαν για αυτόν το 80% των πωλήσεων όπλων. Εξ αυτών οι μισές κατευθύνονται προς χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Βλ. Saivetz, 1989, σελ. 54

ανταγωνισμό, έτσι και η αποδυνάμωση της Μεγάλης Βρετανίας έφερε τις δύο υπερδυνάμεις στη περιοχή.⁷³

Η βρετανική παρουσία στην περιοχή αλλά και το γεγονός ότι στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια η προσοχή των υπερδυνάμεων ήταν στραμμένη προς την Ευρώπη και τη νοτιο-ανατολική Ασία, είχε ως αποτέλεσμα οι κινήσεις στη Μέση Ανατολή να είναι περιορισμένες μέχρι το 1956.

Η Σοβιετική Ένωση είχε «φυσικά» συμφέροντα στη Μέση Ανατολή ως περιοχή που εκτεινόταν στα νότια σύνορά της ακόμα και όταν η έκτασή της περιοριζόταν σε αυτή της Ρωσικής Αυτοκρατορίας. Ένα πιο συγκεκριμένο συμφέρον ήταν ο έλεγχος της εξόδου από και προς τη Μεσόγειο μέσω των Δαρδανελίων και του Βόσπορου.⁷⁴ Ως εκ τούτου, στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια το ενδιαφέρον της ΕΣΣΔ στη Μέση Ανατολή επικεντρωνόταν στην αποκαλούμενη «Βόρεια Ζώνη» που περιελάμβανε την Τουρκία, το Ιράν⁷⁵ και το Αφγανιστάν. Η αρχική της προσπάθεια (1945-7) να κυριαρχήσει τις περιοχές αυτές όχι μόνο απέτυχε αλλά και έστρεψε τις δύο πρώτες χώρες προς το δυτικό στρατόπεδο. Για το επόμενο διάστημα η πολιτική της Μόσχας περιοριζόταν στην προσπάθεια να ανατραπούν τα φιλο-δυτικά καθεστώτα στην Άγκυρα και τη Τεχεράνη από ομάδες κομμουνιστών, μειονότητες ή και ευρύτερες αντιπολιτευτικές συμμαχίες.⁷⁶

Όσον αφορά το σοβιετικό ενδιαφέρον για το νότιο τμήμα της Μέσης Ανατολής αυτό ήταν προς το παρόν περιορισμένο και είχε ως κίνητρο την εκδίωξη των Βρετανών από την περιοχή. Στο ζήτημα της Παλαιστίνης, η ΕΣΣΔ αυτή τη περίοδο φοβόταν ότι ένα ενιαίο κράτος, που θα κυριαρχείται από τους Άραβες, θα ήταν φιλο-Βρετανικό και για αυτό το λόγο θεωρούσε τη διχοτόμηση περισσότερο εφικτή λύση. Στην αποστολή βρετανικών όπλων στους Άραβες, η ΕΣΣΔ απάντησε με την έγκριση της αποστολής ελαφρύ οπλισμού από τη Τσεχοσλοβακία το 1948 ενώ παράλληλα επέτρεψε την μετανάστευση 200,000 Εβραίων από την Ανατολική Ευρώπη μέχρι τα τέλη του έτους. Η ΕΣΣΔ αναγνώρισε de facto το νέο κράτος του Ισραήλ αμέσως μετά τις ΗΠΑ ενώ ήταν το πρώτο κράτος που προσέφερε και de jure

⁷³ McDowall, David, *Palestine and Israel: The Uprising and beyond*, London: I.B. Tauris, 1989, σελ. 39

⁷⁴ Golan, 1990, σελ. 8

⁷⁵ Το σοβιετικό ενδιαφέρον προϋπήρχε του Ψυχρού Πολέμου. Βάσει της συνθήκης Molotov-Ribbentrop η ΕΣΣΔ είχε ζητήσει το Ιράν να βρίσκεται στη δική της σφαίρα επιρροής. Στη διάρκεια του πολέμου οι σοβιετικές δυνάμεις είχαν σταθμεύσει στο Ιράν και δέχτηκαν να αποχωρήσουν μόνο μετά από αμερικανικές πιέσεις. Βλ. Nizameddin, 1999, σελ. 18

⁷⁶ Yapp, M.E., *The Near East since the First World War*, Essex: Longman, 1996, σελ. 411

αναγνώριση στις 18 Μαΐου, μόλις τρεις μέρες μετά την ισραηλινή ανακήρυξη της ανεξαρτησίας.⁷⁷

Τα νέα αραβικά καθεστώτα, στα πλαίσια της προτίμησης του politburo για ιδεολογική ορθοδοξία και συνεργασία μόνο με σοσιαλιστικά καθεστώτα και Μαρξιστικές,⁷⁸ αντιμετώπιζονταν ως «αστικά» υποχείρια της Δύσης. Η αλλαγή συντελέστηκε μόνο μετά τον θάνατο του Stalin και την εγκατάλειψη της θεωρίας των δύο στρατοπέδων από τον διάδοχό του και την αντικατάστασή της με το δόγμα της ειρηνικής συνύπαρξης. Για κάποιο διάστημα αυτό θα παραμείνει «ιδεολογικά εκκρεμές» καθώς έλειπε ένα θεωρητικό πλαίσιο που θα περιέκλειε τις σχέσεις με καθεστώτα που απείχαν πολύ από το να είναι κομμουνιστικά. Στη δεκαετία του '60 το κενό αυτό ήρθε να καλύψει η καινούρια έννοια του «μη-καπιταλιστικού δρόμου ανάπτυξης προς την κατεύθυνση της εθνικής δημοκρατικής επανάστασης».⁷⁹

Σε κάθε περίπτωση ο θάνατος του Stalin και η νέα αισιοδοξία για τις προοπτικές στον Τρίτο Κόσμο ως αποτέλεσμα των πολλών ευκαιριών που δημιούργησε το αντι-αποικιακό κύμα, επέτρεψε κράτη όπως η Αίγυπτος που είχαν απορριφθεί ως αστικά εθνικιστικά καθεστώτα να γίνουν υποψήφια για συνεργασία με την ΕΣΣΔ.⁸⁰ Έμφαση πλέον δόθηκε στον αντι-δυτικό, και όχι αναγκαστικά σοσιαλιστικό προσανατολισμό.

Το έναυσμα για την αλλαγή πολιτικής ήταν το Σύμφωνο της Βαγδάτης το 1955. Έκτοτε αν και παρέμεινε η πρότερη προσέγγιση όσον αφορά τη «Βόρεια Ζώνη» ωστόσο προστέθηκε και ένας επιπλέον άξονας βάσει του οποίου η σοβιετική εμπλοκή επεκτάθηκε και στο νότιο τμήμα της Μέσης Ανατολής όπου επιδιώχθηκαν στενότεροι δεσμοί με την Αίγυπτο και τη Συρία.⁸¹ Η νέα αυτή προσέγγιση ευνοήθηκε αφενός από την αντίδραση της Αιγύπτου στο Σύμφωνο της Βαγδάτης και αφετέρου από την συνέχιση και όξυνση της διαμάχης των Αράβων με το Ισραήλ που επέτρεπε

---

⁷⁷ Sayigh, 1997, σελ. 17

⁷⁸ Golan, 1990, σελ. 9

⁷⁹ Βλ. Tibi, 1998, σελ. 102. Στην ουσία αυτή η θεώρηση ήταν μια επιστροφή στις λενινιστικές ρίζες. Στο βιβλίο του *Ιμπεριαλισμός* ο Λένιν ορίζει το αποικιακό σύστημα ως ένα οργανικό σύνολο στο οποίο έχει επεκταθεί ο καπιταλιστικός ανταγωνισμός. Αν και σοσιαλιστικές επαναστάσεις δεν είναι πιθανές, λόγω της έλλειψης ή αδυναμίας της εκεί εργατικής τάξης, οι αστικές εθνικιστικές επαναστάσεις έχουν προοπτικές. Δεδομένου ότι το καπιταλιστικό σύστημα εξαρτάται από τις αποικίες, οι επαναστάσεις αυτές μπορεί να διαλύσουν όλο το σύστημα. Βλ. Katz, 1989, σελ. xi

⁸⁰ Μεγάλο ρόλο βέβαια έπαιξε και η αδυναμία των κομμουνιστικών κομμάτων να διεκδικήσουν με κάποιες πιθανότητες την εξουσία. Βλ. Golan, 1990, σελ. 11, 20

⁸¹ Walt, 1987, σελ. 153

στη Μόσχα ιδιαίτερα μετά την ψύχρανση των σχέσεων με το Τελ Αβίβ να συσπειρώσει τους Άραβες γύρω της και να επεκτείνει έτσι την επιρροή της στην περιοχή και αντίστοιχα να περιορίσει την δυτική.

Στο ίδιο διάστημα η αμερικανική εμπλοκή αρχικά, μέσω του Δόγματος Truman με το οποίο οι ΗΠΑ αντικαθιστούσαν την Μ. Βρετανία στην παροχή βοήθειας στην Ελλάδα και την Τουρκία, ήταν έμμεση και άγγιζε μόνο την περιφέρεια της περιοχής. Ήταν μόνο από το 1952 που οι ΗΠΑ αποφάσισαν να επεκτείνουν την στρατηγική της ανάσχεσης και στη «Βόρεια Ζώνη». Έτσι από το 1954 η συμμαχία Ιράν-ΗΠΑ είχε ήδη θεμελιωθεί.⁸²

Το βήμα προς την ενσωμάτωση της Μέσης Ανατολής στη σύγκρουση εναντίον της ΕΣΣΔ πραγματοποίησε ο Eisenhower που παραδέχτηκε ότι η Δυτική Ευρώπη μαζί με τη Μέση Ανατολή «είναι οι πιο στρατηγικές περιοχές του κόσμου – η Δυτική Ευρώπη χρειάζεται το μεσανατολικό πετρέλαιο και το μεσανατολικό πετρέλαιο είναι σημαντικό μέσω της συνεισφοράς του στη δυτικοευρωπαϊκή οικονομία».⁸³

Την Πρωτοχρονιά του 1957 ο Eisenhower παρουσίασε τα πρώτα ψήγματα του «δόγματός» του⁸⁴: «Το υφιστάμενο κενό στη Μέση Ανατολή πρέπει να καλυφθεί από τις ΗΠΑ πριν το καλύψει η Ρωσία». Πέντε μέρες αργότερα σε ομιλία του στο Κογκρέσο τόνισε ότι «όλη αυτή η αστάθεια» στη Μέση Ανατολή «έχει οξυνθεί ή, μερικές φορές, χειραγωγηθεί από τον Διεθνή Κομμουνισμό».⁸⁵

Οι κίνδυνοι ενός τέτοιου κενού ισχύος στη Μέση Ανατολή φάνηκαν το 1958 με την επανάσταση στο Ιράκ. Η συνεπακόλουθη κατάρρευση του Συμφώνου της Βαγδάτης ανάγκασε τις ΗΠΑ να εμπλακεί άμεσα και να συνάψει διμερείς συμφωνίες με τα τρία εναπομείναντα κράτη. Οι συμφωνίες αυτές και η ανασύνταξη στη CENTO δεν αναίρεσαν την απώλεια του μοναδικού αραβικού μέλους.⁸⁶

Η πολιτική του Eisenhower κινούταν σε τέσσερις άξονες: την ενδυνάμωση της «βόρειας ζώνης» μέσω του Συμφώνου της Βαγδάτης, εξεύρεση μια λύσης για την

---

⁸² Yapp, 1996, σελ. 413

⁸³ Stivers, William, *America's confrontation with revolutionary change in the Middle East 1948-83*, London: MacMillan Press, 1986, σελ. 12

⁸⁴ Είχαν προηγηθεί μια αποτυχημένη προσπάθεια, ιρακίνο-αμερικανικής έμπνευσης, να ανατραπεί το «φίλο-σοβιετικό καθεστώς» στη Συρία και η άνοδος αριστερής κυβέρνησης στην Ιορδανία. Βλ. Ma'oz, Moshe, *Syria and Israel*, Oxford: Clarendon Press, 1995, σελ. 54

⁸⁵ Barnett, Richard J., *Intervention and Revolution*, Cleveland: The World Publishing Company, 1968, σελ. 138

⁸⁶ Stivers, 1986, σελ. 13

αραβο-ισραηλινή διαμάχη⁸⁷, πρόληψη περαιτέρω κερδών της ΕΣΣΔ στα πλαίσια της «Απόφασης για τη Μέση Ανατολή» (Μάρτιος 1957) που προσέφερε στον Πρόεδρο \$200 εκατ. το χρόνο σε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια να διατεθούν κατά την «κρίση» του, περιορισμός επαναστατικών αλλαγών (ανατροπή Mossadegh) το 1953.⁸⁸

Ο πόλεμος των Έξι Ημερών αποτέλεσε την πρώτη μεγάλη κρίση στην πολιτική των υπερδυνάμεων. Σε επίπεδο διαχείρισης κρίσης ανέδειξε όλα εκείνα τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μεγάλες δυνάμεις απέναντι σε μια κρίση που ενέχει τον κίνδυνο να τις συμπαρασύρει. Το γρήγορο «πάγωμα» του πολέμου ήταν αποτέλεσμα της απροθυμίας τους να δουν μια παράταση της σύγκρουσης. Ως εκ τούτου οι δύο υπερδυνάμεις κατάφεραν στο πρακτικό επίπεδο –ανεξάρτητα από τις μετέπειτα ρητορικές εξάρσεις- να συμφωνήσουν σε μια συναινετική στάση όπως αυτή εκφράστηκε στην Απόφαση 242.⁸⁹ Εξάλλου, η *détente* ήταν προ των πυλών.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 αυτή η πρόσκαιρη συναίνεση στον χειρισμό μιας περιφερειακής κρίσης εξέπνευσε και φάνηκε το μέγεθος της αυξανόμενης εμπλοκής τους στην περιοχή. Αιτία και συνέπεια οι μεγάλες ροές οπλισμού και από τις δύο υπερδυνάμεις. Στην αμοιβαία καχυποψία που κατάφεραν να εκμεταλλευτούν τα περιφερειακά κράτη δεν βοήθησαν ούτε η συριακή πίεση στο Λίβανο που οι ΗΠΑ θεωρούσαν σοβιετικής έμπνευσης, ούτε η συνθήκη ΕΣΣΔ-Αιγύπτου το 1971 και αυτή με το Ιράκ ένα χρόνο αργότερα. Όπως χαρακτηριστικά ο Malcolm E. Yapp έγραψε: «δεν ήταν τόσο ο Ψυχρός Πόλεμος όσο ο μύθος του αυτός που εισήχθη στη Εγγύς Ανατολή αυτή τη περίοδο».⁹⁰

Η εγκαθίδρυση και οριστικοποίηση των «στρατοπέδων» στη Μέση Ανατολή δημιούργησε μια κατάσταση που οι υπερδυνάμεις έπρεπε να ισορροπήσουν σε τεταμένο σχοινί μεταξύ της υποστήριξης των συμμάχων τους, ειδικότερα μέσω ανεφοδιασμό όπλων, και της συγκράτησής τους από την προσφυγή στο πόλεμο

---

⁸⁷ Επί Eisenhower δεν είχε αναπτυχθεί ακόμα η φιλο-ισραηλινή διάσταση της αμερικανικής πολιτικής. Ο Eisenhower, έβλεπε τη Μέση Ανατολή μέσα από το πρίσμα της σύγκρουσης με την ΕΣΣΔ και ως εκ τούτου δεν ήθελε να αφήσει περιθώρια στη Μόσχα να αποκτήσει συμμάχους. Το 1956 στο ημερολόγιό του έγραψε: «πρέπει να ήμαστε φίλοι και με τους δύο αντιπάλους...το να μεροληπτήσουμε [υπέρ ενός] δεν θα προσέφερε τίποτα άλλο από το να καταστρέψει την επιρροή μας». Βλ. Shannon, 2003, σελ.48

⁸⁸ Stivers, 1986, σελ. 11

⁸⁹ Η απόφαση 242 αποτελεί την πρώτη εκ των τριών περιπτώσεων που οι δύο υπερδυνάμεις υιοθέτησαν κοινή στάση. Οι άλλες δύο είναι η απόφαση 338 μετά τον πόλεμο του 1973 την οποία ακολούθησε η συνδιοργάνωση της διάσκεψης της Γενεύης και η κοινή δήλωση του Οκτωβρίου 1977. Βλ. Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997, σελ. 116

⁹⁰ Yapp, 1996

προκειμένου να αποφευχθεί μια σύγκρουση υπερδυνάμεων. Ενώ η πρώτη εκ των δύο ενίσχυε την ικανότητα των «πελατών» να προσφύγουν σε πόλεμο, η δεύτερη αποξένωνε τους πελάτες και έβλαπτε τη φήμη των υπερδυνάμεων ως αξιόπιστοι προστάτες.⁹¹

Η σοβιετική πολιτική στη Μέση Ανατολή (κυρίως τη δεκαετία του '70) παρουσίαζε το εξής δίλημμα: αν η ΕΣΣΔ προσπαθούσε ενεργά να επηρεάσει τους συμμάχους της προς την κατεύθυνση της μετριοπάθειας, τέτοιου είδους πιέσεις μπορεί να τους έστρεφαν προς τις ΗΠΑ που φαινόταν να είναι σε καλύτερη θέση να πετύχει ισραηλινές παραχωρήσεις.⁹²

Το δίλημμα αυτό έγινε περισσότερο έντονο μετά τον Πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ ο οποίος, αν ο πόλεμος του 1967 θα μπορούσε να παραλληλιστεί (λαμβάνοντας υπόψη την ενδεχομένη υπερβολή) με τον Τριακονταετή πόλεμο ως προς τις συνέπειες που είχε στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και της Ευρώπης αντίστοιχα⁹³, τότε ο Πόλεμος του 1973 είχε ανάλογες, αν και όχι τόσο ριζικές, επιπτώσεις στην εμπλοκή των υπερδυνάμεων. Οι βασικότερες αιτίες ήταν η δεύτερη αυτή κρίση στην αξιοπιστία της ΕΣΣΔ και η νέα αμερικανική προσέγγιση για τα ζητήματα της Μέσης Ανατολής που θα εγκαινιάσουν ο Νίξον με τον Κίσινγκερ.

Έτσι, τη νέα προσέγγιση του Νίξον, που προέβλεπε «βιετναμοποίηση» του πολέμου στο Βιετνάμ, τη διαδέχτηκε μια αντίστοιχη «βιετναμοποίηση» του Κόλπου, η ασφάλεια του οποίου περνούσε στα χέρια των τοπικών φιλικών κρατών (κυρίως το Ιράν και σε κάποιο βαθμό η Σαουδική Αραβία), τα οποία οι ΗΠΑ θα στήριζαν από το πίσω πλάνο καθώς η κοινή γνώμη και το Κογκρέσο δεν επέτρεπαν μεγαλύτερη εμπλοκή.

Το δόγμα Νίξον και η προβολή της αμερικανικής ισχύος δια τοπικών αντιπροσώπων περιελάμβανε και το Ισραήλ το οποίο άρχισε να γίνεται αποδεκτό ως μόνιμο συστατικό των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή της αραβο-ισραηλινής διαμάχης. Έως το 1972 η αμερικανική βοήθεια είχε ανέλθει στα \$500 εκατ.⁹⁴ Τη λογική πίσω από αυτή τη πολιτική, όπως τη περιέγραψαν ο Nixon και ο Kissinger, ήταν η ακόλουθη: ο μέγιστος κίνδυνος στην παγκόσμια ειρήνη βρίσκεται

---

⁹¹ Miller, 2001, σελ. 19

⁹² Miller, Benjamin, "Great Powers and Regional Peacemaking: Patterns in the Middle and beyond", σελ. 118 στο Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997

⁹³ Tibi, 1998, σελ. 9

⁹⁴ Shannon, 2003, σελ. 67-8

στη Μέση Ανατολή όπου ένας αραβο-ισραηλινός πόλεμος θα μπόρεσε να σπρώξει τις υπερδυνάμεις στην σύγκρουση. Το σημαντικότερο είναι να αποτραπεί ένα ξέσπασμά του. Αλλά ποιος, κατά τον Νίξον, έχει συμφέρον για την έναρξη ενός τέτοιου πολέμου; Προφανώς, μόνο οι Άραβες, επειδή θέλουν να ξαναπάρουν ό,τι έχουν χάσει. Ο καλύτερος τρόπος για να μην ξεκινήσουν πόλεμο οι Άραβες είναι να γίνει σαφές ότι το Ισραήλ είναι τόσο ισχυρό που οι Άραβες θα αποτρέπονταν.⁹⁵

Ο Κίσινγκερ που είχε αναλάβει το αμερικάνικο ΥΠΕΞ λίγους μήνες πριν το ξέσπασμα του πολέμου του Γιομ Κιπούρ, εισήγαγε μια καινοτόμο και ομολογουμένως πετυχημένη διάσταση στην αμερικανική πολιτική στην περιοχή. Σύμφωνα με την προσέγγισή του ο στόχος ήταν να αποδομηθεί ο συνδυασμός των διπλωματικών, οικονομικών και στρατηγικών πιέσεων που επιστράτευε ο αραβικός συνασπισμός εγκαινιάζοντας παράλληλα διπλωματικές διαπραγματεύσεις που δεν θα προχωρούσαν πέρα από ενδιάμεσες συμφωνίες. Τα βασικά σημεία αυτής της πολιτικής ήταν η εξουδετέρωση της διεθνούς στήριξης στις αραβικές θέσεις, η άρνηση της δυνατότητας στην ΕΣΣΔ και τον ΟΗΕ για έναν ουσιαστικό ρόλο, η άρση του εμπάργκο και τέλος η ενθάρρυνση και ενδυνάμωση των «μετριοπαθών» καθεστώτων έναντι των «ριζοσπαστικών».⁹⁶ Το «σύστημα» αυτό κατέρρευσε όταν το 1979 ανετράπη το καθεστώς του Σάχη στο Ιράν και το «εκκρεμές αιωρήθηκε» προς την έμφαση στην άμεση εμπλοκή σε τοπικές ζώνες συγκρούσεων.

Την στιγμή που οι ΗΠΑ έχαναν ένα βασικό πυλώνα της στρατηγικής τους στην περιοχή, η Μόσχα επενέβη στο Αφγανιστάν. Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε εκεί σε συνδυασμό με την αδυναμία της να επέμβει αποτελεσματικά στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ που κυριαρχούσε το ενδιαφέρον της Μέσης Ανατολής, την γενικότερη προσέγγιση του Reagan για τον Τρίτο Κόσμο αλλά και τα ευρύτερα σοβιετικά – οικονομικά και όχι μόνο- προβλήματα, κατέστησαν την σοβιετική πολιτική περισσότερο μονοδιάστατη.

Η ΕΣΣΔ ως «διεκδικήτρια» ανέκαθεν επιθυμούσε τουλάχιστον την αναγνώρισή της ως ισάξια των ΗΠΑ στην περιοχή. Αυτό συμβαίνει γιατί μία μεγάλη δύναμη που είναι ανώτερη ή κυρίαρχη σε μια δεδομένη περιοχή (ΗΠΑ) σε σχέση με άλλες μεγάλες δυνάμεις θα προσπαθήσει να τις αποκλείσει από τη διεθνή διπλωματία

---

⁹⁵ Stephens, Robert, "The Great Powers and the Middle East", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 4, Summer 1973, σελ. 6

⁹⁶ Sayigh, 1997, σελ. 320

για τα ζητήματα της περιοχής αυτής και προτιμήσει να ακολουθήσει μονομερείς ειρηνευτικές πρωτοβουλίες. Αυτή εξάλλου ήταν και η προσέγγιση του Kissinger. Αντίθετα, μια λιγότερο ισχυρή δύναμη -που έχει συμφέρον στην περιφερειακή σταθερότητα- θα προτιμήσει ένα πολυμερές πλαίσιο στο οποίο θα συμμετάσχει με την «κυρίαρχη» δύναμη. Συμπερίληψή της θα σηματοδοτεί την αναγνώριση εκ μέρους της τελευταίας του status της ίσης μεγάλης δύναμης. Τη δεκαετία του '80 αυτή η επιθυμία που προϋπήρχε έγινε πρωτεύουσα υποβαθμίζοντας τη σημασία της ικανοποίησης και διατήρησης των συμμάχων. Στην ουσία, το «new thinking» έγινε η βάση της σοβιετικής αντίληψης για τη Μέση Ανατολή.⁹⁷

Τελικά, οι ΗΠΑ έδωσαν στην ΕΣΣΔ το συμβολικό «πιστοποιητικό ισότητας» όταν όμως πλέον αυτό ήταν άνευ ουσίας -το σοσιαλιστικό μέτωπο κατέρρευε. Το ξέσπασμα της κρίσης στον Κόλπο βρήκε τον James Baker στη Μόσχα όπου μαζί με τον Gorbachev κατέληξαν σε κοινή δήλωση που καταδίκασε την ιρακινή πράξη και ζητούσε την επιβολή εμπάργκου όπλων. Όπως έδειξε και η έκτακτη σύνοδος μεταξύ του Bush και του Gorbachev, το Σεπτέμβριο, οι ΗΠΑ προτίμησαν να αντιμετωπίσουν την ΕΣΣΔ ως σημαντικό παίκτη προκειμένου να αποφύγουν μια Σοβιετική Ένωση που θα λειτουργούσε ως «αποσταθεροποιητικός παράγοντας»,⁹⁸ σε μια τελευταία έκλαμψη του status της υπερδύναμης.

Ο Πόλεμος του Κόλπου δημιούργησε μεγαλύτερες εντάσεις στα σοβιετικά ηγετικά κλιμάκια μεταξύ των υποστηρικτών της φιλοδυτικής προσέγγισης (Gorbachev, Shevardnadze) και εκείνων που πίστευαν ότι η ΕΣΣΔ έπρεπε να αποδείξει το ρόλο της ως υπερδύναμη στηρίζοντας το παλιό της σύμμαχο. Έτσι προτιμήθηκε μια μεσαία λύση που βασιζόταν στην προσπάθεια να βρεθεί μια διπλωματική λύση στη κρίση που θα αναδείκνυε την σοβιετική επιρροή στα πλαίσια του νέου μη-συγκρουσιακού περιβάλλοντος.

Σε κάθε περίπτωση ο Πόλεμος του Κόλπου ολοκλήρωσε τον κύκλο του Ψυχρού Πολέμου στη Μέση Ανατολή. Για πρώτη φορά μετά τη κρίση του Σουέζ οι δύο υπερδυνάμεις δεν υποστήριξαν διαφορετικούς πελάτες σε μια μεσανατολική σύγκρουση.⁹⁹ Για πρώτη φορά στην ιστορία του ΟΗΕ, το Συμβούλιο Ασφαλείας

---

⁹⁷ Ma'oz, 1997, σελ. 108-9

⁹⁸ Freedman, Lawrence, "The Gulf War and the new World Order", *Survival*, Vol. 33, No 3, May/June 1991, σελ. 200

⁹⁹ Η μαζική χειρσαία επέμβαση στο Ιράκ δεν θα ήταν δυνατή τουλάχιστον στο χρονικό διάστημα που έγινε, εάν δεν είχαν προηγηθεί οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη. Πάνω από το ήμισυ των 540.000 στρατιωτών της

μπόρεσε κάνοντας την αρχή με την Απόφαση 660, να υιοθετήσει περί των 12 αποφάσεων χωρίς να ασκηθεί ούτε ένα βέτο.¹⁰⁰

Τον Μάρτιο του 1991 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, George Bush, ανήγγειλε την ύπαρξη μιας «Νέας Διεθνούς Τάξης».¹⁰¹ Η πρωτοβουλία του για τη Μέση Ανατολή που εντασσόταν σε αυτό το «όραμα» βασιζόταν σε τέσσερα σημεία: της εφαρμογή των Αποφάσεων 242 και 338, την αποδοχή της αρχής «γη για ειρήνη», τα νόμιμα δικαιώματα των Παλαιστινίων, ειρήνη και ασφάλεια για το Ισραήλ.¹⁰²

Στο διάστημα αυτό ο σοβιετικός ρόλος παρέμενε άκρως συμβολικός. Τους πρώτους μήνες της διακυβέρνησής του Yeltsin δεν δόθηκε κανένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη Μέση Ανατολή. Οι κύριες προτεραιότητές του ήταν η εδραίωση της εξουσίας του και η απόκτηση της δυτικής έγκρισης να «κληρονομήσει» η Ρωσία τις διεθνείς ευθύνες της ΕΣΣΔ.

Για την μεταψυχροπολεμική Ρωσία τη συρρίκνωση των συνόρων ακολούθησε και μια συρρίκνωση των βλέψεών της πέρα από αυτά.¹⁰³ Έτσι δεδομένου ότι η εδαφική ακεραιότητα της ίδιας (Τσετσενία) και η ασφάλεια των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών (Εγγύς Εξωτερικό) έγινε πρώτη προτεραιότητα, μεγάλη αξία απέκτησαν η Τουρκία και το Ιράν που όχι μόνο συνόρευαν με τις περιοχές αυτές αλλά είχαν και βλέψεις (κυρίως στη Κεντρική Ασία).¹⁰⁴ Ακολουθούσαν χώρες όπως το Ιράκ ή η Συρία κατά βάση ως καταναλωτές των ρωσικών όπλων. Αντίθετα οι Παλαιστίνιοι και το Ισραήλ εφόσον δεν είχαν κάποια διασύνδεση με την ρωσική ασφάλεια πέρασαν σε δεύτερη μοίρα.

Ακόμα και οι παλιοί «πελάτες» υποβιβάστηκαν στο *status* των αγοραστών της μοναδικής εναπομείνουσας βιώσιμης βιομηχανίας, του στρατιωτικο-βιομηχανικού συμπλέγματος, που έδειχνε τα πρώτα σημάδια αυτονομίας μέσα στο γενικότερο

επιχείρησης στάλθηκαν από το μέτωπο της κεντρικής Ευρώπης. Βλ. Rubinstein, Alvin Z., "New World Order or Hollow Victory", *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 4, 1991, σελ. 56-7

¹⁰⁰ Jacobsen, Carl, Gustav, "The Gulf: Washington's War, Moscow's War", *Bulletin of Peace Proposals*, Vol. 22, No 3, 1991, σελ. 252

¹⁰¹ Jawad, Haifaa A., *The Middle East in the New World Order*, London: MacMillan Press, 1994, σελ. 81

¹⁰² Abbas, Mahmoud, (Abu Mazen), *Through Secret Channels*, Reading: Garnet Publishing, 1995, σελ. 85

¹⁰³ Τα πρώτα ψήγματα αυτής της αλλαγής φάνηκαν ακόμα νωρίτερα όταν το 1989 ο τότε αναπληρωτής διευθυντής του Ινστιτούτου της Ευρώπης στη Μόσχα και μετέπειτα σύμβουλος των Primakov και Yeltsin, Sergei Karaganov, υποστήριξε ότι η ΕΣΣΔ πρέπει πλέον να θεωρείται μια «μεγάλη ευρωπαϊκή δύναμη» που έχει εγκαταλείψει τις φιλοδοξίες της να είναι «παγκόσμια υπερδύναμη». (El-Doufani, 1992, σελ. 261)

¹⁰⁴ Carter, Hannah – Ehteshami, Anoushiravan (eds), *The Middle East's Relations with Asia and Russia*, London: Routledge Curzon, 2004, σελ. 23

κλίμα διάλυσης και προσπαθούσε να εξασφαλίσει εξωτερικές αγορές. Δεδομένου ότι η ποιότητα των υπηρεσιών τους δεν ήταν καλύτερη απ' ό τι στο σοβιετικό παρελθόν τους, οι πιθανοί πελάτες τους βρίσκονταν ανάμεσα σε αυτούς που υπόκειντο σε κάποιου είδους κυρώσεις (Συρία, Ιράκ, Ιράν, Λιβύη).

Η έξοδος της ΕΣΣΔ από το σκηνικό της Μέσης Ανατολής δημιουργούσε νέες προκλήσεις και νέα διλήμματα για τους περιφερειακούς δρώντες – φίλους και εχθρούς την νέας υπερδύναμης.

Κεφάλαιο 3

Η ΟΑΠ ΣΤΟΝ «ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ»: Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΙΑΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΣΤΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΑΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Το γεγονός ότι η έναρξη της μετά-την-Εντολή φάσης της διαμάχης για την Παλαιστίνη όσο και το τέλος της συμπίπτει με τη πορεία του Ψυχρού Πολέμου δημιουργεί εκ των πραγμάτων ένα χρονικό πλαίσιο που σίγουρα δεν είναι περιεκτικό αλλά εν τούτοις προσφέρει μια μελετήσιμη οριοθέτηση. Στο διάστημα αυτό το παλαιστινιακό κίνημα γεννήθηκε (1948), αυτοπροσδιορίστηκε (1967-9), αγωνίστηκε, ηττήθηκε και αμφισβητήθηκε (1982-1987), πιάστηκε και τελικά υποχώρησε (1988-1993).

Η διαδικασία αυτή αναμφισβήτητα είχε και εσωτερικής φύσης δυναμικές (Ιντιφάντα) και θα ήταν λάθος να αποδώσουμε τα πάντα σε πιέσεις διεθνούς ή περιφερειακής προέλευσης. Εντούτοις τα στοιχεία αυτά θα εξεταστούν αναγκαστικά μόνο περιστασιακά. Έμφαση θα δοθεί στην εξέταση του τρόπου που η δομή του συστήματος και τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων επηρέασαν άμεσα τις επιλογές του παλαιστινιακού κινήματος. Έπειτα, δεδομένων των ιδιομορφιών που παρουσιάζει η περίπτωση (η αραβο-ισραηλινή διάσταση της διαμάχης και η μη κρατική υπόσταση της ΟΑΠ η οποία την καθιστά περισσότερο εξαρτημένη από το περιφερειακό περιβάλλον) θα μελετηθεί σε μεγαλύτερο βάθος ο τρόπος που το περιφερειακό υποσύστημα επηρεάστηκε από το διεθνές και πως με τη σειρά του επηρέασε τους Παλαιστίνιους.

Το ίδιο το παλαιστινιακό κίνημα αντιλαμβανόταν τη θέση του στο κέντρο ορισμένων ομόκεντρων κύκλων επιρροής : τις αραβικές μάζες, τις αραβικές κυβερνήσεις και τη διεθνή αρένα.¹⁰⁵ Σύμφωνα με τον Khalid al-Hasan: «η στρατιωτική μας δράση προκαλεί μια ισραηλινή αντίδραση εναντίον του λαού μας, οι οποίοι τότε εμπλέκονται στον αγώνα και στηρίζονται από τις αραβικές μάζες. Αυτό

---

¹⁰⁵ Η αντίληψη αυτή είναι μια «ιδεατή» - ρομαντική- απεικόνιση της αλληλεπίδρασης αυτής. Παρ' όλο που μπορείς να της προσάψεις πολλά (κυρίως το ζήτημα των αραβικών μαζών) σε γενικές γραμμές παραμένει ορθή.

επεκτείνει τον κύκλο της σύγκρουσης και αναγκάζει τις αραβικές κυβερνήσεις είτε να ενωθούν μαζί μας είτε να σταθούν απέναντί μας. Με το να μας αντιταχθούν σημαίνει ότι θα αποκλίνουν από τον ίδιο τους το λαό, που τότε θα περάσει από έναν υποστηρικτικό ρόλο σε έναν ενεργό. Ο κύκλος επηρεάζει την αραβική πολιτική και έχει περαιτέρω διεθνείς επιπτώσεις και έτσι ανατροφοδοτεί την κεντρική σφαίρα που είναι η Παλαιστίνη».¹⁰⁶

Δεδομένου ότι προτιμήθηκε να τεθεί ως εναρκτήριο όριο το διάστημα 1967-1969¹⁰⁷ θα προηγηθεί μια συνοπτική ανάλυση του παλαιστινιακού κινήματος στα προηγούμενα είκοσι χρόνια για μια καλύτερη κατανόηση ορισμένων μεταγενέστερων χαρακτηριστικών των επί μέρους συνισταμένων της. Επίσης, θα ολοκληρώσει τον κύκλο μια παρουσίαση του περιβάλλοντος και των πιέσεων στο Ισραήλ δεδομένου ότι καμία αντιπαλότητα δεν υφίσταται εν κενό.

3.1. Η παλαιστινιακή αντίσταση πριν τον Πόλεμο των Έξι Ημερών

Το γεγονός ότι σχεδόν όλος ο παλαιστινιακός πληθυσμός (με την εξαίρεση ενός μικρού αριθμού που παρέμεινε στο Ισραήλ) βρέθηκε μετά το 1948 υπό τον αραβικό έλεγχο και διοίκηση¹⁰⁸, είχε ως αποτέλεσμα αυτό ακριβώς το αραβικό περιβάλλον να προσφέρει το αρχικό πλαίσιο για την εξέλιξη της πολιτικής των Παλαιστινίων, παρά η άμεση σύγκρουση με το στρατό, τη διοίκηση και το πληθυσμό της ξένης «αποικιακής» δύναμης. Στη φάση αυτή το Ισραήλ αν και ήταν σημαντικό ως το επίκεντρο της διαμόρφωσης του παλαιστινιακού εθνικισμού, ωστόσο επιτελούσε αυτή τη λειτουργία ως ένας απόμακρος και απρόσωπος στόχος, τουλάχιστον μέχρι το 1967 όταν και περιήλθαν στην κατοχή του η Δυτική Όχθη και η

---

¹⁰⁶ Μια αντίληψη που σε μεγάλο βαθμό στηρίζεται στην έννοια του *foco*, δηλαδή ένας επαναστατικός πυρήνας που θέτει τη στρατιωτική ενέργεια στις υπηρεσίες της πολιτικής προπαγάνδας. Όπως ο ίδιος ο Abu Iyad είπε: «μια θεαματική ενέργεια που θα προσελκύσει την προσοχή των Ισραηλινών, των Παλαιστινίων, των αραβικών καθεστώτων και της διεθνούς κοινής γνώμης». Βλ. Sayigh, 1997, σελ. 120

¹⁰⁷ Η επιλογή αυτή έγινε επειδή το διάστημα αυτό περιλαμβάνει αφενός την έναρξη της δυναμικής εμπλοκής των υπερδυνάμεων στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη και αφετέρου την οριστικοποίηση της μορφής του παλαιστινιακού κινήματος με τη ανάδειξη της ΟΑΠ και την μετατόπιση του ελέγχου μέσα σε αυτήν στα παλαιστινιακά αντάρτικα και κυρίως την Fatah που το 1969 κατάφερε να επιβληθεί.

¹⁰⁸ Κατά μία εκτίμηση, μετά το 1949 από το 1,3 εκατ. Παλαιστινίων μόλις οι 150.000 βρέθηκαν υπό ισραηλινή διοίκηση. Υπό ιορδανικό έλεγχο βρέθηκαν 400.000 άνθρωποι που παρέμειναν στη Δυτική Όχθη και άλλοι τόσοι πρόσφυγες που κατευθύνθηκαν κυρίως προς τη Δυτική Όχθη. Υπό αιγυπτιακή διοίκηση βρέθηκαν 50.000 κάτοικοι της Γάζας συν άλλες 150.000 πρόσφυγες. Οι υπόλοιποι 150.000 μοιράστηκαν μεταξύ της Συρίας και του Λιβάνου. Βλ. Yapp, 1996, σελ. 301

Γάζα. Επιπλέον, η έλλειψη ενός αξιόπιστου θεσμικού δρώντα μετά το 1948 σήμαινε ότι ήταν τα αραβικά κράτη εκείνα που καθόριζαν την παλαιστινιακή ατζέντα βάσει των συμφερόντων, των αντιλήψεων και των προτεραιοτήτων τους.

Η πολιτική δράση των Παλαιστινίων κατά τη πρώτη δεκαετία μετά το 1948 είτε διοχετεύτηκε μέσα στα υπάρχοντα πολιτικά κόμματα των αραβικών κρατών που φιλοξενούσαν παλαιστινιακούς πληθυσμούς και τα παρατήματά τους στη Δυτική Οχθη και τη Γάζα, είτε πήρε τη μορφή βραχύβιων τοπικών ομάδων.

Στις αρχές τις δεκαετίας του '60 το παλαιστινιακό απελευθερωτικό κίνημα άρχισε να κάνει τα πρώτα δειλά βήματα προς την αυτονομία, μια διαδικασία που θα πάρει τις πλήρεις της διαστάσεις μετά τον πόλεμο του 1967, χωρίς αυτό ποτέ να σημαίνει την πλήρη αποδέσμευση από τα τεκταινόμενα στις αραβικές χώρες είτε εκούσια, για τις ομάδες εκείνες που έβλεπαν την απελευθέρωση της Παλαιστίνης στα πλαίσια μια γενικότερης αναμόρφωσης των αραβικών καθεστώτων και κοινωνιών (PFLP, DFLP)¹⁰⁹, είτε ακούσια όπως στην περίπτωση της Fatah που της αρκούσε τα αραβικά κράτη να παίζουν έναν επιβιοθητικό ρόλο στον αγώνα για την ανεξαρτησία¹¹⁰ προσφέροντας εφόδια, καταφύγιο, διπλωματική στήριξη και ενίοτε

---

¹⁰⁹ Οι δύο αυτές ομάδες έχουν κοινή ιδεολογική μήτρα τον αραβικό εθνικισμό (με ορισμένες σοσιαλιστικές αποχρώσεις) όπως εκφραζόταν από την μητρική τους οργάνωση ANM (Κίνημα Αράβων Εθνικιστών). Το ANM θεωρούσε την ενοποίηση της αραβικής ισχύος ως αναγκαία προϋπόθεση για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Ενεπλάκη ενεργά στα πολιτικά ζητήματα των αραβικών χωρών, επιζητώντας την ανατροπή καθεστώτων που θεωρούνταν εχθρικά προς τον διττό σκοπό της Παλαιστίνης και της αραβικής ενότητας. Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος της στρατιωτικής της δράσης μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '60 κατευθυνόταν στην αντιμετώπιση φιλοδυτικών ή αντι-νασερικών κυβερνήσεων. (Sayigh, 1997, σελ. 75) Μέσα στους κύκλους του ANM στα τέλη της δεκαετίας του '50 και κυρίως στις αρχές του '60 ανέκυψε μια έντονη συζήτηση και διαφωνία γύρω από την ενδεδειγμένη φόρμουλα συμφιλίωσης και εξισορρόπησης μεταξύ της ανάγκης για ανεξάρτητη στρατιωτική δράση και του φόβου ότι αυτό θα επέτρεπε στα αραβικά καθεστώτα να αποποιηθούν της ευθύνης τους στον παλαιστινιακό αγώνα. (Sayigh, 1997, σελ. 79) Η φόρμουλα τελικά βρέθηκε. Συνέχισε να τονίζει τη σημασία της ανοικοδόμησης των τακτικών αραβικών στρατών, αλλά έδινε περισσότερη έμφαση στον αποτρεπτικό τους ρόλο που περιελάμβανε την απόκρουση «της ισραηλινής επιθετικότητας εναντίον του αραβικού εδάφους». Ήταν πλέον έργο του παλαιστινιακού ανταρτοπόλεμου να «εκπληρώσει την αποστολή του...της εξουθένωσης των αντίπαλων δυνάμεων...». Οι αραβικές κύριες δυνάμεις τότε θα εισέρχονταν στον απελευθερωτικό πόλεμο και θα έδιναν την χαρακτηριστική βολή όταν πλέον ο συνδυασμός του ανταρτοπόλεμου και του ψυχολογικού πολέμου στην εξάρθρωση της ισραηλινής κοινωνικής και πολιτικής θέλησης. (Sayigh, 1997, σελ. 200)

¹¹⁰ Οι βασικές αρχές της ιδεολογίας της οργάνωσης όπως αυτές αποκρυσταλλώνονται στα δύο ιδρυτικά κείμενα, «Δομή της Επαναστατικής Κατασκευής» (Haykal al-Bina' al-Thawri – Structure of Revolutionary Construction) και «Το Μανιφέστο του Κινήματος» (Bayan al-Haraka – The Movement's Manifesto), και το περιοδικό της οργάνωσης Filastinuna, ήταν οι εξής: αδυσώπητος πόλεμος εναντίον του Ισραήλ, οποιοσδήποτε πολιτικές συμφωνίες που αποδέχονται την ύπαρξη του Ισραήλ πρέπει να απορρίπτονται, οι αραβικές κυβερνήσεις δεν πρέπει να τις εμπιστεύονται και, πάνω απ' όλα, ο λαός της Παλαιστίνης πρέπει να πάρουν τη μοίρα τους στα χέρια τους και να ενώσουν όλους τους πόρους τους στον ένοπλο αγώνα. (Sayigh, 1997, σελ. 84-5) Για την Fatah ο αραβικός κόσμος ήταν επικίνδυνος και ασταθής ή όπως είπε ο Arafat «ένας κόσμος κινούμενης άμμου» όπου ήταν απαραίτητο να ελίσσεται και να εναλλάσσει δεσμούς προκειμένου να διατηρήσει την ανεξαρτησία του παλαιστινιακού κινήματος. (Steinberg, Matti, "Arafat's PLO: The Concept of Self-Determination in Transition", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 9, No 3, 1987, σελ. 91) Στην ουσία δηλαδή η Fatah αφενός αρνήθηκε να προσδέσει το μέλλον των Παλαιστινίων με οποιοδήποτε αραβικό καθεστώς και αφετέρου αποδεσμεύτηκε από οποιαδήποτε διεθνιστική-αραβική ιδεολογία που κατευθυνόταν ενάντια στα καθεστώτα αυτά.

τους στρατούς τους (σπρώχνοντάς τους στη σύγκρουση με το Ισραήλ, ακόμα και παρά τη θέλησή τους).¹¹¹

Στο πρώτο αυτό στάδιο η ροπή προς την αυτονομία ήταν υποπροϊόν των ενδο-αραβικών φιλονικιών. Η παραδοχή του Nasir τον Μάρτιο του 1959 ότι δεν διαθέτει ένα σχέδιο για την απελευθέρωση της Παλαιστίνης πυροδότησε αντιδράσεις στα καθεστώτα του Ιράκ και της Συρίας που βρήκαν την ευκαιρία να παίξουν το «παλαιστινιακό χαρτί» για να υπονομεύσουν τον μεγάλο τους αντίζηλο για την ηγεμόνευση της ιδέας του παναραβισμού. Το άμεσο αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία από τον Nasir της «Παλαιστινιακής Εθνικής Ένωσης» στη Γάζα, την οποία ακολούθησαν το «Σύνταγμα για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» από τον πρόεδρο του Ιράκ Qasim και η παλαιστινιακή πτέρυγα του κόμματος Ba'th στη Συρία.¹¹²

Η σημασία αυτού του γεγονότος δεν έγκειται στις προαναφερθείσες αυτές καθαυτές οργανώσεις που εξαφανίστηκαν όσο γρήγορα εμφανίστηκαν αλλά στη δυναμική που αυτό προσέφερε στο παλαιστινιακό κίνημα καθώς αυτήν την περίοδο άρχισαν να παίρνουν την μορφή τους οι δύο βασικές συνιστώσες του κινήματος αυτού. Έτσι, το 1959 το «Κίνημα των Αράβων Εθνικιστών» (Arab Nationalists Movement -ANM), που είχε δημιουργηθεί το 1951, αποφάσισε το σχηματισμό μιας ξεχωριστής «παλαιστινιακής επιτροπής».¹¹³ Η ετέρα μεγάλη οργάνωση, η Fatah είχε κάνει την εμφάνισή της ένα χρόνο νωρίτερα. Οι ιδρυτές της προέρχονταν κατά βάση από τη Γάζα και ως εκ τούτου είχαν έρθει σε άμεση επαφή με τις πατερναλιστικές πρακτικές του αιγυπτιακού καθεστώτος κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Κάιρο αλλά κυρίως στα πλαίσια της εμπειρίας τους στα παλαιστινιακά στρατιωτικά αποσπάσματα πριν και κατά τη διάρκεια της κρίσης του Σουέζ (1956) όπου και αντιλήφθηκαν τους περιορισμούς που έθεταν οι αιγυπτιακές αρχές στη δράση τους με αποκορύφωμα την διαταγή για πλήρη παύση των επιθέσεων των φενταγίν μετά την αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από τη Γάζα το Μάρτιο του 1957.

---

¹¹¹ Ακόμα και όταν ήταν ανάγκη να αποτίσει φόρο τιμής στην αραβική ιδέα πρόκρινε το «η απελευθέρωση είναι η οδός για την ενότητα» αντί του αντίστροφου «η ενότητα είναι η οδός για την απελευθέρωση», κεντρικό σύνθημα του ANM. Βλ. Cobban, Helena, *The Palestinian Liberation Organisation*, Cambridge: Cambridge University Press, 1984, σελ. 24

¹¹² Sayigh, 1997, σελ. 31

¹¹³ Στα τέλη του 1963 θα κάνει ένα περαιτέρω βήμα δημιουργώντας την «Παλαιστινιακή Διοίκηση Δράσης» (Palestinian Action Command -PAC). (Sayigh, 1997, σελ. 108) Από την οποία θα προέλθει το 1967 το PFLP. (Cobban, 1984, σελ. 41)

Η Fatah βρήκε ένα πρόθυμο σύμμαχο στο πρόσωπο της συριακής κυβέρνησης που ήθελε να φέρει σε δύσκολη θέση τον Nasir απειλώντας να πυροδοτήσει έναν ανεπιθύμητο και πρόωρο πόλεμο με το Ισραήλ. Ήταν ακριβώς η εκτεταμένη χρήση του όπλου του «παλαιστινιακού ζητήματος» μεταξύ των αραβικών καθεστώτων κυρίως μετά και τη διάλυση της «Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας» το 1961 (που και από μόνη της ήταν ένα μεγάλο πλήγμα στην ιδέα της αραβικής ενότητας)¹¹⁴ και την κοινοποίηση του ισραηλινού σχεδίου για εκτροπή του Ιορδάνη ποταμού που οδήγησε στη δημιουργία το 1964 της «Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» (ΟΑΠ) με τις ευλογίες του Nasir.¹¹⁵

Η δημιουργία της ΟΑΠ που για το συριακό καθεστώς δεν ήταν τίποτα παραπάνω από ενεργούμενο του Nasir, κατέστησε αυτή τη σχέση ιδιαίτερα χρήσιμη για τον Hafiz al-Assad. Στα μέσα του 1966 στη σχέση με τη Δαμασκό θα ανακύψουν δυσκολίες. Η αιτία ήταν η ίδια που θα επιβαρύνει τις σχέσεις στα επόμενα χρόνια τόσο με τη Συρία όσο και με άλλα παρόμοια καθεστώτα: η προσπάθεια χειραγώγησης της ομάδας. Στην προκειμένη περίπτωση ήταν ο Ahmed Jibril -ο οποίος αργότερα θα περάσει στο PFLP και ύστερα στο PF-GC- τον οποίο είχε τοποθετήσει η Δαμασκός στη στρατιωτική διοίκηση της Fatah ως όρο για την παροχή βοήθειας.¹¹⁶ Αργότερα θα είναι ολόκληρες οργανώσεις.

Αν μπορούσαμε να ορίσουμε κάποια σημεία σταθμούς στην εξέλιξη του συστήματος ιδεών του παλαιστινιακού εθνικισμού αυτά θα ήταν σίγουρα το 1948 που συνέδεσε το παλαιστινιακό κίνημα με το κίνημα του παναραβισμού και το 1967 που τόνισε την ανεξάρτητη παλαιστινιακή δράση και τον ένοπλο αγώνα.¹¹⁷ Ο πόλεμος των 6 ημερών είχε πολλές και αρκετές φορές αλληλοσυγκρουόμενες συνέπειες. Μετρίασε τη στάση των κεντρικότερων αραβικών κρατών έναντι του Ισραήλ αλλά ταυτόχρονα περιέπλεξε την ειρηνευτική διαδικασία μπλέκοντάς την με τον ανταγωνισμό των υπερδυνάμεων. Η ταπεινωτική ήττα της νασερικής Αιγύπτου και της μπασαθικής Συρίας προανήγγειλε την παρακμή του παρεμβατισμού ανάμεσα στα αραβικά κράτη, αλλά η αποτυχία των λαϊκών εθνικιστικών και σοσιαλιστικών

¹¹⁴ Hamid, Rashid, "What is the PLO?", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 4, No. 4, Summer 1975, σελ. 92

¹¹⁵ Yapp, 1996, σελ. 303

¹¹⁶ Cobban, 1984, σελ. 201

¹¹⁷ Ως μια τρίτη μεγάλη αλλαγή κατεύθυνσης μπορεί να οριστεί η «ισλαμική αναγέννηση» στα τέλη της δεκαετίας του '80. Βλ. Husam, Mohamad A., "Inter-Arab Politics and the Mainstream of the Palestinian Movement: Changes in Relations and Strategy and their Implications for the Peace Process", *Jouvert (A Journal of Postcolonial Studies)*, Vol. 3, No 3, (<http://social.chass.ncsu.edu/jouvert/v3i3/moham.htm>)

ιδεολογιών έδωσε νέα πνοή στο Ισλάμ ως δύναμη πολιτικής αντιπολίτευσης στο εσωτερικό και περιφερειακό επίπεδο (αν και αυτό δεν θα είναι τόσο εμφανές μέχρι το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '70).¹¹⁸

Η ήττα γκρέμισε την πίστη των Παλαιστινίων στις «προοδευτικές, εθνικιστικές» αραβικές κυβερνήσεις και προκάλεσε μια αποφασιστική στροφή προς μια ιδιαίτερη, εθνικιστική μορφή πατριωτισμού. Αν και η προσπάθεια της Fatah και άλλων αντάρτικων ομάδων να οργανώσουν «μια αυθόρμητη, λαϊκή ένοπλη εξέγερση» στην κατεχόμενη Δυτική Όχθη και Γάζα τελικά απέτυχαν¹¹⁹, ωστόσο η θέση τους είχε σαφώς ενδυναμωθεί και οι κυβερνητικοί έλεγχοι είχαν εξασθενήσει ώστε να μπορέσουν να δημιουργήσουν βάσεις στην Ιορδανία, τη Συρία και το Λίβανο μέσα στα επόμενα δύο χρόνια. Ο πρόεδρος της ΟΑΠ, Shuqaygi, είχε πέσει σε ανυποληψία, είτε λόγω της σχέσης του με τον ηττημένο Nasir είτε λόγω της αδυναμίας του να απαντήσει στην ισραηλινή κατοχή με ένα αξιόπιστο πολιτικό και στρατιωτικό πρόγραμμα, και αναγκάστηκε να παραιτηθεί τον Δεκέμβριο του 1967.¹²⁰

Η μάχη της Karama τον Μάρτιο του 1968, παρά το γεγονός ότι αφενός ήταν μειωμένης στρατηγικής σημασίας και θα μπορούσε να χαρακτηριστεί τακτική νίκη των Ισραηλινών και αφετέρου η όποια αντίσταση ήταν προϊόν του ιορδανικού στρατού, σε συμβολικό επίπεδο αποτέλεσε την απαρχή της εποχής της πρωτοκαθεδρίας των αντάρτικων ομάδων. Το μεγαλύτερο κέρδος το εισέπραξε η

---

¹¹⁸ Sayigh, 1997, σελ. 143

¹¹⁹ Η έναρξη του «ένοπλου αγώνα» από την Fatah που χρονολογικά τοποθετείται στην Πρωτοχρονιά του 1965, στην πραγματικότητα αποτελούσε μια διπλή αποτυχημένη προσπάθεια ανατίναξης υδρευτικών εγκαταστάσεων στο Ισραήλ. (Sayigh, 1997, σελ. 106-7) Οι πρώτες αυτές αποτυχίες δεν την απέτρεψαν επειδή παρεμβλήθει ο πόλεμος του 1967. Ωστόσο, Η κακή οργάνωση, τα χαλαρά μέτρα προφύλαξης, τα σκληρά και αποτελεσματικά αντίμετρα των Ισραηλινών αλλά και η μικρή μαζική συμμετοχή έθεσαν ένα πρόωρο τέλος σε αυτή τη προσπάθεια. Οι πολιτικές ελίτ καθώς έτρεφαν την ελπίδα ότι η ισραηλινή κατοχή δεν θα διαρκούσε παραπάνω από ότι το 1956-7 θεωρούσαν την ένοπλη αντίσταση ήταν ανώφελη και επιζήμια. (Cobban, 1984, σελ. 38-9) Οι παραπάνω δυσκολίες και οι μεγάλες απώλειες σε συνδυασμό με την απόκτηση μεγαλύτερου αριθμού όπλων μεσαίου βεληνεκούς οδήγησαν στην στροφή των ανταρτών προς τα διασυνοριακά πυρά από τις βάσεις τους στην Ανατολική Όχθη. Κατά την περίοδο 1969-70 τέτοιου είδους επιθέσεις αντιστοιχούσαν στο 85% του συνόλου των επιθέσεων ενώ το μεγαλύτερο μέρος του υπόλοιπου 15% περιελάμβανε συγκρούσεις στον συνοριακό «φλοιό». Μια αντίστοιχη εικόνα είχαμε και στα συριακά και λιβανικά σύνορα όπου τα διασυνοριακά πυρά αντιστοιχούσαν σε πάνω από 60% των επιθέσεων. (Sayigh, 1997, σελ. 203) Από τη στιγμή που το αρχικό *raison d'être* του αντάρτικου κινήματος, δηλαδή η εγκαθίδρυσή του στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, στα πλαίσια μιας αντίληψης «το Μέσα είναι η βάση, το Έξω είναι το Συμπλήρωμα», κατέρρευσε, αντικαταστάθηκε από ένα καινούριο: «δεν υπάρχει καμία διαφορά μεταξύ του Μέσα και του Έξω» καθώς όπως η Fatah πλέον σημείωνε «τέτοιου είδους μάχες δεν μπορούν να αποτελούν μακροπρόθεσμη στρατηγική γιατί η φθορά...καθιστά δύσκολη την ανάπτυξή μας...και ως εκ τούτου είναι επιβεβλημένη...η απόκτηση ασφαλούς βάσης στην Ανατολική Όχθη». (Sayigh, 1997, σελ. 207) Το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα αυτής της αποτυχίας ήταν η μετατόπιση του κέντρου βάρους του παλαιστινιακού εθνικισμού στην εξορία και μαζί με αυτό της πολιτικής και κοινωνικής δραστηριότητας, της στρατιωτικής διοίκησης, της λήψης αποφάσεων και της οικοδόμησης θεσμών. Οι στρατηγικές της λαϊκής αντίστασης και της μαζικής κινητοποίησης επισκιάστηκαν και οι τοπικές πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις περιθωριοποιήθηκαν για τα επόμενα είκοσι χρόνια. (Sayigh, 1997, σελ. 173)

¹²⁰ Sayigh, 1997, σελ. 147

Fatah η απόφαση της οποίας να μείνει και να πολεμήσει την παγίωσε στην κορυφή των αντάρτικων παλαιστινιακών ομάδων ενώ από την άλλη η αποχώρηση της PFLP από τη Karama οδήγησε στη πρώτη της διάσπαση με τη δημιουργία του PF-GC (General Command) υπό τον Jibril¹²¹ που προσέλκυσε περίπου το ¼ της μάχιμης δύναμης του PFLP.¹²² Έκτοτε το PF-GC αν και δεν θα μετατραπεί ποτέ σε μεγάλη ομάδα και σταδιακά θα «βουλευτεί» κάτω από την «συριακή ομπρέλα» θα διατηρήσει ένα σχετικό status κυρίως λόγω των ευφάνταστων επιχειρήσεών της με τη χρησιμοποίηση αερόστατων ή ανεμόπτερων.¹²³

Η Fatah φρόντισε να εκμεταλλευτεί την ενισχυμένη της θέση και να τη μεταφράσει σε πολιτικό κεφάλαιο. Μετά από πετυχημένες διαπραγματεύσεις και ενώ το PFLP αμφιταλαντευόταν λόγω εσωτερικών διαμαχών και ιδεολογικούς αμφιβολιών, η Fatah κατάφερε αρχικά να αυξήσει την αντιπροσώπευσή της στο Παλαιστινιακό Εθνικό Συμβούλιο (PNC) σε σημείο που έγινε η μεγαλύτερη δύναμη μέσα σε αυτό και έπειτα, ως αποτέλεσμα της μη συμμετοχής του PFLP και του PLA στη συνεδρίαση του Φεβρουαρίου (1969), λόγω της δυσαρέσκειάς τους για την κατανομή των εδρών, πέτυχε την εκλογή του Arafat στην προεδρία της ΟΑΠ και εξασφάλισε τις 4 από τις 11 έδρες της νέας Εκτελεστικής Επιτροπής.¹²⁴ Μέχρι την μεθεπόμενη, 7^η, συνεδρίαση του PNC (Μάιος / Ιούνιος 1970) όπου το PFLP και άλλες οργανώσεις θα επανέρθουν στις διαδικασίες της ΟΑΠ¹²⁵ η Fatah θα έχει κατορθώσει να ολοκληρώσει την «φαταχοποίηση» της ΟΑΠ.

Στο διάστημα μετά το πρώτο αραβο-ισραηλινό πόλεμο (1947-1949), που οδήγησε στη δημιουργία του Ισραήλ, μέχρι το 1969 (τη 5^η συνεδρίαση του PNC – Φεβρουάριος 1969) το παλαιστινιακό απελευθερωτικό κίνημα εδραιώθηκε πάνω σε

---

¹²¹ Ο.π. σελ. 179

¹²² Ο.π. σελ. 229. Η πρώτη αυτή διάσπαση δεν είναι προϊόν της μάχης στη Karama –ήταν περισσότερο αφορμή παρά η αιτία- αλλά εντάσσεται στη γενικότερη κρίση στις τάξεις του ANM – PFLP μεταξύ της δεξιάς και αριστερής πτέρυγας γύρω από την αραβική ήττα το 1967 και τις προεκτάσεις που αυτή έχει στις στρατηγικές επιλογές της οργάνωσης. Το αποκορύφωμα αυτής της κρίσης θα έρθει με την αποχώρηση της αριστερής πτέρυγας και τον σχηματισμό του DFLP υπό τον Hawatma. (Ο.π. σελ. 145) Μια περαιτέρω διάσπαση μικρότερης σημασίας και περιορισμένης βιωσιμότητας έγινε τον Μάρτιο του 1972 με τη δημιουργία του RPFLP. (Ο.π. σελ. 301) Και στις δύο περιπτώσεις ο Habash κατηγορήσε –όχι εξολοκλήρου άδικο- τη Συρία ότι παρότρυνε και ενίσχυσε τις αποσχισθείσες ομάδες. (Ο.π. σελ. 302) Τουλάχιστον στην περίπτωση του DFLP εμπλοκή είχε και η Fatah. Αυτή σίγουρα δεν περιοριζόταν στις καλές υπηρεσίες για την επίτευξη συμφωνίας με τις δύο πλευρές για κατάπαυση των εκατέρωθεν επιθέσεων. (Cobban, 1984, σελ. 153)

¹²³ Cobban, 1984, σελ. 162

¹²⁴ Hamid, Rashid, “What is the PLO?”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 4, No. 4, Summer 1975, σελ. 99-100

¹²⁵ Cobban, 1984, σελ. 44

δύο κεντρικές αρχές, την «απελευθέρωση όλης της Παλαιστίνης» και τον «ένοπλο αγώνα».

Πιο συγκεκριμένα όσον αφορά τον τελικό στόχο του αγώνα και το μέλλον του Ισραήλ, αυτός ήταν η απελευθέρωση όλης της Παλαιστίνης και η καταστροφή των δομών αυτού που όριζαν ως αποικιακό, σιωνιστικό κράτος κατοχής. Με άλλα λόγια έπρεπε να καταστραφεί το Ισραήλ σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο για να αποκατασταθεί η Παλαιστίνη με τη μορφή που προϋπήρχε του πολέμου του 1948.¹²⁶ Στην οντότητα αυτή αν και η προ-της-βρετανικής εντολής εβραϊκή κοινότητα μπορούσε να παραμείνει υπό την αραβική κυριαρχία, η πλειοψηφία του πληθυσμού του Ισραήλ αποτελούσε ένα «ξένο σώμα».¹²⁷ Από το 1969 και έπειτα η ΟΑΠ θα αναγκαστεί να αναπροσαρμόσει αρκετές φορές τους στόχους και τα μέσα της για να καταλήξει στην μορφή που αυτά θα πάρουν το 1993.

3.2. Η επιρροή του συστημικού επιπέδου

Οι σχέσεις της Fatah με κράτη ή μη δρώντες στο αραβικό και στο διεθνές περιβάλλον στερούνταν οποιασδήποτε ιδεολογικής προτίμησης. Τα ερωτήματα που θέτανε ήταν απλά και ξεκάθαρα: Είναι μαζί μας ή εναντίον μας; Πως μπορούμε να επωφεληθούμε από αυτή τη σχέση;

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '60 η Fatah φρόντισε να διευρύνει τις διασυνδέσεις της με εξωτερικούς δυνητικούς συμμάχους. Από τις πρώτες επαφές που έγιναν πέρα από το στενό κύκλο των άμεσα εμπλεκόμενων στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη οι πιο σημαντικές ήταν αυτές με την Αλγερία που την έφερε σε επαφή με το Εθνικοαπελευθερωτικό Μέτωπο του Νοτίου Βιετνάμ, την Βόρεια Κορέα και την Κίνα.¹²⁸ Τον Ιούλιο του 1967 η Fatah έστειλε 32 μέλη της για εκπαίδευση στη Κίνα.¹²⁹ Στο αμέσως επόμενο διάστημα η Κίνα αναδείχθηκε ως ο βασικός προμηθευτής της (ακολουθούμενη από την Αλγερία και την Αίγυπτο). Γενικότερα στο διάστημα 1965-9 οι Παλαιστίνιοι έλαβαν φορτία όπλων από την Κίνα αξίας \$5

---

¹²⁶ Muslih, Muhammad, "Towards Coexistence: An Analysis of the Resolutions of the Palestine National Council", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 19, No. 4, Summer 1990, σελ. 8

¹²⁷ Ο.π. σελ. 10

¹²⁸ Cobban, 1984, σελ. 32

¹²⁹ Sayigh, 1997, σελ. 162

εκατ. Αν και με τον καιρό η σημασία της Κίνας περιορίστηκε καθώς πολλαπλασιάστηκαν οι διεθνείς επαφές των Παλαιστινίων. Εντούτοις, το 1983 ο Khaled al-Hasan δήλωσε ότι η Κίνα και η Σαουδική Αραβία παρέμεναν οι μόνες πηγές οπλισμού που ήταν αξιόπιστες και τακτικές.¹³⁰

Σε κάθε περίπτωση η Fatah άρχισε να γέρνει προς τον βασικό εκπρόσωπο των «προοδευτικών» δυνάμεων, την ΕΣΣΔ. Οι λόγοι πίσω από αυτή την επιλογή ήταν αφενός η μεγαλύτερη διασύνδεση με τα κράτη της πρώτης γραμμής που με την σειρά τους ήταν στραμμένα προς τη Μόσχα και αφετέρου η «συνετή» εξωτερική πολιτική της Κίνας μετά την αποδοχή της στον ΟΗΕ και την απόκτηση της θέσης του μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Με τον ίδιο τρόπο που ο Wazir επισκέφτηκε το Πεκίνο ως μέλος αλγερινής αντιπροσωπίας έτσι και ο Arafat ταξίδεψε στη Μόσχα με τον Νάσερ (Ιούλιος 1968) με αιγυπτιακό διαβατήριο στο όνομα Muhsin Amin όπου συναντήθηκε με ανώτερα στελέχη του politburo.¹³¹

Η ΕΣΣΔ, από τη πλευρά της μέχρι το 1967 θεωρούσε ομάδες σαν τη Fatah «μυθικές ομάδες αντιπερισπασμού» των οποίων οι επιθέσεις κατά του Ισραήλ κατευθύνονταν από «γνωστές υπηρεσίες...με σκοπό να προκαλέσουν».¹³² Ο λόγος για αυτό ήταν το ότι η ΕΣΣΔ αντιλαμβανόταν την αραβο-ισραηλινή σύγκρουση με όρους μόνο διακρατικής διαμάχης. Αυτό άρχισε να αλλάζει στα τέλη της δεκαετίας του '60 με τις επισκέψεις του Arafat στη Μόσχα ως μέλος αιγυπτιακής αποστολής.¹³³ Μόνο μετά την επίσκεψη του Arafat στη Μόσχα το Σεπτέμβριο του 1970, η ΟΑΠ μπόρεσε να αποκτήσει την «σοβιετική σφραγίδα ιδεολογικής νομιμότητας» καθώς ο αγώνας της χαρακτηρίστηκε εθνικο-απελευθερωτικός και αντι-ιμπεριαλιστικός.¹³⁴ Μαζί με την αλλαγή της σοβιετικής στάσης επήλθε και αλλαγή στα αραβικά κομμουνιστικά κόμματα¹³⁵. Ο Arafat πραγματοποίησε επίσκεψη στη Μόσχα και τον

---

¹³⁰ Cobban, 1984, σελ.217

¹³¹ Ο.π. σελ. 46

¹³² Sayigh, 1997, σελ. 250

¹³³ Golan, 1990, σελ. 110

¹³⁴ Ωστόσο, η ΕΣΣΔ συνέχισε να εναντιώνεται στην διεθνή τρομοκρατία χαρακτηρίζοντας το PFLP «εξτρεμιστική οργάνωση υπό τον αντιδραστικό Λιβανέζο [sic] πολιτικό Habash που φέρει την ευθύνη για τις αεροπειρατείες». Τον Σεπτέμβριο του 1970 όταν ο Habash επισκέφτηκε τη Μόσχα, οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι ακύρωσαν όλες τις προγραμματισμένες συναντήσεις ως διαμαρτυρία για το κύμα αεροπειρατειών με κατεύθυνση την Ιορδανία. (Sayigh, 1997, σελ. 304) Αν και υπήρξαν ορισμένα περιστατικά όπου φημολογούταν σοβιετική εμπλοκή (πχ η τρομοκρατική επίθεση εναντίον Σοβιετικών Εβραίων εμιγκρέ στην Αυστρία που πραγματοποιήθηκε από τη Sai'qa), η ΕΣΣΔ θεωρούσε την τρομοκρατία αντι-παραγωγική. (Golan, 1990, σελ. 147)

¹³⁵ Η δημιουργία του Παλαιστινιακού Κομμουνιστικού Κόμματος (πρότερα το παράρτημα στη Δυτική Όχθη του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ιορδανίας) ήταν πιθανόν προϊόν της σοβιετικής αλλαγής στον τρόπο που

Οκτώβριο του 1971 στην οποία η ΕΣΣΔ προσέφερε για πρώτη φορά στην ΟΑΠ εκπαίδευση και κάποιο στρατιωτικό εξοπλισμό.¹³⁶ Ο οπλισμός έφτασε στα παλαιστινιακά χέρια μερικούς μήνες αργότερα αμέσως μετά την δεύτερη επίσημη επίσκεψη της ΟΑΠ στην Μόσχα (Ιούλιος 1972).¹³⁷

Ανάλογης αντιμετώπισης έλαβε και το Νοέμβριο του 1973 στη Μόσχα, αυτή τη φορά όμως πέρα από την εκπαίδευση και όπλα οι Σοβιετικοί του παραχώρησαν και μια δωρεάν διάλεξη για τα οφέλη της διπλωματίας. Όπως, το μέλος της κεντρικής επιτροπής της Fatah, Khalaf, αποκάλυψε, το κεντρικό επιχείρημα ήταν ότι «δεν υπάρχει καμία επανάσταση στον κόσμο που να μην έχει πρόγραμμα για κάθε φάση. Πρέπει να αναπτύξετε κατά φάσεις τον αγώνα σας». Το καινούριο δεδομένο ήταν η το ειρηνευτικό πλαίσιο της διάσκεψης στη Γενεύη όπου η ΕΣΣΔ φιλοδοξούσε να παίξει ηγετικό ρόλο στη διευθέτηση της σύγκρουσης. Έτσι, οι Σοβιετικοί προσπάθησαν να πείσουν την παλαιστινιακή επιτροπή να αποδεχτούν την Απόφαση 242¹³⁸ και να συμμετάσχουν στην.¹³⁹

Ωστόσο, όπως απεδείχθη ακόμα και η θέσπιση ενός αρκετά ασαφούς και γενικόλογου «προγράμματος φάσεων»¹⁴⁰ ήταν μια δύσκολη υπόθεση και στην ουσία χώρισε εκ νέου τις παλαιστινιακές οργανώσεις σε δύο στρατόπεδα. Πόσο μάλλον η αποδοχή της Απόφασης 242. Ένα τέτοιο βήμα ήταν σαφώς πρόωρο και πέρα από τις ανοχές της πλειοψηφίας των Παλαιστινίων της εποχής εκείνης. Θα χρειάζονταν ακόμα αρκετά ήττες σε όλα τα επίπεδα για να καταστεί αυτό εφικτό χωρίς να ξεσπάσει ένας εμφύλιος από τον οποίο το κεντρώο κομμάτι της ΟΑΠ ή με άλλα λόγια η Fatah θα είχε κάποια πιθανότητα να επιβιώσει.

Παρ' όλα αυτά η κίνησή της αυτή της προσέφερε αναγνώριση από το Κίνημα των Αδεσμεύτων την οποία ακολούθησε μια σημαντική διεύρυνση των δεσμών με τις

αντιλαμβανόταν το παλαιστινιακό ζήτημα και τις προοπτικές αυτόνομης ύπαρξης του παλαιστινιακού τμήματος της αραβο-ισραηλινής διαμάχης. (Golan, 1990, σελ. 227)

¹³⁶ Saivetz, 1989, σελ. 39

¹³⁷ Cobban, 1984, σελ. 219

¹³⁸ Η Απόφαση 242 θα αποτελέσει τον βασικότερο άξονα οιασδήποτε ειρηνευτικής πρότασης ή διαδικασίας και επίσης έναν από τους κυριότερους άξονες γύρω από τον οποίο θα περιστρέφονται οι διαφωνίες στο αραβικό και παλαιστινιακό στρατόπεδο. Τα βασικότερα της σημεία περιελάμβαναν τη διασύνδεση της ειρήνης με την αποχώρηση των Ισραηλινών από τα «εδάφη που κατακτήθηκαν στον πρόσφατο πόλεμο», την αναφορά στο δικαίωμα κάθε κράτους της περιοχής να ζει εν ειρήνη σε ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα ελεύθερο από απειλές και βίαιες ενέργειες. Το σημαντικότερο ίσως για τη δική μας περίπτωση είναι ότι οι Παλαιστίνιοι αναφέρονται ως «προσφυγικό πρόβλημα» που απαιτεί μια «δίκαιη λύση». Βλ. Yapp, 1996, σελ. 420

¹³⁹ Sayigh, 1997, σελ.

¹⁴⁰ Βλ. παρακάτω

σοσιαλιστικές χώρες. Το κύμα των διπλωματικών αναγνώρισεων ολοκλήρωσε η εμφάνιση και η ομιλία του Arafat ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ.¹⁴¹

Το σημαντικότερο ίσως στις σχέσεις της μετριοπαθούς πτέρυγας της ΟΑΠ (Fatah) με την ΕΣΣΔ είναι ότι η ΟΑΠ από τα μέσα της δεκαετίας του '70 τις όποιες παραχωρήσεις τις έκανε προς τις ΗΠΑ¹⁴², αναγκάζοντας μάλιστα την ΕΣΣΔ αρκετές φορές να συνταχθεί εναντίον της. Με άλλα λόγια από την εποχή εκείνη και στη διάρκεια μια δεκαετίας η ΕΣΣΔ ήταν σε θέση να ασκήσει αρνητική παρά θετική πίεση πάνω της.

Από εδώ και στο εξής ο βασικός στόχος ήταν να χρησιμοποιήσει την όποια επιρροή πάνω στις ΗΠΑ είχαν οι αραβικές, οι ευρωπαϊκές και οι χώρες του Τρίτου Κόσμου ώστε πρώτον να τεθεί το ζήτημα του παλαιστινιακού κράτους στην ατζέντα διαπραγματεύσεων και δεύτερον να αναγνωριστεί η ΟΑΠ ως νόμιμος και αναντικατάστατος συνομιλητής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η στρατιωτική δράση θα ενίσχυε την παραπάνω προσέγγιση υπογραμμίζοντας την δυνατότητα της ΟΑΠ να υπονομεύσει οποιαδήποτε ειρηνευτική πρωτοβουλία που δεν την περιλάμβανε.

Η αρνητική πίεση της ΕΣΣΔ πολλές φορές έπαιρνε μια πολύπλοκη μορφή με πολλές διασυνδέσεις αλλά με τρεις απολήξεις: την ίδια την ΕΣΣΔ, τα ριζοσπαστικά κράτη και οι άλλες οργανώσεις πέρα από την Fatah. Σε κάθε μία από αυτές η «παρουσία» της ΕΣΣΔ υπήρχε είτε με την μορφή της *προτίμησης* (άμεσης ή μετά από διαβίβαση) και *ευκαιρίας* που επέτρεπε στους περιφερειακούς δρώντες να προωθήσουν τις δικές τους *προτιμήσεις*.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ένα προσωπικό μήνυμα της ΟΑΠ προς τον Λευκό Οίκο τον Ιούλιο του 1977 στο οποίο εξέφραζε την προθυμία της να ζησει εν ειρήνη με το Ισραήλ με αντάλλαγμα την αμερικανική δέσμευση σε μία παλαιστινιακή κρατική οντότητα που θα μπορούσε επιπλέον να συνδέεται με την Ιορδανία. Προφανώς το μεγάλο αυτό βήμα προς τα εμπρός αποφασίστηκε μετά από την προ μηνός επίσημη αναγνώριση από το αμερικανικό ΥΠΕΞ της «ανάγκης για μια πατρίδα

---

¹⁴¹ Sayigh, 1997, σελ.344

¹⁴² Στην ουσία αυτή τη περίοδο (μετά την δεύτερη αραβική ήττα, όχι της τάξης του 1967 αλλά ήττα) άρχισε να διαμορφώνεται μια αντίληψη που ένα πολύ μεταγενέστερο άρθρο της Filastin al-Thawra (1989) περιέγραφε: το Ισραήλ «είναι όλο κι' όλο field command, η στρατηγική διοίκηση αυτής της μάχης βρίσκεται στα χέρια των ΗΠΑ. Μόνο οι ΗΠΑ μπορούν να φέρουν το Ισραήλ στο τραπέζι». (Sayigh, 1997, σελ. 638)

για τους Παλαιστίνιους της οποίας η ακριβής φύση θα έπρεπε να είναι αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών».¹⁴³

Η μυστικότητα από την άλλη ήταν έκφραση του φόβου της συριακής αντίδρασης. Ο Assad ήδη διαισθανόμενος ότι η ΟΑΠ κινούταν προς τις ΗΠΑ ανταπόδωσε δηλώνοντας ότι δεν ήταν ανάγκη η ΟΑΠ να εκπροσωπηθεί στη Γενεύη εφόσον αυτό μπορούσε να γίνει από τον Αραβικό Σύνδεσμο με την προϋπόθεση βέβαια ότι το Ισραήλ θα αναγνώριζε τα παλαιστινιακά δικαιώματα. Στο επόμενο διάστημα ακολούθησε μια συνεχής ανταπόδοση διερευνητικών δηλώσεων γύρω από το ότι η ΟΑΠ *ίσως* αποδεχτεί μια τροποποιημένη εκδοχή των Αποφάσεων 242 και 338 και ότι οι ΗΠΑ *ίσως* συζητήσουν το ενδεχόμενο ορισμένων τροποποιήσεων.¹⁴⁴

Οι παραχωρήσεις εκ μέρους της Fatah πυροδότησαν κύμα αντιδράσεων που εκτεινόταν από την ΕΣΣΔ, που κάλεσε τον Arafat να επισκεφτεί τη Μόσχα για συζητήσεις, έως τη Συρία και τους συμμάχους της μέσα στην ΟΑΠ, DFLP και Sa'iqā.¹⁴⁵ Ωστόσο, δεν είναι γνωστό που θα μπορούσε τελικά να οδηγήσει αυτή η διαδικασία και προς τα που ακριβώς θα έγερνε η πλάστιγγα μεταξύ της προθυμίας της Fatah για παραχωρήσεις και της αντίδρασης όλων των υπολοίπων. Στην προκειμένη περίπτωση, το παιχνίδι ήδη παιζόταν αλλού. Μετά από ισραηλινές πιέσεις οι ΗΠΑ οπισθοχώρησαν και ένα μήνα μετά ο Sadat εξέπληξε τους πάντες. Το νέο σημείο ενδιαφέροντος ήταν οι ειρηνευτικές συνομιλίες Ισραήλ-Αιγύπτου.

Έτσι, καθώς η «ύφεση» στις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων έφτανε στο τέλος της οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή έπαιρναν μια αντίστοιχη δραματική τροπή. Ενώ οι ΗΠΑ διέκοπταν κάθε είδους επαφές με την ΟΑΠ¹⁴⁶ όπως ήταν φυσικό η οργάνωση στράφηκε προς την ΕΣΣΔ τόσο για να δημιουργήσει εντυπώσεις στις ΗΠΑ όσο και για κάλυψη πραγματικών αναγκών, υλικών και διπλωματικών. Έτσι, ήδη τον Ιανουάριο του 1978 ο Khalaf δήλωνε «θεωρούμε την ΕΣΣΔ μία από τους μεγαλύτερους φίλους μας στον κόσμο», ενώ δύο μήνες μετά ο Arafat ήταν ο επικεφαλής μιας αντιπροσωπείας που πήγαινε στη Μόσχα για να ζητήσει στρατιωτική

---

¹⁴³ Ο.π. σελ. 420

¹⁴⁴ Ο Qaddumi έφτασε στο σημείο να δηλώσει ότι η ΟΑΠ θα αποδεχόταν και τις δύο Αποφάσεις εάν το Ισραήλ αποδεχόταν τα παλαιστινιακά δικαιώματα. (Ο.π., σελ. 422)

¹⁴⁵ Ο.π.

¹⁴⁶ Το 1975 μάλιστα ο Kissinger διαβεβαίωσε εγγράφως τον Rabin ότι οι ΗΠΑ δεν θα αναγνώριζαν, διαπραγματεύονταν ή επέτρεπαν τη συμμετοχή της ΟΑΠ στις ειρηνευτικές συνομιλίες εκτός αν αποδεχόταν τους όρους που το Ισραήλ έκρινε αναγκαίους. (Sayigh, 1997, σελ. 368)

βοήθεια.¹⁴⁷ Αμέσως μετά την ανακοίνωση της επίτευξης ειρηνευτικής συνθήκης (13 Μαρτίου 1979) οι δύο σημαντικότερες δηλώσεις εκ μέρους της Fatah εξέφραζαν τα δύο τους σχετικά ατού, η πρώτη ήταν του Khalaf που απείλησε ότι ο Μαύρος Σεπτέμβρης ίσως αναλάβει εκ νέου δράση και η δεύτερη του Arafat που απείλησε να «κόψει τα χέρια» των ΗΠΑ και τόνισε τη σημασία των σχέσεων με την ΕΣΣΔ.¹⁴⁸

Στην επιλογή αυτής της κατεύθυνσης δεν συνέβαλαν μόνο οι πέσεις της ΕΣΣΔ και των κρατών του «μετώπου αποφασιστικότητας»¹⁴⁹ αλλά και αυτές των άλλων οργανώσεων του παλαιστινιακού κινήματος. Δεδομένου ότι από τις υπόλοιπες παλαιστινιακές οργανώσεις μόνο το PFLP και το DFLP είχαν κάποιο βαθμό ανεξαρτησίας έναντι των αραβικών κυβερνήσεων στο σημείο αυτό θα εξεταστούν οι δικές τους σχέσεις με την ΕΣΣΔ. Οι άλλες ομάδες επειδή έχουν μεγαλύτερη σχέση εξάρτησης από τα καθεστώτα αυτά δεν είχαν σημαντική διεθνή αυτόνομη παρουσία (με μερική εξαίρεση το PF-GC) και ως εκ τούτου η σχέση τους με την υπερδύναμη κατά βάση περνούσε μέσα από το «φίλτρο» του εκάστοτε προστάτη τους.

Και οι δύο οργανώσεις είχαν πειστικότερα «σοσιαλιστικά» διαπιστευτήρια από την Fatah και ως εκ τούτου η σχέση μπορούσε να οικοδομηθεί σε στερεότερα θεμέλια. Ωστόσο, ο σοσιαλισμός όμως αυτός παρουσίαζε στην αρχή κάποια «προβλήματα» καθώς ήταν αφενός πρωταρχικά αραβικός και αφετέρου όχι φιλοσοβιετικός. Το DFLP για παράδειγμα ακολούθησε μια πιο αριστεριστική-τροτσκιστική στάση κατακρίνοντας την «γραφειοκρατική Σοβιετική Ένωση» και επαινώντας την Κίνα, το Βιετνάμ και τη Κούβα.¹⁵⁰ Ο αριστεριστικός ενθουσιασμός του DFLP δεν κράτησε για πολύ και μετά τον πόλεμο του 1973 σταδιακά μετετράπη στο βασικότερο σύμμαχο της ΕΣΣΔ στην ΟΑΠ.

Το DFLP πίστευε ακράδαντα ότι για να επιτευχθεί η ισραηλινή αποχώρηση από τα κατεχόμενα και η δημιουργία παλαιστινιακού κράτους, ήταν αναγκαία η ύπαρξη ενός μείζονος συμμάχου ή «μεγάλου αδερφού». Η αλλαγή που σημειώθηκε μετά το 1973 ήταν απλώς ότι το DFLP απέδιδε πλέον το ρόλο αυτό όχι στον αραβικό εθνικισμό αλλά στην ΕΣΣΔ. Τον Νοέμβριο του 1974, μάλιστα, μια αντιπροσωπεία

---

¹⁴⁷ Sayigh, 1997, σελ. 426

¹⁴⁸ Ο.π. σελ. 445

¹⁴⁹ Το «μέτωπο αποφασιστικότητας» (steadfastness front) δημιουργήθηκε ανεπίσημα το 1977 και επίσημα το 1979 ως μπλοκ αντιτιθέμενο στην αιγυπτιο-ισραηλινή συνθήκη ειρήνης και αποτελούταν από τη Λιβύη, τη Συρία, την Αλγερία, την Νότια Υεμένη και την ΟΑΠ. Για περισσότερα βλ. παρακάτω

¹⁵⁰ Cobban, 1984, σελ 155

της οργάνωσης επισκέφθηκε την ΕΣΣΔ μετά από πρόσκληση της Μόσχας αποτελώντας έτσι την πρώτη παλαιστινιακή αντιπροσωπεία πέρα από την ΟΑΠ που πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη. Στην διάρκεια της συνάντησης συμφωνήθηκε η παροχή ελαφρού οπλισμού για 2000 μαχητές (μέσω των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης), στρατιωτική εκπαίδευση και γιατρικό εξοπλισμό με αντάλλαγμα την υπόσχεση να παρέχουν στην ΚGB πληροφορίες για δυτικές πρεσβείες και πράκτορες στη Βηρυτό.¹⁵¹ Το DFLP έλαβε το πρώτο φορτίου όπλων απευθείας από την ΕΣΣΔ το 1978 και τους επόμενους μήνες ο ρόλος κλειδί που έπαιξε στην κινητοποίηση της αντι-Arafat συσπείρωσης ανταμείφθηκε με ένα μεγάλο αριθμό προμηθειών από την Ανατολική Γερμανία, τη Κούβα, τη Βουλγαρία, τη Νότια Υεμένη, την Αλγερία και βεβαίως τη Λιβύη.¹⁵²

Το DFLP απεδείχθη ο πιο πιστός σύμμαχος της ΕΣΣΔ στο παλαιστινιακό μωσαϊκό. Υποστήριξε πλήρως τις σοβιετικές πολιτικές στο Αφγανιστάν και την Αιθιοπία ενώ αντιστοίχως τάχθηκε στο πλευρό των φιλο-σοβιετικών Νότια Υεμένη, Λιβύη και Αλγερία στις διάφορες διαμάχες με τους γείτονές τους. Παρομοίως καταδίκασε την ιρακινή κυβέρνηση για την αιματηρή καταστολή των κομμουνιστών (όπως επίσης και την «ανίερη συμμαχία» με τα αντιδραστικά καθεστώτα του Κόλπου μετά το ξέσπασμα του πολέμου με το Ιράν) και ως αντίποινα η Βαγδάτη έκλεισε τα γραφεία της εκεί και απέλασε τα στελέχη της.¹⁵³

Την προσπάθεια του DFLP να κερδίσει την σοβιετική εύνοια προσπάθησε να αντιγράψει και το PFLP που πλέον κατηγορούσε το πρώην «μοντέλο προς μίμηση», τη Κίνα, για «αποστασία».¹⁵⁴ Μετά από επίσκεψη του Habash το Νοέμβριο του 1978 στη Μόσχα, η κεντρική επιτροπή του PFLP εξέδωσε ανακοίνωση όπου καλούσαν προοδευτικά αραβικά κράτη σε στρατηγική συμμαχία με την ΕΣΣΔ για να ανατρέψουν τις συμφωνίες του Camp David.¹⁵⁵

Και η νέα τάση δεν σταμάτησε εκεί. Ακόμα και το PF-GC που ήταν περισσότερο της «πράξης» παρά της «θεωρίας» στον απολογισμό του γενικού του συνεδρίου τον Οκτώβριο του 1979 αφιέρωσε ένα τμήμα για να επαινέσει το

---

¹⁵¹ Sayigh, 1997, σελ. 342

¹⁵² Ο.π. σελ. 487

¹⁵³ Ο.π. σελ. 489

¹⁵⁴ Ο.π.

¹⁵⁵ Ο.π. σελ.442

«σοσιαλιστικό μπλοκ υπό την ηγεσία της ΕΣΣΔ». Ακόμα και οι μικρότερες οργανώσεις PLF και PPSF υιοθέτησαν τον μαρξισμο-λενινισμό εν μέρει λόγω της βοήθειας που έπαιρναν από τη Νότια Υεμένη.¹⁵⁶

Ακόμα και για την ΟΑΠ υπήρχαν οφέλη. Από το 1979 με τη δημιουργία του «μετώπου αποφασιστικότητας» η ΟΑΠ αν και η δυνατότητά της για διπλωματικούς ελιγμούς ήταν μικρότερη από ποτέ, παρ' όλα αυτά κάποιος θα μπορούσε να πει ότι η περίοδος αυτή ήταν ο διεθνής της «μήνας του μέλιτος». Οι πρωτοφανείς οικονομικές εισροές κυρίως από τα πλούσια κράτη του Κόλπου και η εικόνα του «αδικημένου και θιγμένου» από τις αμερικανικές, ισραηλινές –και αιγυπτιακές– «μηχανογραφίες» οδήγησαν στην ανάπτυξη στρατιωτικής συνεργασίας –πέρα από τη Μέση Ανατολή– με χώρες (π.χ. η ΕΣΣΔ, η Κούβα, η Γιουγκοσλαβία, η Ινδία, το Βιετνάμ, το Πακιστάν) και εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα (π.χ. FMLN, Sandinistas)¹⁵⁷ ανά την υφήλιο. Τα οφέλη από αυτές τις συνεργασίες μεταφραζόταν σε τακτικά φορτία οπλισμού και σεμινάρια εκπαίδευσης. Μάλιστα σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως στην ΕΣΣΔ, υπήρχε ένας συγκεκριμένος αριθμός θέσεων που προοριζόταν για Παλαιστίνιους κάθε χρόνο.

Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο μαζικός εξοπλισμός των παλαιστινιακών δυνάμεων στο διάστημα μεταξύ της ισραηλινής επίθεσης στο νότιο Λίβανο το καλοκαίρι του 1981 και της μαζικής επιχείρησης «Ειρήνη στη Γαλιλαία» ένα χρόνο αργότερα. Φημολογείται ότι το Φεβρουάριο του 1982 η ΟΑΠ έκλεισε συμφωνία για πώληση όπλων με την ΕΣΣΔ αξίας \$50 εκατ. Τα είδη οπλισμού που η ΕΣΣΔ αρνήθηκε να παραχωρήσει στην ΟΑΠ, όπως για παράδειγμα τους αντι-αεροπορικούς πυραύλους SA-6, η οργάνωση μπόρεσε να τα αποκτήσει από άλλους προμηθευτές όπως η Λιβύη, η Βόρεια Κορέα και η Κίνα. Συνολικά, στο διάστημα Οκτώβριος 1981- Ιανουάριος 1982 εκπρόσωποι της ΟΑΠ επισκέφτηκαν 14 αραβικές και μη χώρες για να ζητήσουν στρατιωτική βοήθεια.¹⁵⁸

Ωστόσο όπως και οι αραβικές χώρες ούτε η ΕΣΣΔ βοήθησε τους Παλαιστίνιους όταν βρέθηκαν πολιορκημένοι στη Βηρυτού το 1982 παρά το τηλεγράφημα που στάλθηκε στον Αrafat όπου η Μόσχα εξέφραζε την «εκατό τοις

---

¹⁵⁶ Ο.π. σελ. 492

¹⁵⁷ Στην περίπτωση των εθνικο-απελευθερωτικών κινήτων συνήθως η βοήθεια προερχόταν από την μεριά της ΟΑΠ. Ιδιαίτερα ενδιαφέρονσα είναι η περίπτωση των Sandinistas στους οποίους παρείχε αξιοσημείωτη βοήθεια προφανώς και ως ένας έμμεσος τρόπος πίεσης στις ΗΠΑ. (Ο.π. σελ. 453)

¹⁵⁸ Ο.π. σελ. 510

εκατό» στήριξή της. Η στάση της εξόργισε ακόμα και το πλέον φιλο-σοβιετικό κομμάτι του παλαιστινιακού κινήματος όπως φάνηκε από τα λεγόμενα του Nayef Hawatmeh (DFLP) «Η ΕΣΣΔ δεν μπορεί να εξασφαλίσει την αλληλεγγύη μας και του λαού του Λιβάνου περιορίζοντας τη στήριξή στη πολιτική και διπλωματική πίεση».¹⁵⁹

Πριν ακόμα φανούν εκ νέου το 1982 οι περιορισμοί της σοβιετικής βοήθειας η ΟΑΠ δεν αρκέστηκε στο βολικό αλλά περιοριστικό περιβάλλον του «μετώπου αποφασιστικότητας». Από τη στιγμή που η χρησιμοποίηση της Αιγύπτου ως ενδιάμεσο για την ανάπτυξη διαλόγου με τις ΗΠΑ δεν ήταν πλέον εφικτή μετά από τη γενικότερη αντι-αιγυπτιακή συσπείρωση, το ρόλο αυτό η ΟΑΠ τώρα προσπάθησε να τον «διανείμει» στην Ευρώπη. Έτσι στο δεύτερο μισό του 1979 ανώτατα στελέχη της ΟΑΠ και ο Arafat ξεκίνησαν μια «διπλωματική περιοδεία» με πολλές στάσεις στις δυτικο-ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Τα αποτελέσματα από αυτόν τον κύκλο επαφών αποδείχθηκαν φτωχά όπως έδειξε οι ασαφής και κοινότυπη διατύπωση της Δήλωσης της Βενετίας.¹⁶⁰

Η Fatah αν και ήθελε να αναβιώσει τον ανεπίσημο διάλογο με τις ΗΠΑ, αναγκάστηκε να διατηρήσει μια στάση άρνησης καθώς από τη μία η άνοδος του Reagan σήμαινε την επιστροφή σε μια φιλο-ισραηλινή και «παγκόσμια» αντίληψη της διεθνούς πολιτικής (σε αντίθεση με τη περισσότερο αμερόληπτη και «περιφερειακή» αντίληψη του Carter)¹⁶¹ και από την άλλη περιοριζόταν από την αντιπολίτευση μέσα και έξω από την ΟΑΠ, που βρισκόταν στο ζενίθ της ενισχυμένη από τα αραβικό «μέτωπο αποφασιστικότητας», την ΕΣΣΔ αλλά και τους οπαδούς της στα κατεχόμενα.

Εν τω μεταξύ, η ΕΣΣΔ ανάλογα με τις περιστάσεις άλλοτε επιβράβευε ή αποζημίωνε και άλλοτε την επέπληττε. Το 1974 η ΕΣΣΔ συναίνεσε στο άνοιγμα γραφείου της ΟΑΠ στη Μόσχα. Το μοναδικό άλλο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα που του επιτράπηκε κάτι τέτοιο ήταν το Εθνικοαπελευθερωτικό Μέτωπο του Βιετνάμ.¹⁶² Η προφανής επιβράβευση ήταν για το πολιτικό πρόγραμμα του 1974. Τον Νοέμβριο του 1978 η ΕΣΣΔ αποφάσισε να αναγνωρίσει επίσημα την ΟΑΠ ως τη

---

¹⁵⁹ Dawisha, 1982/83, σελ. 436

¹⁶⁰ Yapp, 1996, σελ. 434

¹⁶¹ Ο Reagan είχε επανειλημμένως χαρακτηρίσει την ΟΑΠ τρομοκρατική οργάνωση μέσα σε ένα σοβιετικό διεθνές τρομοκρατικό δίκτυο. Ως εκ τούτου δεν ήταν περίεργο που όταν ανήλθε στην εξουσία προσέθεσε στον μοναδικό όρο που είχε ορίσει ο Carter για την έναρξη διαλόγου ΗΠΑ - ΟΑΠ (αποδοχή απόφασης 242) άλλους δύο, την αποκήρυξη της τρομοκρατίας και την ρητή αναγνώριση του Ισραήλ. (Cobban, 1984, σελ. 110)

¹⁶² Golan, 1990, σελ. 112

μοναδική νόμιμη εκπρόσωπο των Παλαιστινίων.¹⁶³ Δύο μήνες πριν προηγήθηκαν οι συμφωνίες του Camp David. Τον Οκτώβριο του 1981, σε μια πρωτοφανή κίνηση όσον αφορά τις σχέσεις με μη-κρατικούς δρώντες, να αποδώσει στο γραφείο της οργάνωσης στη Μόσχα πλήρες διπλωματικό στάτους¹⁶⁴

Αυτή η κίνηση έγινε ενδεχομένως για να περιορίσει τις αντιδράσεις του Arafat για την άρνηση της Μόσχας να του δώσει τον οπλισμό που ζητούσε για τις δυνάμεις του στο Λίβανο ή και για να υπονομεύσει τις επαφές με τις ΗΠΑ που κατέληξαν σε συμφωνία με το Ισραήλ για κατάπαυση του πυρός στα λιβανικά σύνορα. Οι παραχωρήσεις αυτές απέτυχαν να φέρουν τον Arafat στο «σωστό δρόμο» και έτσι όταν οι διπλωματικές του πρωτοβουλίες τον έφεραν κοντά στην Ιορδανία, η ΕΣΣΔ αποφάσισε να λάβει αυστηρότερα μέτρα και έτσι μέχρι το 1986 που η πρωτοβουλία κατέρρευσε διέκοψε την βοήθεια προς τον Arafat ενώ συνέχισε να χρηματοδοτεί τις άλλες οργανώσεις. Σε όλο αυτό το διάστημα η Μόσχα αρνήθηκε να υποδεχτεί τον Arafat.¹⁶⁵

Από τη στιγμή που η προοπτική της Ιορδανίας εξέπνευσε η ΕΣΣΔ επιχείρησε με σχετική επιτυχία να επαναφέρει την ενότητα στους κόλπους της ΟΑΠ. Έτσι, ενθάρρυνε το PFLP και το DFLP να συνεργαστούν με την ΟΑΠ στη διάσκεψη του PNC στο Αλγέρι το 1987 και επέτρεψε εκ νέου στον Arafat να επισκεφτεί τη Μόσχα (Νοέμβριος 1987, Απρίλιος 1988).¹⁶⁶ Επιπλέον μετά την ιστορική έκτακτη συνεδρίαση στο Αλγέρι το 1998, οι συνεργάτες του Gorbachev επαίνεσαν δημόσια άρχισαν την ΟΑΠ για τις "γενναίες" κινήσεις της. Στο ίδιο πνεύμα ο A. Kiselev έγραψε στην εφημερίδα του Κόκκινου Στρατού, Krasnaya Zvezda: "Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι οι εποικοδομητικές αποφάσεις της πρόσφατης συνόδου του PNC δείχνουν ότι η παλαιστινιακή ηγεσία έχει κατανοήσει τις αρχές της νέας πολιτικής σκέψης και ενεργεί σύμφωνα με αυτές».¹⁶⁷

Αντιστοίχως, για να αμβλύνει την άσχημη εντύπωση που δημιούργησε η απόφαση της ΕΣΣΔ να άρει όλους τους περιορισμούς για τη μετανάστευση των

---

¹⁶³ Ο.π. σελ. 106

¹⁶⁴ Cobban, 1984, σελ. 227

¹⁶⁵ Golan, 1990, σελ. 113, 275

¹⁶⁶ Dunkan, Raymond – McGiffert, Ekedahl, Carolyn, *Moscow and the Third World under Gorbachev*, Boulder: Westview Press, 1989, σελ. 124

¹⁶⁷ Rickman, Gregg, "The PLO and Iraq in the Twilight of Soviet Foreign Policy", MERIA, Vol. 4, No 3, September 2000

Εβραίων, η Μόσχα προσέδωσε στην διπλωματική αποστολή της ΟΑΠ το status κανονικής πρεσβείας και διόρισε πληρεξούσιο πρέσβη στην ΟΑΠ στη Τυνησία τον Ιανουάριο του 1990.¹⁶⁸

Ωστόσο οι σοβιετικές κινήσεις καλής θέλησης για την ΟΑΠ (τουλάχιστον για την Fatah) δεν είχαν μεγάλη σημασία μπροστά στο νέο περιβάλλον που δημιουργούσε η σταδιακή αποδέσμευση της ΕΣΣΔ από τη Μέση Ανατολή και το «new thinking» του Gorbachev που είπε το 1988 στον Arafat ότι: «τα συμφέροντα του Ισραήλ θα πρέπει να ληφθούν υπόψη σε κάθε ειρηνευτική διευθέτηση»¹⁶⁹.

Όταν άρχισε να καταρρέει η «σοβιετική αυτοκρατορία» η νέα πραγματικότητα άρχισε να φαίνεται σε όλο της το μέγεθος. Τα νέα καθεστώτα στη Ανατολική Γερμανία, τη Πολωνία και τη Τσεχοσλοβακία σταδιακά διέκοπταν τη στρατιωτική βοήθεια προς την ΟΑΠ. Ακολουθώντας το παράδειγμα της Ουγγαρίας, η Πολωνία, η Τσεχοσλοβακία και η Βουλγαρία αποκατέστησαν τις σχέσεις με το Ισραήλ, ενώ η Ανατολική Γερμανία εξέφρασε την πρόθεσή της να κάνει το ίδιο. Ένας βοηθός του Arafat δήλωσε: «Οι βαθιές αλλαγές στο ανατολικό μπλοκ που υπήρξε ο βασικός μας διεθνής σύμμαχος για 25 χρόνια, θα την αποτρέψει από το να παίξει ένα ρόλο στη Μέση Ανατολή για τα επόμενα πέντε χρόνια. Η ΟΑΠ τώρα εργάζεται για την αναζήτηση νέων διεθνών γεφυρών...»¹⁷⁰.

Σε αντίθεση με τις υπόλοιπες οργανώσεις που είχαν μια καθυστερημένη αντίληψη των εξελίξεων η Fatah ήδη λίγες μέρες μετά την ψήφιση του νέου προγράμματος στο Αλγέρι (1988) έστειλε τον Arafat στη Στοκχόλμη -και λίγο αργότερα στη Γενεύη, μετά από την αμερικανική άρνηση να του δώσει βίζα ώστε να απευθυνθεί στη Γενική Συνέλευση- για να ανακοινώσει τις αποφάσεις της συνεδρίασης. Οι εκεί του ομιλίες αποσκοπούσαν αποκλειστικά στην αμερικανική αποδοχή και η προθυμία του Arafat να αλλάξει την διατύπωση των λεγόμενων του ήταν αποτέλεσμα ενός γράμματος που διαβίβασε ο Σουηδός Υπουργός Εξωτερικών,

---

¹⁶⁸ Βλ. Sayigh, 1997, σελ. 639. Οι σοβιετικές προσπάθειες να υποβαθμιστεί η σημασία της μετανάστευσης των ρωσο-εβραίων στο Ισραήλ προσέκρουσε στον ισραηλινό πρωθυπουργό Yitzhak Shamir που δεν συμμεριζόταν τις ευαισθησίες της Μόσχας. Μιλώντας σε κομματική συγκέντρωση του Likud δήλωσε: «Αυτό που είναι ξεκάθαρο είναι ότι για μια μεγάλη μετανάστευση, χρειαζόμαστε ένα μεγάλο και ισχυρό κράτος ..... χρειαζόμαστε το χώρο για να στεγάσουμε όλους τους ανθρώπους», υπονοώντας ότι τα κατεχόμενα εδάφη θα προσέφεραν αυτόν τον χώρο. Βλ. Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. 85

¹⁶⁹ Nizameddin, 1999, σελ. 8

¹⁷⁰ Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. 89

Sten Andersson, εκ μέρους του Shultz όπου εκφραζόταν η αμερικανική επιθυμία να βρεθεί μια διευθέτηση στη Μέση Ανατολή χωρίς ωστόσο να υπάρχει η παραμικρή υπόνοια κάποιας δέσμευσης έναντι της ΟΑΠ.¹⁷¹

Οι ΗΠΑ αν και αρνήθηκαν να ανοίξουν επίσημο διάλογο με την ΟΑΠ ωστόσο αυτή έδινε κάποιες πιο σαφείς διευκρινήσεις πάνω στις αποφάσεις του 1988 στο Αλγέρι, ωστόσο, επέτρεψαν την δημιουργία ανεπίσημων καναλιών επικοινωνίας μεταξύ των υπευθύνων των γραφείων της ΟΑΠ στην Άγκυρα, το Αλγέρι και τη Τύνιδα και των εκεί Αμερικανών πρέσβευων.¹⁷² Ο διάλογος τερματίστηκε τον Ιούνιο του 1990, χωρίς να αποφέρει κανένα αποτέλεσμα, μετά την άρνηση του Arafat να καταδικάσει την αποτυχημένη επίθεση του PLF σε παραλία του Τελ Αβίβ.¹⁷³ Η ΕΣΣΔ στην πραγματικότητα καλωσόρισε το άνοιγμα του διαλόγου και μάλιστα σε ένα άρθρο της *Izvestiya* ο γνωστός σχολιαστής Aleksandr Bovin επαίνεσε τη μετριοπαθή πτέρυγα και άσκησε κριτική σε αυτούς που ήταν αντίθετοι.¹⁷⁴

Την στιγμή που η Fatah αντιλαμβανόταν τις νέες συνθήκες και διέκρινε τις ευκαιρίες και τους περιορισμούς μέσα σε αυτές (ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των κινήσεών της) η δεύτερη μεγαλύτερη οργάνωση, το PFLP, μέχρι τις παραμονές της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, αρνιόταν πεισματικά να αντιληφθεί τις αλλαγές που συνέβαιναν γιορτάζοντας όλες τις «παραδοσιακές» κομμουνιστικές γιορτές. Μόνο τότε ο Habash φάνηκε να λαμβάνει υπόψη τις ραγδαίες εξελίξεις καλωσορίζοντας «την περεστρόικα, την γκλάσνοστ και το νέο σκεπτικό [όταν αυτά πλέον έδειχναν τα πρώτα σημάδια αποτυχίας] γιατί αυτά υποδεικνύουν .... τη δυνατότητα του σοσιαλισμού να ανανεώνεται και να αντιμετωπίζει τις ελλείψεις και τα προβλήματά του».¹⁷⁵ Μόλις στα τέλη του 1990 αναγνώρισε ότι ο «Τρίτος Κόσμος έχει απολέσει τη στήριξη και το μοντέλο που αντιπροσώπευε η Σοβιετική Ένωση»

---

¹⁷¹ Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 304

¹⁷² Abbas, Mahmoud, (Abu Mazen), *Through Secret Channels*, Reading: Garnet Publishing, 1995, σελ. 23

¹⁷³ Quandt, William B., "The Middle East in 1990", *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 1, 1990/91, σελ. 55-6

¹⁷⁴ Dunkan, Raymond – McGiffert, Ekedahl, Carolyn, *Moscow and the Third World under Gorbachev*, Boulder: Westview Press, 1989, σελ. 125

¹⁷⁵ Είναι τουλάχιστον αξιοσημείωτο ότι το PCP που εκ των πραγμάτων είχε μια πιο άμεση διασύνδεση με τα τεκταινόμενα στην ΕΣΣΔ –και ίσως για αυτόν ακριβώς το λόγο- διαισθάνθηκε και ερμήνευσε τις «κοσμογονικές» αλλαγές νωρίτερα και καλύτερα από τις –άλλες- αριστερές οργανώσεις. Τον Σεπτέμβριο του 1989 (δύο μήνες πριν την πτώση του Τείχους) το –λενινιστικών καταβολών (άρα περισσότερο φιλο-σοβιετικό)- «Κομμουνιστικό Κόμμα του 1977» ενώθηκε με το PCP. Το τελευταίο, στο γενικό του συνέδριο τον Οκτώβριο του 1991 (δύο μήνες, πάλι, από την διάλυση της ΕΣΣΔ) μετονομάστηκε σε «Παλαιστινιακό Λαϊκό Κόμμα» (Palestinian People's Party) και αφαίρεσε οποιαδήποτε αναφορά στον λενινισμό στο πολιτικό του πρόγραμμα, διατηρώντας τον Μαρξισμό. (Sayigh, 1997, σελ. 647)

και υποστήριξε ότι «τώρα οι ΗΠΑ στέκονται στην κορυφή ενός πολύ-πολικού διεθνούς συστήματος». ¹⁷⁶

Η αποτυχημένη απόπειρα πραξικοπήματος στη Μόσχα αναπτέρωσε προς στιγμήν τις παλαιστινιακές ελπίδες για μια σοβιετική ανάκαμψη ¹⁷⁷ αλλά η ήττα των πραξικοπηματιών σε συνδυασμό με τη συριακή απόφαση λίγο αργότερα να συμμετάσχει στην ειρηνευτική διαδικασία, ανάγκασε την ΟΑΠ να αντιμετωπίσει τη νέα πραγματικότητα. Όπως ο Qaddumi εξήγησε η ΟΑΠ έπρεπε είτε να συμμετάσχει στην ειρηνευτική διαδικασία είτε να φύγει από την ιστορία. ¹⁷⁸

Όσον αφορά το ρόλο της Ρωσίας στην ειρηνευτική διαδικασία, ένα άρθρο της Pravda της περιόδου εκείνης ¹⁷⁹ δεν θα μπορούσε να είναι πιο διαφωτιστικό: «επισήμως η Ρωσία είναι [συνεγγυητής] των συναντήσεων στη Ουάσινγκτον, αλλά έχει υποβιβαστεί στο ρόλο κομπάρσου, παίζοντας τον χαρακτήρα εκείνο που εμφανίζεται στη σκηνή όταν είναι η ώρα να ειπωθεί η ιστορική φράση: το δείπνο έχει σερβιριστεί». ¹⁸⁰ Ακριβώς αυτόν τον ρόλο αυτό έπαιξε στην υπογραφή της «Διακήρυξη των Αρχών του Όσλο» στη Ουάσινγκτον τον Σεπτέμβριο του 1993. ¹⁸¹

---

¹⁷⁶ Sayigh, 1997, σελ. 645

¹⁷⁷ Η ηγεσία του PFLP αν και κράτησε αποστάσεις από τους σοβιετικούς πραξικοπηματίες ταυτόχρονα τόνισε «την νοσταλγία των ανθρώπων μας για του παλιού τύπου σοβιετικούς αξιωματούχους». (Ο.π. σελ. 648). Ακόμα και το επίσημο ραδιόφωνο της ΟΑΠ «Φωνή της Παλαιστίνης» πανηγύρισε: "Η περεστρόικα κατέρρευσε στην ΕΣΣΔ.... Η περεστρόικα ήταν μια ανωμαλία και οι στρατιωτικοί ηγέτες που πήραν δια της βίας την εξουσία στην ΕΣΣΔ κατάλαβαν τα μαθήματα του Πολέμου του Περσικού Κόλπου." Βλ. Rickman, Gregg, "The PLO and Iraq in the Twilight of Soviet Foreign Policy", MERIA, Vol. 4, No 3, September 2000

¹⁷⁸ Sayigh, 1997, σελ. 643

¹⁷⁹ Το άρθρο αυτό γράφτηκε λίγες εβδομάδες πριν την ανακοίνωση των συνομιλιών του Όσλο για τις οποίες δεν γνώριζε καν.

¹⁸⁰ Nizameddin, 1999, σελ.122

¹⁸¹ Οι ΗΠΑ είχαν ενημερωθεί για την νορβηγική ιδέα για τη δημιουργία ενός παράλληλου μυστικού διαύλου επικοινωνίας και δήλωσαν ότι εκ μέρους των ΗΠΑ δεν υπήρχε κάποια διαφωνία εφόσον δεν παρουσιαζόταν η Ουάσινγκτον ως ο καταλύτης για την εμπλοκή της ΟΑΠ. (Shannon, 2003, σελ. 94) Αντίθετα η ΕΣΣΔ έμαθε την ύπαρξη αυτού του διαλόγου το Σεπτέμβριο του 1993 μαζί με τον υπόλοιπο κόσμο.

3.3. Η παρεμβολή του περιφερειακού συστήματος

3.3.1 Η ψυχροπολεμική και μεταψυχροπολεμική εποχή μέσα από το πρίσμα του αραβικού συστήματος

Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας η σημασία του περιφερειακού συστήματος έγκειται στον τρόπο που αυτό διαμόρφωσε το περιβάλλον της αραβο-ισραηλινής διαμάχης η οποία με τη σειρά της διαμόρφωσε το πλαίσιο του παλαιστινιακού αγώνα. Η σημασία της εμπλοκής των υπερδυνάμεων έγκειται στον τρόπο που αυτή επέτρεψε στα εμπλεκόμενα μέρη να διαμορφώσουν τις συνισταμένες αυτής της διαμάχης. Για αυτόν τον λόγο ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα κράτη «πρώτης γραμμής»¹⁸² (Αίγυπτος, Συρία, Ιράκ, Ιορδανία, Λιβύη)

Η πρώτη συμφωνία πώλησης όπλων με τη Συρία υπεγράφη το 1955¹⁸³ και μέσα σε δύο χρόνια η Δαμασκός υπολογίζεται ότι έλαβε όπλα αξίας \$100 εκατ. από το ανατολικό μπλοκ. Το 1957 υπεγράφη μια οικονομική και τεχνική συμφωνία \$579 εκατ. Η συμφωνία αυτή ήταν αποτέλεσμα της τουρκικής στρατιωτικής κινητοποίησης στα σύνορα με τη Συρία που ερμηνεύτηκε ως το προεlude μιας αμερικανο-τουρκικής επίθεσης στη Συρία προκειμένου να εμποδιστεί η στροφή προς τον κομμουνισμό.¹⁸⁴

Ωστόσο, η Αίγυπτος ήταν αυτή που είχε την ευκαιρία να βιώσει σε όλες τις τις διαστάσεις τις δυνατότητες που το ενδιαφέρον των υπερδυνάμεων μπορούσε να προσφέρει. Το 1955 ο Νάσερ είχε το προνόμιο να έχει εναλλακτικές λύσεις στην εξωτερική του πολιτική. Έτσι όταν οι δυτικές χώρες αρνήθηκαν να του δώσουν όπλα, στράφηκε προς την ΕΣΣΔ που «αγωνιούσε» να εξισορροπήσει το Σύμφωνο της Βαγδάτης. Αμέσως μόλις το Κάιρο υπέγραψε συμφωνία για αγορά όπλων (1955) με την Τσεχοσλοβακία αξίας \$400 εκατ.,¹⁸⁵ οι ΗΠΑ αντέδρασαν προς μεγάλη ευχαρίστηση του Νάσερ και προσέφεραν \$56 εκατ. δωρεάν βοήθεια για το πρώτο

---

¹⁸² Η έννοια της «πρώτης γραμμής» δεν αναφέρεται σε αυστηρώς γεωγραφικά κριτήρια. Αντίθετα χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει ακόμα και τα κράτη εκείνα που είχαν κατά καιρούς ενεργή εμπλοκή στην αραβο-ισραηλινή διαμάχη και διασυνδέσεις με το παλαιστινιακό κίνημα παρ' όλο που δεν συνόρευαν με το Ισραήλ.

¹⁸³ Ένα χρόνο νωρίτερα η Συρία προμηθεύτηκε τανκς από τη Τσεχοσλοβακία. Βλ. Barnet, Richard J., *Intervention and Revolution*, Cleveland: The World Publishing Company, 1968, σελ. 135

¹⁸⁴ Nizameddin, 1999, σελ. 23

¹⁸⁵ Shannon, 2003, σελ. 50

στάδιο της κατασκευής του Φράγματος του Ασουάν. Επιπλέον βοήθεια και δάνεια προσφέρθηκαν από τη Βρετανία και τη Παγκόσμια Τράπεζα.¹⁸⁶

Και πάλι, όταν οι ΗΠΑ απέσυραν την χρηματοδότηση τους για το σχέδιο το 1956 η ΕΣΣΔ δήλωσε πρόθυμη να αναπληρώσει την απώλεια. Τον Ιανουάριο του 1958 μαζί με ένα δάνειο \$175 εκατ. (το μεγαλύτερο έως τότε σε χώρα του Τρίτου Κόσμου) έδωσε \$100 εκατ. για το Φράγμα του Ασουάν.¹⁸⁷ Η απώλεια των βάσεων στην Αλβανία το 1961 κατέστησε την απόκτηση βάσεων στο αιγυπτιακό τμήμα της Μεσογείου. Αμέσως μετά το 1967 αυτό κατέστη εφικτό καθώς οι Αιγύπτιοι εξαρτημένοι από την στρατιωτική και οικονομική βοήθεια της ΕΣΣΔ, της παραχώρησαν βάσεις στη Mersa Matruh και αλλού.¹⁸⁸

Τους πρώτους έξι μήνες του 1970 πάνω από 150 Σοβιετικοί πιλότοι, 8,000 χειριστές αντι-αεροπορικών βλημάτων και 4,000 άλλου είδους προσωπικό ήρθε να βοηθήσει στην αιγυπτιακή άμυνα.¹⁸⁹ Εντούτοις το 1972 το Κάιρο σε μια κίνηση που εξέπληξε τους πάντες ζήτησε από 17,000 σοβιετικούς συμβούλους (80% του συνόλου) να φύγουν από τη χώρα. Μερικές μόνο μέρες αργότερα η Μόσχα μετά από επίσκεψη της ΟΑΠ έστειλε τα πρώτα φορτία όπλων στους Παλαιστινίους, δείχνοντας έτσι στους Αιγύπτιους ότι η κίνησή τους «αναγκάζει» την ΕΣΣΔ να στραφεί αλλού.¹⁹⁰

Ο Sadat εν μέρει θέλησε να πιέσει την ΕΣΣΔ να παράσχει στρατιωτικό υλικό στη κλίμακα που η Αίγυπτος ζητούσε. Από \$360 εκατ. το 1971 σε \$550 εκατ. το 1972 (κυρίως μετά τον Ιούλιο όταν ο Sadat ζήτησε από τους Σοβιετικούς συμβούλους που αριθμούσαν μεταξύ 15.000-20.000, να φύγουν από τη χώρα) και σε \$850 εκατ. το 1973.¹⁹¹ Ακόμα πιο σημαντικό, η χαλάρωση των αιγυπτο-σοβιετικών δεσμών αποσκοπούσε στην εξάλειψη του βασικού πολιτικού εμποδίου για μια μαζική αύξηση

---

¹⁸⁶ Stivers, 1986, σελ. 24-5

¹⁸⁷ Golan, 1990, σελ. 54 Στο διάστημα 1955-60 η Αίγυπτος έλαβε πάνω από \$500 εκατ. σε στρατιωτική βοήθεια (ο νούμερο ένα αποδέκτης σοβιετικής βοήθειας στο Τρίτο Κόσμο). Η Συρία και το Ιράκ ακολουθούσαν με \$200 εκατ. Στην αμέσως επόμενη περίοδο (1961-4) τα αντίστοιχα ποσά ήταν \$700 και \$100 εκατ. αντίστοιχα. Βλ. Nizameddin, 1999, σελ. 24

¹⁸⁸ Saivetz, 1989, σελ. 63

¹⁸⁹ Sayigh, 1997, σελ. 145

¹⁹⁰ Cobban, 1984, σελ. 223

¹⁹¹ Η ύπαρξη εναλλακτικών επιλογών είναι μια προφανής συνέπεια του διπολισμού. Η σύγκρουση των δύο υπερδυνάμεων επιτρέπει στα κράτη-πελάτες να αψηφούν την μία υπερδύναμη απειλώντας την ότι θα προσφύγουν στην άλλη. Βλ. Walt, 1987, σελ. 237

της οικονομικής βοήθειας από τα συντηρητικά καθεστώτα της Σαουδικής Αραβίας και του Κουβέιτ.¹⁹²

Μετά τον πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ για τον Σαντάτ έγινε πλέον σαφές ότι η «ύφεση» μεταξύ των υπερδυνάμεων περιόριζε τη δυνατότητα ελιγμών και εκμετάλλευσης της αντιπαλότητάς τους και εξάλλου φαίνεται να συμφωνούσε με τον Κίσινγκερ πως «η ΕΣΣΔ μπορεί να σου προσφέρει όπλα αλλά οι ΗΠΑ μπορούν να σου προσφέρουν μια δίκαιη λύση που θα σου δώσει πίσω τα εδάφη σου».¹⁹³

Στο μεσοδιάστημα, προτού αυτές οι σκέψεις πάρουν πολιτική υπόσταση, ο αραβικός κόσμος ζούσε τις «μέρες δόξας» του. Στις 17 Οκτωβρίου 1973 οι αραβικές χώρες πετρελαιοπαραγωγοί αποφάσισαν να μειώσουν την παραγωγή κατά 5% ωστόσο το Ισραήλ εγκαταλείψει τα εδάφη που κατέκτησε το 1967. Τρεις μέρες αργότερα η Σαουδική Αραβία αποφάσισε μείωση της παραγωγής κατά 10% και επέβαλε εμπάργκο πωλήσεων στις ΗΠΑ μετά το αίτημα του Νίξον προς το Κογκρέσο για βοήθεια \$2,2 δις. στο Ισραήλ.¹⁹⁴

Για την ΕΣΣΔ που στο μεσανατολικό πετρέλαιο είχε στρατηγικά -παρά οικονομικά¹⁹⁵- συμφέροντα¹⁹⁶, ως μοχλό δηλαδή πίεσης στα εξαρτημένα από το πετρέλαιο δυτικά κράτη, αυτή η εξέλιξη ήταν πολύ καλοδεχούμενη.

Το πετρέλαιο όμως είχε και μια αρνητική συνέπεια που είχε επιπτώσεις και στις δύο υπερδυνάμεις, κυρίως όμως στην ΕΣΣΔ. Ο πετρελαϊκός πλούτος καθιστούσε τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες περισσότερο ανεξάρτητες άρα περισσότερο ανθεκτικές στην χειραγώγηση. Όπως έδειξε και η περίπτωση του Ιράκ, όταν υπάρχουν διαθέσιμα χρήματα για καλύτερο οπλισμό, μειώνεται η εξάρτηση από την ΕΣΣΔ και είναι δυνατή η διαφοροποίηση των προμηθευτών. Αντίστοιχα πλεονεκτήματα μπορούν να αποκτήσουν και οι «φτωχές» αραβικές χώρες με τη

---

¹⁹² Sayigh, 1997, σελ. 152

¹⁹³ Ο.π. σελ. 320

¹⁹⁴ Ο.π. σελ. 319

¹⁹⁵ Η Σοβιετική Ένωση πολύ μικρές ποσότητες πετρελαίου από τη Μέση Ανατολή, και αυτό σχεδόν όλο το επανηξήγαγε αμέσως. Ωστόσο, ήταν η ίδια εξαγωγέας πετρελαίου. Από τις εξαγωγές ένα τμήμα πήγαινε σε χώρες εκτός του ανατολικού μπλοκ για το οποίο πληρωνόταν σε σκληρό νόμισμα. Έτσι, η δραματική αύξηση των τιμών στο ΟΠΕΚ έδωσε στη Σοβιετική Ένωση μια ιδανική ευκαιρία να αυξήσει και αυτή τις τιμές και έτσι να αυξήσει τα συναλλαγματικά της αποθέματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο το εμπάργκο είχε και μια έμμεση οικονομική επίπτωση. Βλ. Smart, Ian, "Oil, the Super-Powers and the Middle East", *International Affairs*, Vol. 53, No. 1, 1977, σελ. 30

¹⁹⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το Ιράκ του οποίου το πετρέλαιο αγόραζε η ΕΣΣΔ όχι γιατί το είχε ανάγκη αλλά για να εξυπηρετήσει τη Βαγδάτη προσφέροντάς της μια αγορά για το βασικότερό της προϊόν. Όταν στα τέλη της δεκαετίας του '70 το Ιράκ βρήκε εναλλακτικές αγορές, οι σοβιετικές εισαγωγές μειώθηκαν.

προϋπόθεση βέβαια είτε ότι μπορούν να «εκβιάσουν» τις «πλούσιες» χώρες για να τις χρηματοδοτήσουν είτε να συνταχθούν μαζί τους.

Το εμπάργκο που διατηρήθηκε μέχρι τα μέσα Μαρτίου του 1974¹⁹⁷ ήταν το αποκορύφωμα της αραβικής ενότιας και αλληλεγγύης. Έως τα τέλη της δεκαετίας όλο αυτό το κλίμα σύμπνοιας είχε εξαφανιστεί, με σημαντικότερο σημείο αναφοράς τις κινήσεις της Αιγύπτου για ειρήνη με το Ισραήλ, και ο αραβικός κόσμος οδηγήθηκε σε ένα πρωτοφανή πολιτικό κατακερματισμό¹⁹⁸. Παράλληλα, ο πλούτος που παρήχθη από τις υψηλές τιμές προκάλεσε μια προοδευτική μεταφορά του σχετικού πλούτου και της πολιτική επιρροής από τις αραβικές χώρες που συνόρευαν με το Ισραήλ, ειδικά την Αίγυπτο και τη Συρία, στις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες του Περσικού Κόλπου και σε κάποιο βαθμό της βόρειας Αφρικής.

Παράλληλα, σταδιακά θα αρχίσει να γίνεται περισσότερο εμφανές ότι η «αποδέσμευση από την πολιτική βαρύτητα που εμπεριείχε η αιγυπτιακή μάζα» θα απελευθερώσει τη «συμπιεσμένη» ροπή προς διάσπαση και ρήγματα.¹⁹⁹ Η Αίγυπτος θα αρχίσει σταδιακά να επανέρχεται στο αραβικό σύστημα μετά τον θάνατο του Sadat όταν ο διάδοχός του, Mubarak, αν και εξ αρχής θα δηλώσει την δέσμευσή της Αιγύπτου στο Camp David και θα διατηρήσει χαμηλό προφίλ, για να μην δώσει αφορμή στο Ισραήλ να αναβάλει την επικείμενη τελική αποχώρηση από το Σινά, θα κάνει και ανοίγματα προς τις αραβικές χώρες και την ΟΑΠ, εν μέρει έχοντας κατά νου τις συνθήκες θανάτου του προκατόχου του. Η μεγάλη ευκαιρία θα παρουσιαστεί στην ουσία με τη μορφή μιας συνέπειας της ίδιας πράξης που οδήγησε στην απομόνωσή της, τον πόλεμο Ιράν-Ιράκ ο οποίος αφενός θα μετακινήσει το περιφερειακό ενδιαφέρον προς το Κόλπο μακριά από το «περιβάλλον της προδοσίας» και αφετέρου θα της παρέχει το πεδίο να επιδείξει τα αραβικά της διαπιστευτήρια.

Εν τω μεταξύ, ενώ οι σχέσεις με την Αίγυπτο άρχισαν να χειροτερεύουν η ΕΣΣΔ προσπάθησε να αναπληρώσει την απώλεια με την ενδυνάμωση των σχέσεων με το Ιράκ που πέρα από τη γεωστρατηγική του σημασία ήταν σε θέση να πληρώνει τα όπλα που αγόραζε μέσω των εσόδων από το πετρέλαιο.

---

¹⁹⁷ Το εμπάργκο ήταν όλες οι χώρες με την εξαίρεση της Συρίας και της Λιβύης.

¹⁹⁸ Ίσως το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αμερικανικός αεροπορικός βομβαρδισμός της Λιβύης το 1986. Σε αντίθεση με το 1967 που ήταν αρκετή μια φήμη ότι οι Αμερικάνοι είχαν επέμβει στο πλευρό του Ισραήλ για να επέλθει μια γενικευμένη κατακραυγή και επιθέσεις σε εγκαταστάσεις αμερικανικών συμφερόντων, το 1986 την απ' ευθείας επίθεση σε αραβική πρωτεύουσα δεν την συνόδευε καμία ουσιαστική αντίδραση. Βλ. Lewis, Bernard, "Rethinking the Middle East", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No 4, 1992, σελ. 100

¹⁹⁹ Cobban, 1984, σελ. 105

Από το 1958 υπογράφηκε σύμφωνο φιλίας με το Ιράκ μετά την ανατροπή του βασιλιά και την άνοδο του Qassim²⁰⁰. Η στρατηγικής αξίας θέση του Ιράκ μεταξύ ενός αριθμού φιλο-δυτικών κρατών (Ιορδανία, Σαουδική Αραβία, Κουβέιτ, Τουρκία, Ιράν), τα δύο τελευταία μάλιστα με σύνορα με την ΕΣΣΔ, ο ρόλος της γέφυρα μεταξύ του Κόλπου και της περιοχής της αραβο-ισραηλινής σύγκρουσης και η δυνατότητά του για αραβική ηγεσία όπου θα μπορούσε να εξισορροπήσει την Αίγυπτο (ένας ανταγωνισμός που ήδη υφίστατο), σίγουρα στα μάτια των Σοβιετικών μετέτρεπαν αυτή τη σύσφιξη των σχέσεων σε καθαρή νίκη εναντίον των δυτικών δυνάμεων.

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 το Ιράκ ήταν όγδοο από τα κράτη του τρίτου Κόσμου σε όγκο εμπορικών συναλλαγών με την ΕΣΣΔ, πέμπτο ανάμεσα στους αποδέκτες σοβιετικής οικονομικής βοήθειας και τέταρτο ή πέμπτο όσον αφορά τη στρατιωτική βοήθεια.²⁰¹ Στο διάστημα 1972-5, το Ιράκ ουσιαστικά διπλασίασε το μέγεθος των στρατιωτικών του δυνάμεων μέσω της σοβιετικής στρατιωτικής βοήθειας.²⁰² Μετά τη συμφωνία με το Ιράν το 1975 που επέτρεψε την καταστολή της κουρδικής δραστηριότητας και ενώ η σοβιετική βοήθεια δεν ήταν πλέον τόσο αναγκαία και οι δυτικές χώρες λόγω της ενεργειακής κρίσης ήταν πρόθυμα να αναπτύξουν σχέσεις με τη Βαγδάτη, το Ιράκ μπορούσε πλέον να ωφεληθεί τα πλεονεκτήματα των πετρο-δολαρίων.

Στο διάστημα 1975-1980 το ποσοστό της ΕΣΣΔ στις πωλήσεις όπλων έπεσε στο 64% από το 78% που ήταν το 1965-74.²⁰³ Σε συνέντευξη του στο περιοδικό Time το 1982, ο Saddam Hussein «Πιστεύω ότι οι ΗΠΑ έχουν τρία βασικά συμφέροντα στη περιοχή: εμπόριο, βελτιωμένες οικονομικές σχέσεις και αποτροπή των κρατών να προσελκυστούν από την ΕΣΣΔ. Αυτοί οι τρεις στόχοι μπορούν να επιτευχθούν. Πάρε την τεχνολογία Αυτά υπάρχουν στην ΕΣΣΔ ή στις ΗΠΑ. Θα σου απαντήσω. Η τεχνολογία που χρειαζόμαστε υπάρχει στις ΗΠΑ, ή την Ευρώπη και την Ιαπωνία».²⁰⁴

Η ΕΣΣΔ ως αντίδραση, ιδιαίτερα μετά την άνοδο του Saddam Hussein, έριξε το βάρος της στη Δαμασκό. Στα προ του 1979 χρόνια η Συρία ξόδευε για την άμυνά

---

²⁰⁰ Yapp, 1996, σελ. 412

²⁰¹ Golan, 1990, σελ. 165

²⁰² Ο.π. σελ. 167

²⁰³ Walt, 1987, σελ. 220

²⁰⁴ Dawisha, 1982/83, σελ. 444

της περίπου \$1δισ. Το 1979 το ποσό αυτό αυξήθηκε κατακόρυφα και για το επόμενο διάστημα διατηρήθηκε στα διπλάσια επίπεδα.²⁰⁵

Το 1982-3 η συνεργασία της ΕΣΣΔ με τη Συρία έφτασε στο υψηλότερο σημείο της όταν σοβιετικό στρατιωτικό προσωπικό περίπου 6000 ατόμων εγκαταστάθηκε στη Συρία. Ο αριθμός αυτός έκτοτε μειώθηκε και έτσι το 1989 υπολογίζονταν στους 3000.²⁰⁶ Στη περίοδο 1985-9 οι αποστολές όπλων (Συρία) μειώθηκαν σε \$1,3 δις, το χρόνο από \$2,4 δις. που ήταν τη περίοδο 1977-84.²⁰⁷ Η μείωση αυτή έγινε παρ' όλο που το 1988 ο Assad εκμίσθωσε στους Σοβιετικούς περιοχή στο λιμάνι της πόλης Tartus για να κατασκευάσουν μια ναυτική βάση (η μοναδική στη Μεσόγειο).²⁰⁸

Σε αυτή τη περίπτωση οι αριθμοί αυτοί δεν είναι προϊόν της συριακής επιλογής να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες της Δύσης όπως συνέβη στη περίπτωση του Ιράκ. Αντίθετα είναι συνέπεια του «new thinking» και της σοβιετικής απεμπλοκής. Το Ιράκ με τον τεράστιο πετρελαϊκό του πλούτο ήταν σε θέση να αναπτύξει ανεξάρτητη πολιτική. Μπορούσε να ασκήσει ανοικτά κριτική στην ΕΣΣΔ τόσο για το Αφγανιστάν όσο και για την Υεμένη ή τη Δυτική Σαχάρα καθώς μπορούσε πολύ εύκολα να χρησιμοποιήσει τους δικούς του πόρους -και αυτούς που του προσέφεραν τα πλούσια κράτη του Κόλπου (κυρίως Σαουδική Αραβία) για να πολεμήσει το Ιράν- για να διαφοροποιήσει τις οπλικές -και όχι μόνο- εισαγωγές του²⁰⁹ και να δημιουργήσει μια αξιόμαχη πολεμική μηχανή.

Και ακόμα πιο σημαντικό αυτή ακριβώς η δυνατότητα του παρείχε την ευκαιρία να αναπτύξει ένα υψηλό προφίλ στους αραβικούς, μουσουλμανικούς (από τη μία λόγω Αφγανιστάν και από την άλλη λόγω του σιιτικού Ιράν) αλλά και αμερικανικούς κύκλους, που με τη σειρά του σήμαινε μια σημαντική εισροή -οικονομικών και στρατιωτικών- πόρων (ο άμεσος στόχος μπορεί να ήταν το Ιράν αλλά μακροπρόθεσμα δεν αποδυναμώνονταν μόνο η Τεχεράνη αλλά εξίσου ενδυναμώνονταν η Βαγδάτη).

---

²⁰⁵ Cobban, 1991, σελ. 32

²⁰⁶ Ο.π. σελ. 11

²⁰⁷ Ma'oz, 1995, σελ. 205

²⁰⁸ Pipes, 1991, σελ. 40

²⁰⁹ Μεταξύ του 1964 και του 1973 το ανατολικό μπλοκ αντιστοιχούσε στο 90% των ιρακινών εισαγωγών όπλων. Από το 1974 έως το 1978 αυτό το ποσοστό έπεσε στο 70%. Βλ. Nizameddin, 1999, σελ. 199

Η Συρία, όμως, στερούμενη αυτού του «στρατηγικού αποθέματος» είχε σαφώς λιγότερες επιλογές και δεδομένου ότι η εξάρτησή της από το σοβιετικό μπλοκ ήταν πολύ μεγαλύτερη έπρεπε να υποστηρίξει ή τουλάχιστον να διατηρεί μια ουδέτερη σιωπή απέναντι στις αμφιλεγόμενες πολιτικές της Μόσχας.

Η Συρία βλέποντας τον άσπονδο εχθρό της να προσελκύει την αραβική στήριξη και μάλιστα να σχηματίζεται ένας άτυπος άξονας μεταξύ του Ιράκ, της Σαουδικής Αραβίας και της Ιορδανίας δεν άργησε να περάσει στην αντεπίθεση ακολουθώντας αμιγώς εξισορροπητικές λογικές. Σύναψε ένα αμοιβαίο αμυντικό σύμφωνο με την ΕΣΣΔ τον Αύγουστο του 1980.

Η Δαμασκός αρχικά δεν ήθελε να επισημοποιήσει τις σχέσεις με την ΕΣΣΔ όχι μόνο γιατί οι Σοβιετικοί ζητούσαν μεγάλες παραχωρήσεις αλλά και επειδή ο Assad ήθελε να διατηρήσει ένα επίπεδο πολιτικής ευελιξίας. Εφόσον οι Σύριοι μπορούσαν να παίρνουν επαρκή αριθμό όπλων χωρίς καμία συνθήκη με την ΕΣΣΔ, ήταν προς το συμφέρον τους να αποφύγουν κάθε δέσμευση. Ωστόσο, τελικά τον Οκτώβριο του 1980 συναίνεσε²¹⁰ ως αποτέλεσμα της αδυναμίας της Δαμασκού να συνενώσει τον αραβικό κόσμο υπό την ηγεσία της (κάτι που φαινόταν να το κάνει καλύτερα το Ιράκ), των δυσκολιών στο Λίβανο, την αποξένωση με τις ΗΠΑ μετά τις συμφωνίες του Camp David, των εσωτερικών προβλημάτων και την επιθυμία να αποκτήσει «στρατηγική ισότητα» με το Ισραήλ.²¹¹

Η περιορισμένη πρακτική σημασία αυτής της συνθήκης φάνηκε ένα χρόνο αργότερα όταν η Συρία έχοντας εγκαταστήσει το δικό της αμυντικό σύστημα εδάφους αέρος (SAM) δήλωνε απερίφραστα ότι μια ισραηλινή επίθεση εναντίον του θα επέσυρε όχι μόνο συριακή και αραβική αντεπίθεση αλλά θα έφερνε το Ισραήλ ενώπιον του «στρατηγικού κόσμου» της Συνθήκη Φιλίας και Συνεργασίας με την ΕΣΣΔ.²¹² Η Συνθήκη δεν δημιουργούσε κάποια ουσιαστική δέσμευση για την ΕΣΣΔ, απλώς προέβλεπε ότι σε περίπτωση που η ασφάλεια ενός από τα συμβαλλόμενα μέρη

---

²¹⁰ Με τη διαφορά ότι αυτή η *συναίνεση* δεν ήταν συναίνεση στο λιγότερο επιβλαβές που μπόρεσε να πετύχει αλλά συναίνεση στο καλύτερο δυνατό που κατάφερε να εκμαιεύσει. Στην πραγματικότητα από τα τέλη του 1978 όταν άρχισε πλέον να διαφαίνεται ότι οι αγυπτιο-ισραηλινές συνομιλίες όντως οδηγούσαν κάπου και κυκλοφόρησε η φήμη ότι οι ΗΠΑ σκόπευαν να υπογράψουν αμυντική συνθήκη με το Ισραήλ για να το πείσουν να κάνει εδαφικές παραχωρήσεις στο Σινά, ο Σύριος ΥΠΕΞ, Khaddam, απάντησε καλώντας τις χώρες του «rejectionist front» να υπογράψουν ανάλογες συμφωνίες με την ΕΣΣΔ. Βλ. Karsh, 1989, σελ. 15

²¹¹ Sorokin, Gerald L. "Patrons, Clients and Allies in the Arab-Israeli Conflict", σελ. 61,2 στο Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997

²¹² Golan, 1990, σελ 125

βρισκόταν σε κίνδυνο οι δυο τους «θα έρχονταν άμεσα σε επαφή».²¹³ Μια ερμηνεία που οι Σοβιετικοί φρόντισαν να κάνουν σαφή δηλώνοντας ότι «οι πρόσφατες εξελίξεις [στο Λίβανο] δεν έχουν σχέση με τη συρο-σοβιετική συνθήκη».²¹⁴

Ο πόλεμος του 1982 παρουσίασε τα ίδια χαρακτηριστικά. Μετά τις συγκρούσεις στη κοιλάδα Bekaa στο Λίβανο η ΕΣΣΔ αν και προχώρησε σε έναν περιορισμένο επαναξοπλισμό της Συρίας αυτός σε κάθε περίπτωση δεν ισοδυναμούσε με αυτόν κατά τον πόλεμο του 1973.²¹⁵ Μετά το τέλος του πολέμου βέβαια η Συρία έλαβε το νέο της οπλισμό όπως και μετά τους προηγούμενους πολέμους εφόσον πλέον η Μόσχα πέτυχε την μη παράταση των μαχών που προφανώς θα συνέβαινε αν η Δαμασκός είχε συνεχή ανεφοδιασμό.

Παρομοίως, η κατώτερη ποιότητα του σοβιετικού στρατιωτικού υλικού αποτέλεσε ζήτημα και στον πόλεμο του 1982 όταν σε όλη τη διάρκεια της σύγκρουσης οι Ισραηλινοί κατέρριψαν 85 συριακά αεροπλάνα χωρίς να χάσουν ούτε ένα.²¹⁶ Η αδιαμφισβήτητη αυτή πραγματικότητα και η διπλωματική παθητικότητα κατά τη διάρκεια της κρίσης συντέλεσαν σε μια περαιτέρω απώλεια του σοβιετικού κύρους. Οι ΗΠΑ παρουσιάστηκαν ως η μοναδική εξωτερική δύναμη που συνέβαλε στην συμφωνία κατάπαυσης του πυρός και η έντονη αμερικανική κινητικότητα κορυφώθηκε με το σχέδιο Reagan το 1982. Τον Οκτώβριο μάλιστα ο Σύριος Υπουργός Πληροφοριών δήλωσε σε δημοσιογράφους ότι παρ' όλο που η ΕΣΣΔ αντικαθιστούσε τα αεροπλάνα και το στρατιωτικό εξοπλισμό που χάθηκε στον πόλεμο, η ποιότητά τους ήταν κατώτερη από τον αμερικανικό οπλισμό.²¹⁷ Παρ' όλα αυτά η Συρία γνώριζε ότι η ΕΣΣΔ ήταν ότι καλύτερο μπορούσε να υπομείνει προς το παρόν, δεδομένου ότι οι αμερικανικές απαιτήσεις θα ξεπερνούσαν το όριο των δυνητικών υποχωρήσεων. Το ζήτημα ήταν ότι τώρα που η Συρία είχε περισσότερη ανάγκη την ΕΣΣΔ, η Μόσχα άρχισε να αναθεωρεί τη σημασία της Δαμασκός.

---

²¹³ Cobban, 1991, σελ. 34

²¹⁴ Karsh, 1989, σελ. 19

²¹⁵ Πέρα από την έλλειψη της μαζικής -σε πραγματικό χρόνο- επιχείρησης επαναξοπλισμού, ούτε η διπλωματική στήριξη με την μορφή μιας απειλής για μονομερή επέμβαση (όπως συνέβη στον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ όταν οι Ισραηλινοί άρχισαν να προελάβουν στο αιγυπτιακό έδαφος) δεν ήταν ανάλογη. Η μόνη «απειλή» που εκφράστηκε ήταν ότι σε περίπτωση που οι ΗΠΑ έστελναν στρατεύματα στο Λίβανο η ΕΣΣΔ «θα έχτιζε την πολιτική της έχοντας υπόψη αυτό το γεγονός». Βλ. Dawisha, 1982/83, σελ. 441

²¹⁶ Nizameddin, 1999, σελ. 161

²¹⁷ Dawisha, 1982/83, σελ.440

Τον Απρίλιο του 1987 σε επίσημο δείπνο στη Μόσχα ο Gorbachev είπε στον Assad: «η στήριξη στη στρατιωτική δύναμη για την επίλυση της αραβο-ισραηλινής σύγκρουσης βρίσκεται απολύτως υπό αμφισβήτηση» και τον προειδοποίησε ότι η απώλεια διπλωματικών σχέσεων με το Ισραήλ «δεν μπορεί να θεωρηθεί φυσιολογική»²¹⁸.²¹⁹ Τον Νοέμβριο του 1989 ο σοβιετικός πρέσβης στη Συρία, Alexander Zotov, σε συνέντευξή του στη Washington Post τόνισε τα όρια της σοβιετικής δυνατότητας να παρέχει εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας και υπαινίχθη τις συριακές δυσκολίες να πληρώσουν για αυτά καθώς «κάποια από τα πιο πολύπλοκα είδη στρατιωτικού εξοπλισμού προτιμούμε να τα πουλάμε για σκληρό νόμισμα».²²⁰ Όπως είναι το σύνηθες σε αυτές τις περιπτώσεις τις -πραγματικές- δυσκολίες ανέλαβαν να τις καλύψουν κινήσεις για το «φαίνεσθαι». Ένας Σύριος πιλότος συμπεριλήφθη σε σοβιετική διαστημική αποστολή.²²¹

Οι σοβιετικές αυτές θέσεις έκαναν τους πελάτες της να νοιώθουν πλέον όχι τόσο απρόσβλητοι στην αμερικανική στρατιωτική δύναμη. Σε όσες περιπτώσεις αυτό συνέβη (εναντίον της Λιβύης το 1983 και το 1986) η σοβιετική αντίδραση ήταν περιορισμένη. Το 1986 ο Σοβιετικός ΥΠΕΞ, Shevardnadze, ακύρωσε την επίσκεψή του στις ΗΠΑ αλλά το γεγονός παρέμενε. Ούτε την ενημέρωσε για την επικείμενη επίθεση ούτε προσέφερε κάποια ουσιαστική βοήθεια.²²²

Η χρησιμοποίηση στην περίπτωση των αμερικανικών αεροπορικών επιθέσεων στη Λιβύη το 1986, της ευέλικτης φόρμουλας της «άμυνας εναντίον μελλοντικής επίθεσης»²²³ σε συνδυασμό με την επιβολή κυρώσεων, εξαιτίας στοιχείων που συνέδεαν άμεσα τη Δαμασκό με μια αποτυχημένη βομβιστική επίθεση σε ισραηλινό

---

²¹⁸ Όπως παραδέχτηκαν αργότερα οι Σοβιετικοί, το 1967 πίστευαν ότι η διακοπή των διπλωματικών σχέσεων θα ήταν προσωρινή και σε διάστημα μερικών μηνών θα βρισκόταν κάποια φόρμουλα για την επιστροφή στο προ του 1967 status quo ante στη Μέση Ανατολή και οι σχέσεις θα αποκαθίσταντο. Βλ. Avineri, Shlomo, "The Impact of Changes in the Soviet Union and Eastern Europe on the Arab-Israeli Conflict", *Mediterranean Quarterly*, Vol. 2, No 1, Winter 1991, σελ. 47

²¹⁹ Cobban, 1991, σελ. 57-8

²²⁰ Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. 89. Οι ρωσο-συριακές σχέσεις έφτασαν στο ναδίρ το 1992 όταν ο υπουργός εξωτερικών οικονομικών σχέσεων, Petr Aven, ταξίδεψε στη Δαμασκό για να συζητήσει το ζήτημα των χρεών και η Συρία αμφισβήτησε το δικαίωμα της Ρωσίας να απαιτήσει την αποπληρωμή των χρεών ως διάδοχο κράτος της ΕΣΣΔ. (Nizameddin, 1999, σελ. 162)

²²¹ Dickey, Christopher, "Assad and his Allies: Irreconcilable Differences?", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 1, 1987, σελ. 75

²²² Oakley, Robert, "International Terrorism", *Foreign Affairs*, Vol. 65, No 3, 1987, σελ. 618

²²³ El-Doufani, 1994, σελ. 859

αεροπλάνο,²²⁴ και την προειδοποίηση της Ουάσινγκτον ότι η Συρία θα μπορούσε να είναι η επόμενη αν επέμενε να στηρίζει τρομοκρατικές ομάδες έκαναν τη Δαμασκό πολύ ανήσυχη.²²⁵

Οι επιχειρήσεις αυτές αποδείχθηκαν «στρατιωτική άσκηση» μπροστά στο μέγεθος των αμερικανικών δυνατοτήτων που αναπτύχθηκαν στον Πόλεμο του Κόλπου. Η ΕΣΣΔ ήταν αναγκασμένη και πάλι να απολογηθεί για την αποτελεσματικότητα των οπλικών της συστημάτων²²⁶ αλλά η εμπλοκή της ήταν άνευ ουσίας.

Συνοψίζοντας, η νέα θέση της Συρίας ήταν προϊόν δύο παραγόντων. Πρώτον τη σταδιακή αποδέσμευση της ΕΣΣΔ από την περιοχή σήμαινε την απώλεια μιας δύναμης που την προστάτευε από τις διεθνείς και περιφερειακές συνέπειες της απομόνωσής της. Επιπλέον, η αποδέσμευση των Σοβιετικών από το ρόλο του προστάτη και προμηθευτή όπλων, στέρησε τη Συρία από κάθε προοπτική πολέμου και έκανε οποιεσδήποτε ακροσφαλείς κινήσεις εναντίον του Ισραήλ επικίνδυνες.

Ο δεύτερος παράγοντας ήταν ο πόλεμος του Κόλπου. Στην περίπτωση αυτή όμως η Δαμασκός είτε λόγω της πολιτικής της προνοητικότητας²²⁷ είτε της ευνοϊκής στρατηγικής της τοποθέτησης (αντιπαλότητα με το Ιράκ – στήριξη Ιράν στον οκταετή πόλεμο) κατάφερε να περιορίσει ή τουλάχιστον να καθυστερήσει την εκδήλωση των συνεπειών της πρώτης, προαναφερθείσας, εξέλιξης. Η συμμετοχή στην πολυεθνική δύναμη της προσέφερε αρκετή ευμένεια –τουλάχιστον στον οικονομικό τομέα²²⁸- για να ενδυναμώσει και να νομιμοποιήσει το ρόλο της στο Λίβανο μέσω των συμφωνιών

---

²²⁴ Sarkees, Meredith, Reid, “Disenchantment with the new world order: Syria’s relations with the United States”, *International Journal*, Vol. 49, No 2, Spring 1994, σελ. 358

²²⁵ Αυτά συνέβαιναν την ίδια στιγμή που το «μέτωπο αποφασιστικότητας» άρχισε και τυπικά να καταρρέει. Το 1985 η Αλγερία πραγματοποίησε μια επιτυχή επίσκεψη στις ΗΠΑ όπου η Ουάσινγκτον αποφάσισε να ξεκινήσει πωλήσεις όπλων προς τη χώρα. Βλ. Freedman, Robert O., *Moscow and the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, σελ. 219

²²⁶ Ο τότε ΥΠΕΞ αναγκάστηκε να επαναλάβει την δικαιολογία που χρησιμοποίησαν οι προκάτοχοί του ότι δηλαδή η αναποτελεσματικότητα του σοβιετικής κατασκευής συστήματος αεράμυνας «δεν ήταν ένδειξη αδυναμίας του εξοπλισμού. Τελικά κάθε εξοπλισμός είναι καλός όταν βρίσκεται σε καλά χέρια» Βλ. Nizameddin, 1999, σελ. 202

²²⁷ Όπως σημείωσε ο Stephen Walt: «όταν η έκβαση φαίνεται σίγουρη, κάποιιοι θα μουν στον πειρασμό να αποσκιρτήσουν από την πλευρά των ηττημένων σε μια κατάλληλη στιγμή». (Walt, 1987, σελ. 31) Ο Assad ήδη πριν από τον πόλεμο προχώρησε σε ορισμένες κινήσεις στο Λίβανο για να κερδίσει την αμερικανική αποδοχή. Βοήθησε στην απελευθέρωση του Αμερικανού Robert Polhill και άλλων δυτικών που κρατούνταν από εξτρεμιστικές ομάδες (Sarkees, 1994, σελ 367) Αντίστοιχης σκοπιμότητας πρωτοβουλίες ανέλαβε και στο εσωτερικό της χώρας με αποκορύφωμα τη προκήρυξη βουλευτικών εκλογών το Μάιο του 1990. (Pipes, 1991, σελ. 40) μετά την έναρξη της Ειρηνευτικής Διάσκεψης στη Μαδρίτη ο Assad για να αναδείξει το νέο του προφίλ απέλασε τον παγκοσμίου φήμης τρομοκράτη Κάρλος. (Gambill, Gary C., “Sponsoring Terrorism: Syria and the PFLP-GC”, *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 4, No 9, September 2002)

²²⁸ Πέρα από τα αραβικά κεφάλαια (πάνω από \$2 δις. από το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου), η Δαμασκός έλαβε \$200 εκατ. από την ΕΕ και δάνειο αξίας \$500 εκατ. από τη Ιαπωνία. (Pipes, 1991, σελ. 41)

του Ta'if ενώ ταυτόχρονα η συμπερίληψή της στην ειρηνευτική διαδικασία της επέτρεψε –ανεξάρτητα από την τελική έκβαση- να έχει υπό τον μεγαλύτερο δυνατό έλεγχο μια εξέλιξη που δεν μπορούσε να αποτρέψει και να διεκδικήσει τα Υψίπεδα του Γκολάν. Η διάλυση της ΕΣΣΔ σήμαινε ότι αν η Συρία ήθελε τα Γκολάν αυτό μπορούσε να γίνει μόνο μέσα των ΗΠΑ.

Έτσι και η διπλωματική στάση της Δαμασκού προσαρμόστηκε στις νέες εξελίξεις. Αποδέχτηκε τη σύγκλιση διεθνούς διάσκεψης (παρ' όλο που δεν προηγήθηκε πλήρης ισραηλινή αποχώρηση από τα κατεχόμενα εδάφη όπως ήταν ο όρος που έθετε παλιότερα) στα πλαίσια της οποίας μετά την εναρκτήρια σύνοδο θα γίνονταν διμερείς διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ (πριν ζητούσε οι διαπραγματεύσεις να γίνουν από μια κοινή αραβική αντιπροσωπεία) το οποίο δεν δεσμευόταν εκ των προτέρων να αποχωρήσει από τα εδάφη ούτε να συμφωνήσει στη δημιουργία παλαιστινιακού κράτους.²²⁹ Το 1992 προχώρησε ακόμα παραπέρα δηλώνοντας τη πρόθεσή της να αναγνωρίσει το Ισραήλ²³⁰ και το 1993 αποδέχτηκε ακόμα και το ενδεχόμενο μιας σταδιακής ισραηλινής αποχώρησης.²³¹

Μια διαδεδομένη αντίληψη για τη Μέση Ανατολή υποστήριζε «Κανένας αραβο-ισραηλινός πόλεμος δεν είναι δυνατός χωρίς την Αίγυπτο και καμία-ισραηλινή ειρήνη δεν είναι εφικτή χωρίς τη Συρία».²³² Το πρώτο «πρόβλημα» εξαλείφθηκε με την υπογραφή της ισραηλο-αιγυπτιακής ειρήνης το 1979. Στις αρχές της δεκαετίας του '90 φαινόταν ότι και το δεύτερο έβαινε προς την εξάλειψή του.

3.3.2 Η ΟΑΠ μέσα στο αραβικό σύστημα

Με τη πρώτη ματιά η διάσπαση του αραβικού συστήματος, που ξεκίνησε το 1967 και ολοκληρώθηκε στα τέλη της επόμενης δεκαετίας, και οι οξυμένες σχέσεις μεταξύ των καθεστώτων επέτρεπε περισσότερο χώρο ελιγμών για τις παλαιστινιακές ομάδες. Όμως, μια βαθύτερη και περισσότερο μακροπρόθεσμη θεώρηση δείχνει ότι μια τέτοια κατάσταση αφενός αφαίρεσε το προνόμιο μιας ακόμα και υποτυπωδώς

---

²²⁹ Ma'oz, 1995, σελ. 209

²³⁰ Ο.π. σελ. 216

²³¹ Ο.π. σελ.232

²³² Ο.π. σελ. vii

κοινής αραβικής στάσης είτε συμπληρωματικά είτε αποτρεπτικά και αφετέρου ώθησε το παλαιστινιακό κίνημα σε ανάλογη πολυδιάσπαση. Δεδομένου ότι το όπλο του παλαιστινιακού ζητήματος, όπως αποδείχθηκε και στο παρελθόν, είναι αποδοτικό στο επίπεδο της νομιμοποίησης και της απονομιμοποίησης (του αντιπάλου), η προσπάθεια χειραγώγησης του κινήματος μέσω ομάδων-δορυφόρων και της τακτικής «διαίρε και βασίλευε» ευδοκίμησε κατά την περίοδο αυτή και περιόρισε τη δυνατότητα της μετριοπαθούς ηγεσίας της Fatah να ελέγξει την ΟΑΠ και την πολιτική κατεύθυνση του κινήματος.

Παράλληλα ο πόλεμος εισήγαγε τους πλέον χρήσιμους για την ΟΑΠ δρώντες, την Αίγυπτο, τη Συρία και την Ιορδανία, σε μια περίοδο εσωτερικής αστάθειας, κάτι που ενθάρρυνε περισσότερη έμφαση στο *raison d'état*,²³³ εις βάρος της δέσμευσης στην αραβική ενότητα και στο παλαιστινιακό ζήτημα. Οι χώρες αυτές (σε αντίθεση με το Ιράκ και τη Λιβύη) αντιμετώπιζαν τον κίνδυνο μιας άμεσης επίθεσης από το Ισραήλ και ως εκ τούτου ιδιαίτερα μετά το 1973 προσπάθησαν όχι μόνο να ελέγξουν το παλαιστινιακό κίνημα αλλά και να θέσουν όρια στο τρόπο δράσης του προκειμένου να μην προκαλέσουν σε μεγάλο βαθμό το Ισραήλ.

Η πραγματικότητα αυτή άρχισε να γίνεται εμφανής ήδη από το όταν οι συνεχιζόμενες αποτυχίες στα κατεχόμενα εδάφη υπογράμμισαν την ανάγκη για την ύπαρξη ασφαλών καταφυγίων στις γειτονικές αραβικές χώρες. Η προφανής υποψήφια ήταν η Ιορδανία όπου ζούσε η πλειοψηφία των Παλαιστινίων προσφύγων και η οποία είχε τα πιο εκτεταμένα σύνορα με το Ισραήλ και τη Δυτική Όχθη.

Μέχρι το 1970 το παλαιστινιακό αντάρτικο κίνημα είχε δημιουργήσει στην ουσία ένα κράτος εν κράτει. Είχε τη δική του στρατιωτική αστυνομία, μηχανισμό ασφάλειας, επαναστατικά δικαστήρια, γραφεία πληροφόρησης, ΜΜΕ, κίνημα στα εργατικά σωματεία, και βεβαίως ένοπλες δυνάμεις πλήρης απασχόλησης και «απελευθερωμένες ζώνες» στα στρατόπεδα προσφύγων.²³⁴

Την αφορμή για την επαναβεβαίωση του βασιλικού ελέγχου έδωσαν οι αεροπειρατείες δυτικών αεροπλάνων από το PFLP που κατευθύνθηκαν προς την

---

²³³ Το ζήτημα του *raison d'état* ήταν ακόμα πιο σημαντικό για το ιορδανικό καθεστώς που είχε που αντιμετώπιζε πρόβλημα ταυτότητας λόγω του μεγάλου αριθμού των παλαιστινίων μέσα στην Ιορδανία. Για περισσότερα βλ. Al-Khazendar, Sami, *Jordan and the Palestine Question*, Berkshire: Ithaca Press, 1997

²³⁴ Sayigh, 1997, σελ. 244

Ιορδανία.²³⁵ Η επιχείρηση επανάκτησης του ελέγχου του ιορδανικού στρατού (περισσότερο γνωστή ως Μαύρος Σεπτέμβρης) δημιούργησε μεγάλα προβλήματα για τη Fatah που μόλις είχε εδραιώσει την εξουσία της στην ΟΑΠ. Όπως το έθεσε συνοπτικά ο Khalaf, το πρόβλημα της ήταν ότι αν και προέβαλλε πάντα την μη επέμβαση στις εσωτερικές αραβικές υποθέσεις, στην πραγματικότητα «ανακατεύτηκε αλλά δεν επενέβη» και «απήφησε την εξουσία του Husayn χωρίς να προσπαθήσει στην ουσία να την καταλάβει».²³⁶

Η αντίδραση των αραβικών κρατών στην ιορδανική επίθεση έδειξε ότι τον ιορδανικό φόβο των μοιράζονταν λίγο ή πολύ και τα υπόλοιπα καθεστώτα. Έτσι, αν και τελικά πήρε την «πολιτικά ορθή» μορφή της, άργησε αρκετά για να μπορέσει να βοηθήσει τους Παλαιστίνιους. Έτσι αρκέστηκαν να ακολουθήσουν την Λιβύη που είχε διακόψει ήδη τις διπλωματικές σχέσεις με το Αμάν και η Συρία, το Ιράκ και η Αλγερία, ενώ η Αίγυπτος και η Βόρεια Υεμένη αποδοκίμασαν την ιορδανική κυβέρνηση. Η Συρία και το Ιράκ, επιπλέον, επέβαλαν χερσαίο και εναέριο αποκλεισμό.²³⁷

Η εκδίωξη των παλαιστινιακών ομάδων τον Ιούλιο του 1971 ανέδειξε σε όλο της το μέγεθος τη σημασία μιας ασφαλούς βάσης. Υπήρχε διάχυτη η αντίληψη ότι «χωρίς το Αμάν δεν υπάρχει επανάσταση». Το συμπέρασμα της Fatah ήταν ότι «τα πρόσφατα γεγονότα στην Ιορδανία απέδειξαν ότι οι Παλαιστίνιοι δεν έχουν κανένα δικό τους μέρος από τη γη τους».²³⁸ Το 1972 ο βασιλιάς Hussein της Ιορδανίας θέλησε να τους πάρει και ένα κομμάτι από τη γη που έτρεφαν ελπίδες ότι τουλάχιστον κάποια μέρα μπορεί να γίνει δικό τους, ανακοινώνοντας σχέδιο για την δημιουργία του «Ηνωμένου Αραβικού Βασιλείου» που θα συνένδεε την Ανατολική με τη Δυτική Όχθη υπό το στέμμα του.²³⁹ Αυτή ήταν και η μοναδική φορά που η Fatah κάλεσε τους Παλαιστίνιους να ανατρέψουν ένα καθεστώς δηλαδή μόνο όταν βρέθηκε αντιμέτωπη με την πρόκληση του Αμμάν όσον αφορά τη θέση της Δυτικής Όχθης.²⁴⁰

---

²³⁵ Gordon, Neve – Lopez, George, “Terrorism in the Arab-Israeli Conflict”, *Kroc Institute Occasional Paper #18:OP:1*, May 1999

²³⁶ Sayigh, 1997, σελ. 258

²³⁷ Ο.π. σελ. 280

²³⁸ Ο.π. σελ. 286

²³⁹ Cobban, 1984, σελ. 52

²⁴⁰ Ο.π. σελ. 208

Την στιγμή που η Ιορδανία εκκαθάριζε τη χώρα από την επιρροή της ΟΑΠ, τα υπόλοιπα καθεστώτα προσπαθούσαν και αυτά να αναπροσαρμόσουν τις σχέσεις τους με το παλαιστινιακό κίνημα βάσει των νέων δεδομένων μετά τον πόλεμο. Έτσι, ενώ οι σχέσεις του PFLP με την Αίγυπτο άρχισαν να χειροτερεύουν μετά την δημοσίευση της «Βασικής Πολιτικής Αναφοράς» (Basic Political Report) το Νοέμβριο του 1968 όπου γινόταν κριτική στις «προοδευτικές εθνικιστικές» αραβικές κυβερνήσεις για την ήττα του 1967, το Ιράκ, όπου το κόμμα Μπάαθ είχε αναλάβει την εξουσία από τον Ιούλιο, εμφανίστηκε πρόθυμο να αναλάβει το ρόλο του νέου προστάτη του, εφόσον μάλιστα η οργάνωση αυτή είχε τεταμένες σχέσεις με τον μεγάλο αντίπαλο της Βαγδάτης, τη Συρία.²⁴¹

Επιπλέον, η ραγδαία αύξηση των αντάρτικων ομάδων στο διάστημα αμέσως μετά το 1967 οδήγησε στον πολλαπλασιασμό των ομάδων καθώς κάθε πολιτική οργάνωση (π.χ. Μπάαθ) στον αραβικό κόσμο, εξουσιαστική ή όχι, θέλησε να δημιουργήσει και να ελέγχει την δική της ομάδα. Έτσι και το Ιράκ δεν αρκέστηκε σε μια έμμεση εμπλοκή στις παλαιστινιακές υποθέσεις μέσω του PFLP αλλά ταυτόχρονα προχώρησε στη σύσταση του «Αραβικού Απελευθερωτικού Μετώπου» (ALF) στο πρότυπο της Sa'iq'a που είχε σχέση εξάρτησης από το συριακό Μπάαθ.²⁴² Ωστόσο, το ALF λόγω του μικρού αριθμού των Παλαιστινίων προσφύγων στο Ιράκ δεν αποτέλεσε ποτέ υπολογίσιμη δύναμη μέσα στο παλαιστινιακό περιβάλλον.²⁴³

Μια αντίστροφη πορεία ακολούθησαν οι σχέσεις με την Fatah. Καθώς οι δεσμοί της οργάνωσης με την Αίγυπτο ενδυναμώθηκαν και -ακόμα «χειρότερα» για τη Βαγδάτη- όταν η Fatah προχώρησε σε μια τακτική συμμαχία με την, υπό συριακή επιρροή, Sa'iq'a για να αποκτήσει τον έλεγχο της ΟΑΠ, την ίδια στιγμή οι σχέσεις με το Ιράκ ψυχράθηκαν. Η εχθρότητα του Ιράκ –όπως και του PFLP- οξύνθηκε περαιτέρω όταν το Σεπτέμβριο του 1969 η Fatah υιοθέτησε αυτούσια πρόταση του DFLP με την οποία τροποποιήθηκε ο καταστατικός χάρτης της ΟΑΠ και πλέον γινόταν αναφορά στη δημιουργία ενός «λαϊκού, δημοκρατικού, παλαιστινιακού

---

²⁴¹ Sayigh, 1997, σελ. 235

²⁴² Η διαφορά του ALF και της Sa'iq'a από το PFLP έγκειται στο ότι αν και οι τρεις προήλθαν από υφιστάμενες πολιτικές οργανώσεις, το PFLP είχε την «τύχη» η μητρική οργάνωση (ANM) να πάψει να είναι υπολογίσιμη δύναμη. (Cobban, 1984, σελ 157) Ενδεικτική είναι η εκκαθάριση στους κόλπους της οργάνωσης που διέταξε ο Assad μετά την άνοδο του στην εξουσία το 1970 για να στερεώσει τον έλεγχο της. (Ο.π. σελ 158)

²⁴³ Ο.π., σελ.163

κράτους» μετά την απελευθέρωση με ίσα δικαιώματα για τους Μουσουλμάνους, Χριστιανούς και Εβραίους πολίτες του.²⁴⁴

Εύλογα τότε, το Ιράκ δεν έστειλε το σώμα εκστρατείας, όπως είχε υποσχεθεί, για να βοηθήσει την ΟΑΠ στην σύγκρουσή της με τον ιορδανικό στρατό. Όπως ισχυρίστηκε ο Khalaf, ο ίδιος είχε ακούσει μια ηχογραφημένη τηλεφωνική συνομιλία όπου ο Ιρακινός αντι-πρόεδρος Hardan al-Takriti διαβεβαίωσε τον βασιλιά Husayn ότι η χώρα του δεν θα επενέβαινε στρατιωτικά.²⁴⁵ Αυτή η διαβεβαίωση είχε μεγάλη σημασία γιατί το 1970 στο ιορδανικό έδαφος βρίσκονταν 12.000 ιρακίνοι στρατιώτες.²⁴⁶

Οι πρώτες αυτές εξελίξεις κατά πάσα πιθανότητα εξέπληξαν ακόμα και τα στελέχη της Fatah που ανέκαθεν ήταν επιφυλακτικά απέναντι στα αραβικά καθεστώτα. Η απώλεια της βάσης στην Ιορδανία μετά τον εμφύλιο του 1970, οι συριακές πιέσεις –κυρίως με την επιβολή ελέγχου πάνω στο PLA, το μοναδικό κομμάτι των παλαιστινιακών δυνάμεων με κάποια τακτική οργάνωση-, μια πετυχημένη ισραηλινή επιχείρηση κατά των αντάρτικων ομάδων στη Γάζα, ενέργειες των Ισραηλινών και των Ιορδανών να δημιουργήσουν μια εναλλακτική ηγεσία στα κατεχόμενα εδάφη και, τέλος, η επιμονή των Λιβανέζων να σταματήσει η αντάρτικη δραστηριότητα, ενέτεινε το αίσθημα πολιορκίας και εξώθησε την Fatah στη διεθνή τρομοκρατία του 1971-3.²⁴⁷ Ενδεχομένως οι «εξωτερικές επιχειρήσεις» να θεωρήθηκαν ως κατάλληλο προκάλυμμα για την ανασύνταξη των δυνάμεων τους στο Λίβανο. Για την επιλογή αυτή δεν έλειπαν και εσωτερικοί λόγοι (αντιπαλότητα του Khalaf από τη μία και των Arafat, Wazir από την άλλη) δεν έλειπαν. Η εμφάνιση της «Οργάνωσης του Μαύρου Σεπτέμβρη», που πραγματοποίησε ένα μεγάλο αριθμό τρομοκρατικών επιθέσεων σε πολλές χώρες με περισσότερο γνωστή την απαγωγή και την δολοφονία Ισραηλινών αθλητών στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου, ήταν προϊόν αυτών των πιέσεων.²⁴⁸ Όταν τελικά η Fatah αποφάσισε τον περιορισμό της

---

²⁴⁴ Sayigh, 1997, σελ. 237

²⁴⁵ Ο.π. σελ. 264

²⁴⁶ Yapp, 1996, σελ. 298

²⁴⁷ Sayigh, 1997, σελ. 151 Την αρχή είχε κάνει το PFLP ήδη τον Ιούλιο του 1968 όταν δύο μέλη του έκαναν αεροπειρατεία σε αεροπλάνο της El Al που εκτελούσε το δρομολόγιο Ρώμη-Τελ Αβίβ, κατευθύνοντάς το στο Αλγέρι. (39) Τότε ακόμα αν και όχι άμεσα η Fatah είχε εκφράσει την αντίθεσή της σε αυτές τις «εξωτερικές επιχειρήσεις». Τον Μάρτιο του 1969 ο Arafat –έχοντας μόλις ανέλθει στο πόστο του προέδρου της PLO- δήλωνε «είμαστε κατηγορηματικά αντίθετοι και απορρίπτουμε τέτοιες επιθέσεις σε αεροπλάνα γιατί έρχονται σε μια στιγμή που αποκτάμε παγκόσμιας κλίμακας πολιτικά κέρδη» . (Ο.π. σελ. 215)

²⁴⁸ Ο.π. σελ. 306-7

δραστηριότητας της «Οργάνωσης του Μαύρου Σεπτέμβρη» καθώς θεωρήθηκε επιζήμιος τώρα που η ΟΑΠ προσπαθούσε να συμμετάσχει στις μεταπολεμικές διπλωματικές πρωτοβουλίες (π.χ. Διάσκεψη της Γενεύης) δύο μέλη της Fatah (Abu Mahmoud και Abu Nidal) που λειτουργούσαν ως σύνδεσμοι μεταξύ της «Οργάνωσης του Μαύρου Σεπτέμβρη» και συμπαθούντων κυβερνήσεων αυτομόλησαν στις χώρες με τις οποίες «συνεργάζονταν», τη Λιβύη και το Ιράκ αντίστοιχα.²⁴⁹

Ο πόλεμος του 1973 δημιούργησε μια νέα δυναμική που δεν περιοριζόταν στο διεθνές επίπεδο (Διάσκεψη της Γενεύης) αλλά προκάλεσε και μια πρόσκαιρη επαναφορά στο αραβικό προσκήνιο. Η ΟΑΠ παρ' όλο που δεν συνέβαλε ιδιαίτερα στη αραβική στρατιωτική προσπάθεια του 1973 (κατά βάση μέσω του Λιβάνου και σε πολύ μικρότερο βαθμό την Ιορδανία και τα κατεχόμενα εδάφη) έλαβε τελικά την ανταμοιβή της όταν στην Αραβική Διάσκεψη στο Ραμπάτ (Οκτώβριος 1974) αναγνωρίστηκε ως η μοναδική νόμιμη αντιπρόσωπος των Παλαιστινίων. Ο λόγος για τον οποίο η ΟΑΠ μπόρεσε να κερδίσει την αναγνώριση αυτή τη φορά σε αντίθεση με τη προηγούμενη διάσκεψη, ένα χρόνο νωρίτερα, όταν η αναγνώριση δεν επετεύχθη λόγω των ιορδανικών ενστάσεων, ήταν αναμφισβήτητα η ψήφιση του νέου προγράμματος του PNC.²⁵⁰

Η απόφαση του PNC σηματοδότησε μια αποφασιστική καμπή στη στρατηγική της ΟΑΠ (όπως εκφραζόταν από την Fatah).²⁵¹ Για πρώτη φορά υιοθετήθηκε ο στόχος της δημιουργίας μιας «αγωνιστικής εθνικής αρχής» σε οποιοδήποτε τμήμα του παλαιστινιακού εδάφους εκκενωνόταν από το Ισραήλ. Αυτό

---

²⁴⁹ Cobban, 1984, σελ. 55, Ο Abu Nidal από τη θέση του διευθύνοντα του γραφείου της ΟΑΠ στο Ιράκ προσχώρησε στο «Αντιτιθέμενο Μέτωπο» σχηματίζοντας την «πολιτική επιτροπή για τους Παλαιστίνιους στο Ιράκ» ενώ λίγο αργότερα και μετά την άρνηση της κεντρικής επιτροπής της ΟΑΠ να αναγνωρίσει αυτό το σώμα - και με τις ευλογίες του Ιράκ- δημιούργησε την οργάνωση Fatah- Revolutionary Council (Abu Nidal Group). (Sayigh, 1997, σελ. 354-5) Το Ιανουάριο 1978 η ομάδα αυτή δολοφόνησε τον εκπρόσωπο της ΟΑΠ στο Λονδίνο, Sa'id Hamami, που ήταν ο πρωτεργάτης των επαφών με ισραηλινά περιστερία. (Sayigh, 1997, σελ. 425) Η ίδια αυτή ομάδα θα προσφέρει την αφορμή στους Ισραηλινούς για την εισβολή στο Νότιο Λίβανο το 1982 με την απόπειρα δολοφονίας του Ισραηλινού πρέσβη στο Λονδίνο. (Sayigh, 1997, σελ. 523)

²⁵⁰ Ένας άλλος λόγος ήταν ενδεχομένως και το σχέδιο δολοφονίας του βασιλιά Husayn που αποκαλύφτηκε και αποτράπηκε από τις μαροκινές αρχές. Ωστόσο, κατά πάσα πιθανότητα επηρέασε την τελική έκβαση μόνο σε επίπεδο εντυπώσεων και σε κάθε περίπτωση η σημασία του δεν αναλογούσε στον κομματισμό του Khalaf, που ήταν ο εμπνευστής του σχεδίου, ότι η απειλή του είχε εξασφαλίσει την αναμφίλεκτη αραβική και ιορδανική αναγνώριση της ΟΑΠ. (Sayigh, 1997, σελ. 356)

²⁵¹ Η κίνηση αυτή ήταν αναμφισβήτητα η απάντηση της Fatah στην ανακοίνωση του Sadat αμέσως μετά τον πόλεμο ότι γίνονταν ετοιμασίες για τη σύγκληση διεθνούς ειρηνευτικής διάσκεψης στη Γενεύη όπου θα εκπροσωπούσαν οι Παλαιστίνιοι (χωρίς όμως να διευκρινίζεται από ποιους: ΟΑΠ, Παλαιστίνιοι από τα κατεχόμενα ή Ιορδανία) όπως επίσης και στη κοινή αμερικανο-σοβιετική δήλωση όπου για πρώτη φορά γινόταν αναφορά στα «νόμιμα συμφέροντα του Παλαιστινιακού λαού». (Sayigh, 1997, σελ. 333)

δεν αποτελούσε βέβαια αναγνώριση του Ισραήλ ούτε σήμαινε ότι αποκλειόταν μια μελλοντική απελευθέρωση όλης της Παλαιστίνης²⁵², αλλά υποδήλωνε την ετοιμότητα για μια στροφή προς την διπλωματική οδό.

Η ψήφιση αυτής της απόφασης σίγουρα δεν ήταν μια εύκολη υπόθεση και κατέστη δυνατή μόνο μετά από σύγκλιση της Fatah, του DFLP και της Sa'iq'a και μέσω πολύωρων και δύσκολων διαβουλεύσεων για την τελική διατύπωση του κειμένου. Για να μπορέσουν να πειστούν τα μέλη του PNC, να καθισχυραστούν τα κατώτερα στελέχη –ακόμα και της Fatah-, να αντιμετωπιστούν τα πολύπλευρα και εύστοχα αντεπιχειρήματα των καθέτως αντίθετων στις ειρηνευτικές συνομιλίες με το Ισραήλ, PF-GC και PFLP, και τέλος για να μην εκτεθεί η ίδια η ΟΑΠ αν προβεί σε παραχωρήσεις και τελικά δεν καλεστεί καν στην Γενεύη, στο τελικό κείμενο τονίστηκαν δύο σημεία. Πρώτον ότι δεν αναιρείται το ιστορικό δικαίωμα του Παλαιστινιακού λαού να απελευθερώσει το σύνολο της πατρίδας του ενώ παράλληλα γινόταν συνεχής αναφορά στη δέσμευση στις αρχές της ένοπλης πάλης και δεύτερον, και πιο ενδιαφέρον, ότι η δημιουργία μιας οντότητας στα κατεχόμενα το 1967 εδάφη αποσκοπεί στην προστασία τους από το ενδεχόμενο της παλινόρθωσης του ιορδανικού ελέγχου.²⁵³ Με τις συγκρούσεις του Μαύρου Σεπτεμβρίου τόσο πρόσφατες στη μνήμη των Παλαιστινίων το επιχείρημα αυτό ήταν πιο αποτελεσματικό από κάθε διαβεβαίωση ότι η ΟΑΠ δεν προδίδει τους αγώνες των Παλαιστινίων.

Σε κάθε περίπτωση οι αποφάσεις του PNC του 1974 έγιναν θετικά δεκτές στη Συρία όπως φάνηκε άλλωστε από την έμπρακτη στήριξη που έδειξαν σε αυτές οι στενότεροι σύμμαχοι και «πελάτες» που είχαν στο παλαιστινιακό στρατόπεδο, το DFLP και η Sa'iq'a αντίστοιχα. Από την άλλη οι βασικότερες ομάδες που αντιτάθηκαν σε αυτή τη νέα πολιτική, το PFLP²⁵⁴ και το PF-GC, στράφηκαν προς τα

---

²⁵² Η διάφορα έγκειτο στο ότι η «Μεγάλη Παλαιστίνη» δεν ήταν προϋπόθεση για την εθνική ανεξαρτησία. Αντίθετα, η ανεξαρτησία σε τμήμα της Παλαιστίνης ήταν ένα στάδιο και προϋπόθεση για την απόκτηση όλης της Παλαιστίνης. (Steinberg, 1987, σελ. 89) Στα τέλη της δεκαετίας του '80 η μετριοπαθής ηγεσία της ΟΑΠ κατέληξε σε μια νέα «βήμα προς βήμα στρατηγική» η οποία σε αντίθεση με αυτή που υιοθετήθηκε το 1974 που δεν αποδεχόταν το ενδεχόμενο ειρήνης με το Ισραήλ, το μεταβατικό στάδιο της δημιουργίας ανεξάρτητου κράτους στα κατεχόμενα εδάφη μετατρεπόταν και σε τελικό στάδιο. Βλ. Steinberg, Matti, "The Pragmatic Stream of Thought within the PLO according to Khalid al-Hasan", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 11, No 1, 1989, σελ. 48

²⁵³ Sayigh, 1997, σελ. 336

²⁵⁴ Το PFLP αποχώρησε από το εκτελεστική επιτροπή και το κεντρικό συμβούλιο της ΟΑΠ ως αντίδραση στη κοινή δήλωση της του Arafat με την Αίγυπτο και τη Συρία τον Σεπτέμβριο του 1974 όπου τα παλαιστινιακά δικαιώματα συνδέονταν με την επανάκτηση των κατακτημένων το 1967 εδαφών δηλώνοντας ότι «δεν ήθελε να γίνει συνυπεύθυνος στην ιστορική εκτροπή στην οποία έχει εμπλακεί η ηγεσία της ΟΑΠ» (Cobban, 1984, σελ. 149)

πλέον ριζοσπαστικά κράτη της περιόδου, τη Λιβύη και το Ιράκ, από όπου άρχισαν και να λαμβάνουν αυξανόμενη πολιτική και υλική στήριξη.²⁵⁵ Μετά από συναντήσεις με ανώτερα κομματικά (Μπάαθ) και κυβερνητικά στελέχη στη Βαγδάτη, οι δύο παραπάνω ομάδες μαζί με δύο άλλες μικρότερες (ALF, PPSF) προχώρησαν στην επισημοποίηση της συμμαχίας τους ενάντια στην ΟΑΠ και σχημάτισαν το «Μέτωπο των Αντιτιθέμενων στις Λύσεις Συνθηκολόγησης Δυνάμεων» (Front of Forces Rejecting Capitulationist Solutions).²⁵⁶ Παράλληλα, για να δείξουν την αντίθεσή τους αλλά και για να υπονομεύσουν πολιτικά την ηγεσία της ΟΑΠ, οι δύο αυτές ομάδες (κυρίως το PF-GC²⁵⁷) προχώρησαν σε περιορισμένες –αν και ορισμένες φορές θεαματικές- επιθέσεις με ορμητήριο το νότιο Λίβανο.

Η τακτική αυτή δεν ήταν χωρίς αποτέλεσμα και έτσι για παράδειγμα το DFLP, που δεχόταν περισσότερη κριτική ακόμα και από την Fatah για τις νέες πολιτικές του προτάσεις²⁵⁸, αναγκάστηκε να περάσει στη δράση για να επιβεβαιώσει τα αγωνιστικά του διαπιστευτήρια. Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο άμβλυσε την κριτική αλλά μπορούσε να βρει πρόσβαση και σε εξωτερική βοήθεια, ιδιαίτερα μετά από την απόφαση της Βαγδάτης να κόψει τους δεσμούς με την οργάνωση λόγω της στροφής της προς την μετριοπάθεια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η απόφαση του Καντάφι²⁵⁹ να χορηγήσει στην οργάνωση, μετά από μεγάλη επιχείρηση στη ισραηλινή πόλη Ma'alot, ένα μηνιαίο επίδομα αξίας \$1 εκατ. και νέες προμήθειες όπλων.²⁶⁰

---

²⁵⁵ Sayigh, 1997, σελ.322

²⁵⁶ Cobban, 1984, σελ. 149

²⁵⁷ Το PF-GC στην πραγματικότητα είχε ψηφίσει υπέρ του νέου προγράμματος του PNC κυρίως για να μην αποξενώσει την Συρία που διατηρούσε θετική στάση. Οι επιθέσεις έγιναν από την αριστερή πτέρυγα της οργάνωσης για τον παραπάνω λόγο να πιεστεί ο Jibril ο οποίος πράγματι απέσυρε τη στήριξή του αν και πλέον ήταν αργά και η ψήφος καταμετρήθηκε ως θετική. (Sayigh, 1997, σελ. 340-1) Στην ουσία δηλαδή είναι αντίστοιχη περίπτωση με αυτή του DFLP που περιγράφεται παρακάτω.

²⁵⁸ Αφενός η έννοια της «εθνικής αρχής» πρωτοεμφανίστηκε στα κείμενα και τις δηλώσεις του DFLP και αφετέρου και σημαντικότερο ο Hawatma σε συνέντευξή του που δημοσιεύτηκε στην ισραηλινή εφημερίδα Yediot Aharonot συνέδεσε την έννοια αυτή ρητά με τη Δυτική Όχθη και τη Γάζα. (Cobban, 1984, σελ. 156)

²⁵⁹ Ο Καντάφι ακόμα και στην περίπτωση της Παλαιστίνης δεν παρέλειψε να δώσει την γνωστή «εύθυμη νότα» του. Μετά το Camp David ο γνωστός για την υπερβολική ευθύτητά του Καντάφι «ανέλαβε το πόστο» του «ανεπίσημου εκπροσώπου τύπου» των ριζοσπαστικών παλαιστινιακών δυνάμεων και πολύ συχνά επιτιθόταν στις διστακτικές προσπάθειες του Arafat να ανοίξει πάλι τη διπλωματική δίοδο, αποκαλώντας τον και «Παλαιστίνιο Begin» και εκφράζοντας την κατανόησή του προς τα λιβανέζικα κόμματα που προτιμούν να διαπραγματευτούν με το Ισραήλ παρά με την Fatah. Παράλληλα, ευνόησε τη δημιουργία «επαναστατικών λαϊκών συμβουλίων» ανάμεσα στους Παλαιστίνιους που εργάζονταν στη χώρα και τους κάλεσε να καταλάβουν τα γραφεία της ΟΑΠ. Τελικά, τον Δεκέμβριο (1979) σφράγισε τα γραφεία της ΟΑΠ στην Τρίπολη, διέκοψε επίσημους τις σχέσεις με τη Fatah και διέκοψε τη χρηματοδότηση της. (Sayigh, 1997, σελ. 485-6)

²⁶⁰ Sayigh, 1997, σελ. 341

Τα επόμενα τέσσερα χρόνια και ενώ το μπλοκ των αντίθετων στην ειρηνευτική διαδικασία μαστιζόταν από ενδο- και δια-ομαδικές διαφωνίες και συγκρούσεις με πεδίο μάχης το Λίβανο και με το «αόρατο χέρι» της Δαμασκού να κινεί συχνά τα νήματα²⁶¹, η Fatah μπόρεσε πλέον να μιλάει για ένα παλαιστινιακό κράτος στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα πιο ανοικτά.²⁶² Έτσι, σε συναντήσεις με δυτικούς (κατά βάση ευρωπαίους) και αιγύπτιους αξιωματούχους, εκπροσώπους του ΟΗΕ και «περιστέρια» του Ισραήλ το ζήτημα αυτό ανέκυπτε ξανά και ξανά και κάθε φορά η διατύπωση γινόταν ολοένα πιο σαφής.

Αλλά όπως και στα δύο άλλα επίπεδα που η ειρήνη της Αιγύπτου τα «ταρακούνησε», η Fatah βρέθηκε στο πουθενά. Ο Arafat περιέγραψε παραστατικά την κατάσταση στην οποία έφερε η κίνηση αυτή την ΟΑΠ, λέγοντας: «Ήμουν στην βουνοκορφή και ο Sadat με έριξε στη κοιλάδα».²⁶³ Αυτός ο χαρακτηρισμός δεν είναι κατά ανάγκη υπερβολικός καθώς ο Arafat και ο Qaddumi παρευρίσκονταν στη συνεδρίαση του αιγυπτιακού κοινοβουλίου στις 9 Νοεμβρίου του 1977.²⁶⁴ Οι πιέσεις πλέον πάνω στην ΟΑΠ να προσχωρήσει σε μια αντι-αιγυπτιακή συμμαχία -κάτι που προφανώς εμπεριείχε τον κίνδυνο να απολέσει την ανεξαρτησία της- άρχισαν να συσσωρεύονται. Δύο μόλις εβδομάδες αργότερα ο Arafat, σε συνάντηση στη Τρίπολη των προέδρων της Συρίας, Αλγερίας, Νότιας Υεμένης και Λιβύης, αναγκάστηκε να υπογράψει μια κοινή δήλωση όπου ο Sadat κατηγορήθηκε για «εσχάτη προδοσία»,

---

²⁶¹ Οι εναλλαγές συμμαχιών αυτήν την περίοδο και γενικά καθ' όλη τη διάρκεια του λιβανικού εμφυλίου ήταν κυριολεκτικά καθημερινό φαινόμενο και εκ των πραγμάτων εκτός του πεδίου αυτής της έρευνας. Εν πάση περιπτώσει αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι αν και υπήρχαν πολλοί παράγοντες που προσδιόριζαν αυτές τις, συνήθως ευκαιριακές, συσπειρώσεις ο βασικότερος άξονας ήταν φιλο-συριακές εναντίον αντι-συριακών δυνάμεων και είναι αυτός που μας ενδιαφέρει στην προκειμένη περίπτωση. Στα πλαίσια αυτά η σημαντικότερη εξέλιξη στις παλαιστινιακές δυνάμεις του «αντιτιθέμενου μπλοκ» ήταν ο προσεταιρισμός από τη Συρία του Jibril (του PF-GC) και η αντίστοιχη απομάκρυνσή του από το Ιράκ. (Sayigh, 1997, σελ. 412) Μετά από σφοδρές μάχες μεταξύ εκείνου του τμήματος του PF-GC που διαφωνούσε με αυτή την αλλαγή πορείας και των υποστηρικτών του Jibril, τελικά το διαφωνών κομμάτι αποχώρησε και σχημάτισε το «Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης» (PLF). Λίγες μέρες αργότερα το «rejectionist front» απέβαλε από τους κόλπους της το PF-GC και υποδέχτηκε το PLF. (Sayigh, 1997, σελ. 418)

²⁶² Ένα παράδειγμα αυτής της ευχέρεια ήταν η αδυναμία του PFLP (το PFLP αποφάσισε το 1977 να επιστρέψει στους κόλπους της ΟΑΠ μετά την αποχώρησή του το 1974 και έκτοτε θα φεύγει και θα επανέρχεται με μεγάλη συχνότητα στα πλαίσια μια στρατηγικής που αποσκοπούσε στην διατήρηση της παλαιστινιακής ενότητας με παράλληλη αντίθεση στις πολιτικές της ΟΑΠ (Husam, Mohamad A., "Inter-Arab Politics and the Mainstream of the Palestinian Movement: Changes in Relations and Strategy and their Implications for the Peace Process", *Jouvert (A Journal of Postcolonial Studies)*, Vol. 3, No 3, (<http://social.chass.ncsu.edu/jouvert/v3i3/moham.htm>) να αποτρέψουν την αντικατάσταση της παλιάς ασαφούς διατύπωσης «εθνική αρχή» με το ρητό προσδιορισμό του στόχο της ΟΑΠ ως τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου εθνικού κράτους σε οποιοδήποτε απελευθερωμένο τμήμα της Παλαιστίνης. Στην συνεδρίαση αυτή επίσης αποφασίστηκε η πρόωθηση των επαφών με «δημοκρατικές και προοδευτικές Εβραϊκές δυνάμεις...που αγωνίζονται ενάντια στη θεωρία και τη πρακτική του Σιωνισμού». (Cobban, 1984, σελ. 79, 85)

²⁶³ Sayigh, 1997, σελ. 424

²⁶⁴ Cobban, 1984, σελ. 92

ανακοινώθηκε η πρόθεση τους να δημιουργήσουν το «steadfastness and confrontation front» και τα αραβικά κράτη κλήθηκαν να λάβουν διπλωματικά και οικονομικά μέτρα εναντίον της Αιγύπτου. Επίσης, με την παρέμβαση του Καντάφι, υπογράφηκε μια «δήλωση ενότητας» από την ΟΑΠ και τις ομάδες που την αποτελούσαν όπου όχι μόνο αποδοκιμάστηκε ο Sadat αλλά απορρίφθηκαν ρητά τόσο οι Αποφάσεις 242 και 338 όσο και η Ειρηνευτική Διάσκεψη της Γενεύης και, τέλος, αναφέρθηκε το γνωστό τρίπτυχο «όχι ειρήνη, όχι αναγνώριση, όχι διαπραγματεύσεις».²⁶⁵

Νωρίτερα η ιρακινή αντιπροσωπεία είχε αποχωρήσει δηλώνοντας ότι η ΟΑΠ δεν θα έπρεπε να πάρει κανενός είδους πόρους εφόσον δεν συμφωνούσε στη δημιουργία μιας ανώτατης διοίκησης από την αντι-αιγυπτιακή συμμαχία.²⁶⁶ Ήταν εμφανές ότι η Βαγδάτη ήθελε να καταλάβει τη θέση που η Αίγυπτος έχανε. Η ιρακινή «προσφορά» ήρθε το Νοέμβριο του 1978 όταν φιλοξένησε μια διάσκεψη κορυφής όπου τα αραβικά κράτη (με την εξαίρεση του Ομάν, του Σουδάν και του Τζιμπουτί) όρισαν αξιόλογη ετήσια οικονομική βοήθεια στην Συρία (\$1,58 δις.), στην Ιορδανία (\$1,25 δις.) και στην ΟΑΠ (\$250 εκατ.) για τα επόμενα δέκα χρόνια (ένα επιπλέον ποσό επιμερίστηκε και για τα κατεχόμενα εδάφη -\$150 εκατ.- εκ των οποίων τα \$50 εκατ. θα διαχειριζόταν η ΟΑΠ μόνη της και τα υπόλοιπα σε συνεργασία με την Ιορδανία).²⁶⁷

Η σύντομη αυτή αραβική προσέγγιση στην ουσία θα έφτανε στο τέλος της το λίγους μήνες αργότερα όταν με την άνοδο του Saddam Husayn στην προεδρία της χώρας αφενός θα επέλθει μια οριστική ρήξη στις συρο-ιρακινές σχέσεις και αφετέρου η Βαγδάτη, εκμεταλλευόμενη την προ λίγων μηνών επανάσταση στο Ιράν, θα βρει ένα νέο πεδίο να διαμηνύσει τον ηγετικό της ρόλο, μετακινώντας το κέντρο βάρους της Μέσης Ανατολής από της αραβο-ισραηλινή διαμάχη στον Περσικό Κόλπο.

Εντωμεταξύ, η ΟΑΠ ολοκλήρωνε την μεταφορά των δραστηριοτήτων της στο Λίβανο λόγω της αυξανόμενης πίεσης του «μετώπου αποφασιστικότητας» και κυρίως της Συρίας. Αυτό ήταν μια δύσκολη απόφαση καθώς υπήρχε η αντίληψη ότι ο Λίβανος δεν μπορούσε να λειτουργήσει ως βάση.

---

²⁶⁵ Sayigh, 1997, σελ. 424-5

²⁶⁶ Ο.π. σελ. 424

²⁶⁷ Ο.π. σελ. 325, 437 Για τον σκοπό αυτό δημιουργήθηκε η «Κοινή Ιορδανο-παλαιστινιακή Επιτροπή» (JJPC). Βλ. Al-Khazendar, Sami, *Jordan and the Palestine Question*, Berkshire: Ithaca Press, 1997, σελ.69

Είναι γεγονός ότι το έδαφος του Λιβάνου δεν είναι εξίσου «πρόσφορο» όσο της Ιορδανίας. Ωστόσο παρά την ύπαρξη της ουδέτερης ζώνης που ήλεγχε η UNIFIL η ΟΑΠ παρέμενε «κοντά στον εχθρό». Ιδιαίτερα μάλιστα μετά την απόσυρση της πλειοψηφίας των συριακών δυνάμεων από τα παράλια του Λίβανο στις αρχές του 1980, η ΟΑΠ αναδείχθηκε σε απόλυτο κυρίαρχο του δυτικού Λιβάνου (που περιέλαβε τρεις από τις τέσσερις σημαντικότερες πόλεις -Βηρυτός, Τύρος, Σιδώνα. Αυτό πέρα από την ελευθερία κινήσεων της προσέφερε και αυτό που Yezid Sayigh αποκάλεσε «διεύθυνση» για τις επισκεπτόμενες ξένες αντιπροσωπίες.²⁶⁸

Η μεγάλη έξοδος από το Λίβανο μετά τον πόλεμο του 1982 των περίπου 15.000 στελεχών της ΟΑΠ ήταν τελευταία πράξη του παλαιστινιακού εθνικο-απελευθερωτικού κινήματος με την μορφή που έδρασε τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Η απώλεια μιας καίριας εδαφικής βάσης και του μεγαλύτερου όγκου της στρατιωτικής υποδομής σε συνδυασμό με τη μεγάλη γεωγραφική διασπορά των αντάρτικων δυνάμεων (Συρία²⁶⁹, Ιράκ, Ιορδανία, Αλγερία, Τυνησία, Σουδάν και οι δύο Υεμένες) σήμαινε ότι η συντονισμένη διεξαγωγή ανταρτοπόλεμου, κάτι βέβαια που είχε επιτευχθεί σε πολύ λίγες περιπτώσεις, θα ήταν ακατόρθωτη.²⁷⁰

Η απώλεια του Λιβάνου σηματοδοτούσε, συν τοις άλλοις, και την αποδιάρθρωση του γραφειοκρατικού και πελατειακού συστήματος που κατάφερε να οικοδομήσει η Fatah και ο ίδιος ο Arafat. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τόσο η Fatah όσο και ο στενός κύκλος γύρω από τον Arafat να είναι περισσότερο ευάλωτοι στις επιθέσεις από τη μία πλευρά από τις άλλες –συριακής υποστήριξης- ομάδες και από την άλλη από φιλο-συριακές φατρίες μέσα στη Fatah. Η δεύτερη αυτή πρόκληση είναι το νέο χαρακτηριστικό στην μετά του Λιβάνου εποχή καθώς σε αντίθεση με τις άλλες ομάδες (με πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα το PFLP) η Fatah προηγουμένως ήταν σχεδόν απρόσβλητη στα προβλήματα εσωτερικές συνοχής.

---

²⁶⁸ Sayigh, Yezid, "Palestinian Armed Struggle: Means and Ends", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 16, No. 1, Autumn 1986, σελ. 95

²⁶⁹ Όσοι κατευθύνθηκαν προς την Συρία, αποπλίστηκαν αμέσως μετά τον ερχομό τους και ο Assad τους ενημέρωσε ότι η «Δαμασκός δεν είναι ούτε θα γίνει ποτέ Βηρυτός» (Rouleau, Eric, "The future of the PLO", *Foreign Affairs*, Vol. 62, No 1, 1983, σελ.146) Ακόμα και όσοι έμειναν στο Λίβανο πέρασαν υπό τον άμεσο συριακό έλεγχο. (Sayigh, 1986, σελ. 96)

²⁷⁰ Στην ουσία αν και η ΟΑΠ και όλες οι παλαιστινιακές δυνάμεις επέμεναν να τονίζον την στρατηγική του ανταρτοπόλεμου, η ανάπτυξη των δυνάμεων στον Λίβανο στην περίοδο πριν από την ισραηλινή εισβολή (κυρίως των μεγαλύτερων ομάδων) και η δημιουργία οχυρώσεων είχαν πλέον κάνει πολύ ασαφή την γραμμή μεταξύ αντάρτικου σχηματισμού και τακτικού στρατού. Βλ. Rouleau, 1983, σελ. 141

Μια πρώτη ένδειξη αυτής της νέας κατάστασης σημειώθηκε αμέσως μετά τη διάσκεψη της Fez όπου υπογράφηκε η ομώνυμη Δήλωση. Ο Assad κάλεσε ορισμένους ηγέτες της αντιπολίτευσης, που είχαν παραβρεθεί στη σύνοδο, να επιστρέψουν στη Δαμασκό με το αεροσκάφος του. Μεταξύ τους ήταν και το μέλος της κεντρικής επιτροπής της Fatah, Salih (ηγέτης της «σοβιετικής ομάδας»), ο οποίος μάλιστα υπέγραψε κοινή δήλωση με τους εκπροσώπους του PFLP και του PF-GC όπου καταδικαζόταν το άρθρο 7.²⁷¹ Παρ' όλο που στο επόμενο διάστημα τη θέση αυτή προσυπέγραψε και η Sa'iqā, ο Arafat προς το παρόν είχε την εξουσία να επιτύχει την έγκριση της Δήλωσης από το PNC.

Μερικούς μήνες αργότερα η ισορροπία δυνάμεων θα μετατραπεί και ο Arafat θα αντιμετωπίσει την μεγαλύτερη πρόκληση για την εξουσία του. Ο Salih και άλλα ανώτερα στελέχη της Fatah θα συμφωνήσουν με στελέχη των Sa'iqā, PPSF PF-GC²⁷² να «διορθώσουν την πορεία της επανάστασης». Για τον σκοπό τους η Τρίπολη προσέφερε \$5 εκατ. σε μηνιαία βοήθεια. Λίγο αργότερα η Συρία προσέφερε 60 τόνους όπλα που είχε κατασχέσει από την ΟΑΠ κατά τη διάρκεια του πολέμου το 1982.²⁷³

Δεδομένου ότι ούτε μια ανεξάρτητη παλαιστινιακή δράση δεν θα μπορούσε να επιδιωχθεί από τις περιοχές υπό συριακό έλεγχο -εκτός αν ήταν σύμφωνη με τους συριακούς στόχους- (από αυτή την άποψη, ο Sharon είχε κερδίσει τον πόλεμο.) ούτε και μια διπλωματική πρωτοβουλία ήταν πιθανή υπό την συριακή κηδεμονία, η ιορδανική επιλογή ήταν, από μία άποψη, το λογικό αποτέλεσμα της νέας κατάστασης που προέκυψε.²⁷⁴

Ωστόσο, ενώ στις δύο προηγούμενες περιπτώσεις υπήρχε μια σχετικά ισορροπημένη κατανομή ισχύος που επέτρεπε στην Fatah να διαφύγει τον κίνδυνο, ο

---

²⁷¹ Sayigh, 1997, σελ. 552

²⁷² Η ομάδα Abu-Nidal αν και δεν συμπεριλήφθη επίσημα στην συμμαχία αυτή ωστόσο υπήρχε συντονισμός με τους αντιφρονούντες της Fatah.

²⁷³ Τελικά η «ανταρσία» απέτυχε να εκπληρώσει τους σκοπούς της κυρίως λόγω της ουδετερότητας των βασικών (και μάλιστα αυτών που για την κοινή γνώμη ήταν σε πολύ μικρότερο βαθμό υποχείρια των μυστικών υπηρεσιών των διάφορων αραβικών κρατών) δυνάμεων της αντιπολίτευσης, PFLP και DFLP. (Sayigh, 1997, σελ. 561, 562, 565)

²⁷⁴ Khalidi, Rashid, "The Palestinian Dilemma: PLO Policy after Lebanon", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 15, No. 1, Autumn 1985, σελ. 91

διάλογος με την Ιορδανία και προσπάθειά της να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Αίγυπτο²⁷⁵ την έφεραν μόνη απέναντι σε όλους τους άλλους.²⁷⁶

Τον Φεβρουάριο του 1985 ο Husayn και ο Arafat προετοίμασαν από κοινού ένα σχέδιο που βασιζόταν μεν στις προτάσεις της διάσκεψης της Fez αλλά συνέδεε την παλαιστινιακή αυτοδιάθεση με τη συνομοσπονδία με την Ιορδανία.²⁷⁷ Η συμφωνία του 1985 μπορούσε να ερμηνευτεί ως μια έμμεση αναγνώριση της Απόφασης, κάτι που η Εκτελεστική Επιτροπή σε ανακοίνωσή της λίγες μέρες μετά φρόντισε να διαψεύσει²⁷⁸ προς απογοήτευση της μετριοπαθούς πτέρυγας²⁷⁹ και τον Φεβρουάριο του 1986 ο Husayn διέκοψε κάθε προσπάθεια να έρθει σε συμφωνία με την ΟΑΠ²⁸⁰ και υιοθέτησε τις στρατηγικές της Συρίας στηρίζοντας ένα νέο σχίσμα μέσα στη Fatah (Rectification Movement) υπό τον αρχηγό στρατιωτικών πληροφοριών 'Atallah 'Atallah.²⁸¹

Την ίδια στιγμή που η Fatah αντιμετώπιζε μεγάλη αμφισβήτηση μέσα από την ΟΑΠ, άρχισαν να μειώνονται πλέον αισθητά οι πόροι που θα μπορούσαν, σε τελική ανάλυση, να «εξαγοράσει» τη νομιμοφροσύνη τους Από τα αραβικής προέλευσης χρήματα που η ΟΑΠ βρέθηκε να διαχειρίζεται μετά την «προδοσία» του Καϊρου, τα 2/3 διακινούνταν από τα χέρια μελών της Fatah.²⁸² Η μεγαλύτερη εξάρτησή της, σε σχέση με τις άλλες ομάδες, από την εύνοια των πλούσιων χωρών του Κόλπου είχε ως αποτέλεσμα η Fatah να υποστεί άμεσα τις επιπτώσεις από την μετατόπιση της αραβικής προσοχής προς τον Κόλπο (πόλεμος Ιράν-Ιράκ). Οι ομάδες της

---

²⁷⁵ Το «διπλωματικό πλεονέκτημα» της Αιγύπτου εκτιμήθηκε το 1982 όταν ο Arafat ικέτευε την Αίγυπτο να παρέμβει για να σταματήσει ο ανελέητος βομβαρδισμός της Βηρυτού από τους Ισραηλινούς. Βλ. Vatikiotis, 1997, σελ. 44

²⁷⁶ Το κυριότερο το PFLP ένωσε τις δυνάμεις του με την συμμαχία των αντιπολιτευόμενων δυνάμεων (Sa'iqā, PPSF, PF-GC, PLF και αντιφρονούντες της Fatah) σχηματίζοντας το «Παλαιστινιακό Εθνικό Μέτωπο Σωτηρίας» (PNSF). (Sayigh, 1997, σελ. 579)

²⁷⁷ Ο όρος της συνομοσπονδίας αποτελούσε έναν σταθμό στην εξέλιξη των βλέψεων της Ιορδανίας πάνω στη Δυτική Όχθη, από την πλήρη κυριαρχία στην ομοσπονδία το 1972, από την ομοσπονδία στη συνομοσπονδία το 1985 και τελικά στην αποποίηση οποιοσδήποτε σχέσης το 1988. Βλ. Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 270)

²⁷⁸ Η θέση αυτή επιβεβαιώθηκε και στη συνεδρίαση του PNC στο Αλγέρι (1987) και κατά αυτόν τον τρόπο έγινε εφικτή η επιστροφή του PFLP και του DFLP στους κόλπους της ΟΑΠ. (Khalidi, Walid, "Toward Peace in the Holy Land", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 4, 1988, σελ. 786) Η σημασία της οποίας θα φανεί τον επόμενο χρόνο μετά τις ραγδαίες εξελίξεις στα κατεχόμενα.

²⁷⁹ Al-Khazendar, 1997, σελ. 79, 81-2

²⁸⁰ Miller, Aaron, David, "The PLO and the Peace Process: The Organizational Imperative", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 7, No 1, 1987 σελ. 107

²⁸¹ Ο.π. σελ.85

²⁸² Cobban, 1984, σελ. 15

αντιπολίτευσης, αντίθετα, ένοιωσαν τις επιπτώσεις μόνο έμμεσα μέσω των υποστηρικτών τους (Συρία, Λιβύη).

Τα πλούσια κράτη του Κόλπου παρείχαν στο Ιράκ τουλάχιστον το ήμισυ των ξένων πιστώσεών του (σε δάνεια και δωρεάν βοήθεια) και επιπλέον είχαν μεγάλη απώλεια εσόδων λόγω της πτώσης των τιμών του πετρελαίου. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μειωθεί η επίσημη βοήθεια²⁸³ που έφτανε στα χέρια της ΟΑΠ και επιπλέον να περιοριστούν οι επαγγελματικές ευκαιρίες για τους εκπατισμένους Παλαιστίνους (κυρίως από τα κατεχόμενα εδάφη).²⁸⁴ Είναι ενδεικτικό ότι ενώ κατά την περίοδο 1974-1981 οι εργάτες που έφευγαν για τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες του Κόλπου ανερχόταν σε 17.900 ετησίως (το 1978 τα εμβάσματα αντιστοιχούσαν σε \$55 εκατ.), από το 1982 ο αριθμός αυτός έπεσε στο 4.900 περιορίζοντας αναλόγως και τα εμβάσματα.²⁸⁵

Επιπλέον η διαχείριση τόσο μεγάλων ποσών επέτρεπε στην Fatah να οικοδομήσει μια βάση στήριξης, κατά βάση στα στρατόπεδα. Μια έρευνα του 1981-2 υπολόγισε τον αριθμό των απασχολούμενων σε διάφορες υπηρεσίες υπό τη διοίκηση της ΟΑΠ, σε 7.000 άτομα. Μια άλλη έρευνα υποστήριξε ότι η ΟΑΠ απασχολούσε 10,000 μη στρατιωτικό προσωπικό, ενώ είχε δημιουργήσει εμμέσως έναν αντίστοιχο αριθμό θέσεων εργασίας.²⁸⁶ Μόνο στα κατεχόμενα ξόδευε σε μισθούς και αποζημιώσεις (για τις οικογένειες των «μαρτύρων») \$120-300 εκατ. ετησίως.²⁸⁷

Κατά ειρωνεία της τύχης, τα Κατεχόμενα που επί 20 χρόνια ο ρόλος που τους δόθηκε ήταν να καταναλώνουν και να υπομένουν καθώς η μόνη αποστολή τους ήταν να μείνουν προσκολλημένοι στο έδαφος της Παλαιστίνης για να μην επαναληφθεί το 1948, ήταν αυτά που επανέφεραν το παλαιστινιακό ζήτημα στο προσκήνιο. Στην πραγματικότητα η Ιντιφάντα ήταν προϊόν των ταπεινωτικών συνθηκών διαβίωσης που τους επέβαλε η ισραηλινή κατοχή και δεν είχε καμία σχέση με την ΟΑΠ.²⁸⁸ Η ΟΑΠ εξεπλάγη εξίσου όσο και το Ισραήλ.

---

²⁸³ Η αραβική βοήθεια μετά το 1978 (sumud) αποτελούσε το 35% όλων των κεφαλαίων προερχόμενων από στο εξωτερικό (εκτός της ενίσχυση της UNRWA στους πρόσφυγες. Βλ. Tamari, Salim, "The Palestinian Movement in Transition: Historical Reversals and the Uprising", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 20, No. 2, Winter 1991

²⁸⁴ Sayigh, 1997, σελ. 545

²⁸⁵ Ο.π. σελ. 608

²⁸⁶ Ο.π. σελ. 459-60

²⁸⁷ Morris, Benny, *Righteous victims*, New York: Vintage Books, 2001, σελ. 576

²⁸⁸ Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 80

Πέρασαν δύο εβδομάδες από το ξέσπασμα της Ιντιφάντα ωστόσο οι κύκλοι κοντά στην ΟΑΠ να διανείμουν το πρώτο τους φυλλάδιο, την στιγμή που Οι Ισλαμιστές είχαν εκδώσει ήδη αρκετά. Αντιστοίχως τρεις μέρες μετά την Ιντιφάντα το PFLP κυκλοφόρησε ένα φυλλάδιο για την εικοστή επέτειο της οργάνωσης στο οποίο δεν γινόταν καμία αναφορά σε αυτήν.²⁸⁹

Σε κάθε περίπτωση η ΟΑΠ κατάφερε μέχρι τα μέσα του 1988 να επιβάλει την ηγεσία της στις μη-ισλαμικές ομάδες εν μέρει γιατί η Shin Bet κατάφερε να διαλύσει ορισμένες επιτροπές της UNLU²⁹⁰, επειδή «ήλεγχε το ταμείο»²⁹¹ και τα μέλη της UNLU φοβόταν τα πιθανά αντίποινα αν δεν αποδέχονταν την πρωτοκαθεδρία της²⁹² και διότι καμία φιλο-συριακή ομάδα δεν είχε κάποια ουσιαστική επιρροή μέσα στα κατεχόμενα.²⁹³

Η βασική προτεραιότητα του Arafat ήταν να προλάβει την διάβρωση της θέσης της ΟΑΠ στα κατεχόμενα –ιδίως έναντι μιας αυτόχθονης παλαιστινιακής ηγεσίας που θα μπορούσε να διαπραγματευτεί με το Ισραήλ ουδετεροποιώντας της εξωτερική ηγεσία.

Για αυτόν τον λόγο απαίτησε οι ανακοινώσεις της «Ενωμένης Εθνικής Διοίκησης» να περιλαμβάνουν και την υπογραφή της ΟΑΠ πλάι στη δική της - εφόσον μάλιστα τα πρώτα φυλλάδια έκαναν μόνο περιορισμένες αναφορές σε αυτήν- και όρισε την «Ενωμένη Εθνική Διοίκηση» ως «βραχίονα» της.²⁹⁴

Η πρόκληση της Hamas ήταν μεγάλη, ίσως μεγαλύτερη από αυτήν των «αντιτιθέμενων δυνάμεων» (μακροπρόθεσμα σίγουρα) καθώς παρουσίαζε μια ριζικά αντίθετη οπτική για τη μελλοντική Παλαιστίνη. Αυτό ενδεχομένως βοήθησε και τη σχετική συσπείρωση των λαϊκών δυνάμεων στα πλαίσια της UNLU.

---

²⁸⁹ Ο.π. σελ. 47-8

²⁹⁰ Οι επιτροπές της «Ενωμένης Εθνικής Ηγεσίας» (Unified National Leadership of Uprising -UNLU) ήταν τοπικοί πυρήνες που αποτελούσαν από εκπροσώπους των Fatah, PFLP, DFLP και PCP (κομμουνιστικό κόμμα). Βλ. Cobban, "The PLO and the Intifada", *Middle East Journal*, Vol. 44, No 2, Spring 1990, σελ. 211

²⁹¹ Η Hamas έχοντας πρόσβαση σε χρηματοδότηση από τα πλούσια κράτη του Κόλπου (τόσο επίσημη όσο και από τοπικές επιτροπές φυλών) επέτρεψε αφενός μεγαλύτερη ανεξαρτησία από την ΟΑΠ και αφετέρου επέτρεψε τη κατασκευή τζαμιών (που αυξήθηκαν από 400 σε 750 στη Δυτική Όχθη και από 200 σε 600 στη Γάζα στο διάστημα 1967-1987) (Sayigh, 1997, σελ. 629) και τη χρηματοδότηση διάφορων κοινωφελών δραστηριοτήτων.

²⁹² Morris, 2001, σελ. 576

²⁹³ Cobban, 1990, σελ. 212

²⁹⁴ Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 191

Αν και επισήμως αρνιόταν την αυξανόμενη επιρροή των Ισλαμιστών στα κατεχόμενα εδάφη και τον ρόλο τους στην Ιντιφάντα, η ισλαμική αμφισβήτηση στην εξουσία της και η θελκτικότητα του μηνύματος τους σε ένα ολοένα και μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού δεν περνούσε απαρατήρητη.²⁹⁵ Έτσι, δεν ήταν τυχαίο ότι στις 21 Μαρτίου 1988 η εκτελεστική επιτροπή της ΟΑΠ για πρώτη φορά στην ιστορία της ξεκίνησε μια επίσημη ανακοίνωση με την επίκληση «στο όνομα του Θεού, τον Συμπονετικό, τον Φιλεύσπλαχνο» παραθέτοντας παρακάτω και αρκετές αναφορές από το Κοράνι.²⁹⁶

Το ξέσπασμα της Ιντιφάντας αν και σε μεγαλύτερο βαθμό εσωτερικής προέλευσης, είχε και μία πολύ σημαντική περιφερειακή επίπτωση. Αρχικά, η σύνοδος του Αραβικού Συνδέσμου στο Αλγέρι (1988) αποφάσισε να παραχωρήσει τη πλήρη διαχείριση των πόρων (σύμφωνα με την ΟΑΠ άμεση δωρεάν βοήθεια αξίας \$128 εκατ. και μηνιαίο επίδομα \$43 εκατ.)²⁹⁷ που προορίζονται για τα κατεχόμενα εδάφη στην ΟΑΠ. Ως αποτέλεσμα η Ιορδανία αναγκάστηκε να ματαιώσει το πρόγραμμα ανάπτυξης αξίας \$1,2 δις. που είχε εγκριθεί το 1986 για να εδραιώσει τον ιορδανικό έλεγχο στη Δυτική Όχθη και σταμάτησε την πληρωμή μισθών σε κυβερνητικούς εργαζόμενους στα εδάφη.²⁹⁸

Η απόφαση αυτή σε συνδυασμό με την αυξανόμενη συνειδητοποίηση ότι δεν ήταν σε θέση να ελέγξει την Ιντιφάντα, ούτε στο ελάχιστο²⁹⁹ και επιπλέον, μια παρατεταμένη σύγκρουση με τους Ισραηλινούς ενείχε το κίνδυνο το Τελ Αβίβ να προχωρήσει σε μαζικές απελάσεις από τη Δυτική Όχθη στην Ανατολική αναστατώνοντας τις εκεί ισορροπίες.³⁰⁰ συντέλεσαν στην απόφαση του Αμμάν να κόψει τους νομικούς δεσμούς με τη Δυτική Όχθη.

---

²⁹⁵ Στην προκειμένη περίπτωση οι Ισραηλινοί ήταν πιο αργοί στο να αντιληφθούν την όχι και τόσο μακροπρόθεσμη απειλή των Ισλαμιστών που εξάλλου οι ίδιοι καλλιέργησαν. Πέντε ολόκληρους μήνες μετά την Ιντιφάντα μια έκθεση της πολιτικής διοίκησης ανέφερε ότι οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι: «αρνείται τον παλαιστινιακό εθνικισμό και..την ΟΑΠ...και δεν εμπλέκεται σε ανατρεπτικές δραστηριότητες.» (Morris, 2001, σελ. 578)

²⁹⁶ Sayigh, 1997, σελ. 625

²⁹⁷ Η βοήθεια των \$128 εκατ. δεν έφτασε ποτέ στα χέρια της ΟΑΠ. Όσον αφορά το μηνιαίο επίδομα, μόνο η Σαουδική Αραβία, το Ιράκ, το Κουβέιτ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα πλήρωναν το μερίδιό τους. Ωστόσο, η συνεισφορά τους αναλογούσε σε 30% του συνόλου. Επιπλέον, η Λιβύη προσέφερε μεταξύ \$28-35 εκατ. εκτός του πλαισίου που συμφωνήθηκε στη σύνοδο του Συνδέσμου. (Ο.π. σελ. 640)

²⁹⁸ Tal, Lawrence, "Is Jordan Doomed?", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 5, 1993, σελ. 51

²⁹⁹ Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα γκάλοπ που διενεργήθηκε ένα χρόνο πριν την Ιντιφάντα έδειξε ότι μόλις το 6,3% θα αποδεχόταν ιορδανική κυριαρχία ακόμα και σε προσωρινή βάση.

³⁰⁰ McDowall, 1989, σελ. 13, 65

Η ανεπάντευχη αυτή κίνηση για την οποία ούτε ο Arafat δεν γνώριζε ανάγκασε την αντιπολίτευση να λάβει θέση. Έτσι ενώ λίγους μήνες νωρίτερα τόσο το PFLP όσο και DFLP αντιτάχθηκαν στο σχηματισμό εξόριστης κυβέρνησης³⁰¹, τώρα η δεύτερη³⁰² υποστήριξε μια τέτοια κίνηση. Το PFLP³⁰³ αν και ως ομάδα εξέφρασε και πάλι την αντίθεσή της, ο Habash εξέφρασε την άποψη ότι η ΟΑΠ έπρεπε να ανακηρύξει τη δημιουργία κράτους για να καλύψει το κενό που άφησε πίσω της η Ιορδανία και να προλάβει την προσάρτηση από το Ισραήλ.³⁰⁴ Εντούτοις ούτε η Ιντιφάντα³⁰⁵ ούτε η ανακήρυξη του παλαιστινιακού κράτους το Νοέμβριο του 1988 δεν ήταν ικανές να πυροδοτήσουν ένα αραβικό πλαίσιο -αν όχι απολύτως θετικό τουλάχιστον δυνητικά καθοδηγούμενο- για να στηρίξει τις νέες τις πρωτοβουλίες. Για αυτόν τον λόγο η συστράτευση με τον Arafat στον πόλεμο του Κόλπου δεν είναι εντελώς αδικαιολόγητη.

Η προσέγγιση με το Ιράκ χρονολογείται από το 1986, όταν απεκαλύφθη ένα σχέδιο της ΟΑΠ να μεταφέρει λαθραία εκρηκτικά στο Μαρόκο όπου βασιλιάς Χασάν του Μαρόκου υποδεχόταν τον Πέρες, και η Τυνησία ζήτησε ο εγκεφαλος της επίθεσης να αποχωρήσει από τη χώρα. Μετά από άρνηση του Arafat απαίτησε την μεταφορά της πλειοψηφίας του στρατιωτικού προσωπικού της ΟΑΠ. Ο Arafat μετέφερε το αρχηγείο του στη Βαγδάτη.³⁰⁶

Το Ιράκ βέβαια έπαιξε κάποιο ρόλο στο να πειστούν κάποια κράτη του Τρίτου Κόσμου να αναγνωρίσουν το Κράτος της Παλαιστίνης παρέχοντάς τους πετρέλαιο και όπλα εκ μέρους της ΟΑΠ. Ωστόσο, πάνω από κάθε ουσιαστική βοήθεια ο Σαντάμ χρησιμοποίησε –για τελευταία φορά έως σήμερα- το «παλαιστινιακό χαρτί»³⁰⁷ σε

---

³⁰¹Το PNC του 1988 ανακήρυξε τη δημιουργία ανεξάρτητου παλαιστινιακού κράτους στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, έκανε αποδεκτή η Απόφαση 242 όπως και το πλαίσιο μιας διεθνούς διάσκεψης υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και αποκέρυξε τη τρομοκρατία. (Yapp, 1996, σελ. 434)

³⁰² Ο Nayef Hawatmeh του DFLP αναγκάστηκε να ψηφίσει μετά τις απειλές από ανώτερα μέλη της οργάνωσης να αποχωρήσουν. (Abbas, 1995, σελ. 22)

³⁰³ Το PFLP παρά την αποτυχημένη προσπάθειά του να αφαιρεθεί το άρθρο όπου αναγνωρίζονταν οι Αποφάσεις 242 και 338 και την αποχή του George Habash από την ψηφοφορία, δήλωσε ότι θα δράσει ως «νομοταγής αντιπολίτευση» και θα επιτρέψει στον Arafat να αποδείξει τα οφέλη των πολιτικών μέσων. Βλ. Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 284

³⁰⁴ Sayigh, 1997, σελ.623

³⁰⁵Η διάσκεψη στο Αλγέρι (Ιούνιος 1988), πέντε χρόνια μετά τη διάσκεψη στο Fez και έξι ολόκληρους μήνες μετά το ξέσπασμα της Ιντιφάντα δεν ξεπέρασε τα προηγούμενα –χαμηλά- επίπεδα.

³⁰⁶ Ο.π. σελ. 589

³⁰⁷Τρεις ήταν οι άξονες της ιρακινής πολιτικής για την διασφάλιση της αραβικής νομιμοποίησης: το παλαιστινιακό ζήτημα, η αραβική αδυναμία και οι διαφορές φτωχών-πλουσίων στο αραβικό κρατικό σύστημα. Βλ.Quandt, 1990/91, σελ. 53

εύρος ανάλογο με τα πρώτα χρόνια –ακμής- του αραβικού εθνικισμού. Και απέτυχε εξίσου όπως και αυτοί με τη μόνη διαφορά ότι οι επιπτώσεις ήταν άμεσες και βαρύτερες τόσο για το Ιράκ όσο και τους Παλαιστίνιους που ήταν απογοητευμένοι με τις συνθήκες της ζωής τους, την εξέλιξη της Ιντιφάντα, την ΟΑΠ (και αυτή με τον εαυτό της και όλους τους άλλους) δεν βρήκαν το νέο σωτήρα τους (έναν «Νάσερ με δόντια» ή έναν «δεύτερο Σαλαντίν».³⁰⁸

Η ιρακινή προπαγάνδα είχε ακόμα περισσότερη απήχηση στις αριστερές ομάδες. Ο αναπληρωτής του Habash, Zabri, δήλωνε τον Απρίλιο του 1990 ότι το Ιράκ είναι ένας «γίγαντας» και ότι η αναβίωση του «αραβικού ανατολικού μετώπου» (υπό τον όρο της συμφιλίωσης του Ιράκ, της Συρίας και της ΟΑΠ)³⁰⁹ θα μπορούσε να αναπληρώσει την απώλεια της ανατολικο-ευρωπαϊκής στήριξης.³¹⁰ Για τον λόγο αυτό και τα μέλη του PFLP έτυχαν της χειρότερης αντιμετώπισης μετά την απελευθέρωση του Κουβέιτ.³¹¹

Επιπλέον, μια καταδίκη του Ιράκ θα σήμαινε ενδεχόμενα αντίποινα εναντίον των 300.000 Παλαιστίνιων που βρίσκονταν στο Κουβέιτ³¹². Εξάλλου, οι σχέσεις με το Κουβέιτ δεν ήταν και οι καλύτερες δυνατές καθώς η ΟΑΠ δυσανασχετούσε με την επιμονή του να διοχετεύει πόρους απευθείας στους δικαιούχους θεσμούς στα κατεχόμενα και επιπλέον το κατηγορούσε ότι χρηματοδοτούσε τη Hamas³¹³.

Η ιρακινή ήττα βρήκε την ΟΑΠ εντελώς αποθαρρυσμένη σχεδόν χρεοκοπημένη μετά τη διακοπή της χρηματοδότησης από τον Κόλπο ως αντίποινα. Σύμφωνα με τον επικεφαλής του PNF, Ghusayn, τα έσοδα της ΟΑΠ μειώθηκαν από

---

³⁰⁸ Ajami, Fouad, "The Summer of Arab Discontent", *Foreign Affairs*, Vol. 69, No 5, 1990/91, σελ. 3-4

³⁰⁹ Το γεγονός ότι για το PFLP αυτή ήταν πλέον η μοναδική δυνατή «συνταγή για νίκη», στην οποία η ΕΣΣΔ είχε χάσει παντελώς τη θέση της, διαπιστώνεται από την δριμεία κριτική που ασκείται στην Μόσχα για την συμπαράταξη με τις Συμμαχικές Δυνάμεις, ενώ κάτι παρόμοιο δεν συμβαίνει όσον αφορά τη Συρία.

³¹⁰ Sayigh, 1997, σελ 646

³¹¹ Mattar, Philip, "The PLO and the Gulf Crisis", *Middle East Journal*, Vol. 48, No 1, Winter 1994, σελ. 42

³¹² Ό.π. σελ. 41 Αυτό που φοβόταν η ΟΑΠ συνέβη και στην πραγματικότητα όχι για τους λόγους που πίστευε αλλά γιατί συντάχθηκε με τη λάθος πλευρά και το Κουβέιτ μετά την απελευθέρωσή του ευλόγως θέλησε να εκδικηθεί απελευνοτάς τους στην Ιορδανία. Σε οικονομικούς όρους αυτό μεταφραζόταν σε \$400 εκατ. ετησίως. (Morris, 2001, σελ. 613)

³¹³ Αντίστοιχες κατηγορίες απεύθυνε και στη Σαουδική Αραβία μετά τον πόλεμο του Κόλπου ισχυριζόμενη τον Οκτώβριο του 1992 ότι το Ριάντ είχε προσφέρει \$18 εκατ. στην οργάνωση. Παράλληλα προσπαθούσε να πείσει την ίδια την βασιλική οικογένεια αλλά και τις ΗΠΑ (μέσω της παλαιστινιακής αντιπροσωπίας) να την πείσει ώστε να αρχίσουν εκ νέου οι πληρωμές. Οι προσπάθειες αυτές δεν είχαν ιδιαίτερο αποτέλεσμα και το Ριάντ απλώς αποδέσμευσε τους φόρους «της απελευθέρωσης» που συγκεντρώνονταν από τους Παλαιστίνιους εργάτες στη χώρα και δεν ξεπερνούσαν τα \$12 εκατ. το χρόνο. (Sayigh, 1997, σελ 652) Ενδεικτικό της σαουδαραβικής δυσaréσκειας ήταν το περιστατικό που έλαβε χώρα κατά τη σύνοδο της Ισλαμικής Διάσκεψης το Δεκέμβριο του 1991 όταν ο Σαουδάραβας διάδοχος πρίγκιπας «σνόμπαρα» δημοσίως τον Arafat λέγοντας: «Όχι φιλιά παρακαλώ». (Indyk, Martin, "Watershed in the Middle East", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No 1, 1991/92, σελ.77)

\$320 εκατ. το 1990 σε \$140 το 1992. Από τον Σεπτέμβριο του 1990 η ΟΑΠ αναγκάστηκε να μειώσει τους μισθούς του πολιτικού προσωπικού κατά 9-12% και του στρατιωτικού κατά 9%. Εκείνη την εποχή ο προϋπολογισμός υπολογίζεται ότι έπεσε στο μισό με αποτέλεσμα πολλές περικοπές. Τον Δεκέμβριο του 1991 ο Arafat διέταξε την μείωση της φρουράς της Fatah στο Λίβανο κατά 5.000. Παράλληλα, υπήρξαν δραστικές περικοπές και αργοπορίες στην επίδοση επιδομάτων σε οικογένειες «μαρτύρων», φυλακισμένων και τραυματισμένων στο Λίβανο. Αντίστοιχη μείωση παρουσιάστηκε και στη βοήθεια για τα κατεχόμενα εδάφη (από \$120 εκατ. το 1990 σε 45\$ εκατ. το 1992 σύμφωνα με αμερικανικές πηγές ή από \$360 εκατ. σε \$84 εκατ. σύμφωνα με τον γραμματέα της επιτροπής για την Ιντιφάντα). Τα κατεχόμενα εδάφη επλήγησαν και άμεσα από τη κρίση του Κόλπου καθώς οι απαγορεύσεις κυκλοφορίας συντέλεσαν σε απώλεια \$600 εκατ. σε ένα ΑΕΠ \$1,6 δις. και το κλείσιμο των συνόρων στο επόμενο διάστημα από το Ισραήλ λόγω των επιθέσεων της Hamas αντιστοιχούσε σε απώλεια περί των \$2 εκατ. ημερησίως λόγω της μείωσης των Παλαιστινίων που εργάζονταν μέσα στο Ισραήλ³¹⁴ οι οποίοι αριθμούσαν τους 120.000. Συνολικά υπολογίζεται ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα στα κατεχόμενα μειώθηκε κατά 50% ως αποτέλεσμα της Ιντιφάντα και του πολέμου του Κόλπου.³¹⁵

Υπό τις δύσκολες συνθήκες στις οποίες βρέθηκε μετά τον Πόλεμο του Κόλπου η ΟΑΠ μπροστά στις ραγδαίες εξελίξεις ως αποτέλεσμα της αμερικανικής προθυμίας να προωθήσει μια «αναδιάταξη» της Μέσης Ανατολής, αντιλήφθηκε ότι η θέση της μέσα στο περιφερειακό σύστημα ήταν εντελώς διαφορετική από ότι είχε βιώσει έως τότε. Όπως το έθεσε ένας Ισραηλινός ακαδημαϊκός: «Κατά το παρελθόν ήταν σαφές ότι αν οι Παλαιστίνιοι δεν συμμετείχαν σε μια ειρηνευτική διάσκεψη, δεν υπήρχε διάσκεψη. Όταν η Αίγυπτος έκανε ειρήνη με το Ισραήλ, ήταν η Αίγυπτος που παρέμεινε απομονωμένη....Το 1991 η κατάσταση αντιστράφηκε. Οι Παλαιστίνιοι κατάλαβαν ότι αν δεν συμμετείχαν...θα ήταν οι μόνοι που έμεναν απ' έξω. Η Συρία, η Ιορδανία, ο Λίβανος και η Σαουδική Αραβία θα συμμετείχαν στις συνομιλίες και χωρίς αυτούς.»³¹⁶ Είναι ενδεικτικό ότι οι χώρες αυτές απέρριψαν την ιδέα μιας

---

³¹⁴ Sayigh, 1997, σελ. 656-6

³¹⁵ Mattar, 1994, σελ. 43

³¹⁶ Jawad, 1994, σελ. 92

κοινής αραβικής αντιπροσωπείας που η ΟΑΠ προωθούσε ως εναλλακτική λύση στην ανεξάρτητη παλαιστινιακή αντιπροσωπεία.³¹⁷

Το μόνο ευνοϊκό για την μετριοπαθή ηγεσία της ΟΑΠ ήταν ότι ο υπόλοιπες ομάδες ήταν σε πλήρη αποδιάρθρωση. Μπορεί η Συρία³¹⁸ το 1992 να φιλοξένησε μια διάσκεψη 10 παλαιστινιακών ομάδων αντίθετων στα διπλωματικά ανοίγματα³¹⁹ ωστόσο οι ομάδες αυτές γνώριζαν ότι είχαν γίνει αναλώσιμες. Ο Assad, ομάδες όπως το PF-GC, τις είχε υπό πλήρη έλεγχο και τις χρησιμοποιούσε όταν ένοιωθε ότι οι Ισραηλινοί και οι Αμερικάνοι «είχαν ανάγκη» από εκφοβισμό ή ένα «σπρώξιμο» για να διαφοροποιήσουν τη στάση τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι επιθέσεις στο Ισραήλ του PF-GC σε συνεργασία με τη Hezbollah με πυραύλους Katyusha μετά τη δήλωση του Rabin ότι δεν προτίθεται να δώσει όλα τα Γκολάν ως αντάλλαγμα για την ειρήνη.³²⁰

Η Λιβύη αποφάσισε από τις αρχές του 1988 να αποκηρύξει την τρομοκρατία και να διακόψει τη βοήθεια προς σχεδόν όλες τις αντιπολιτευόμενες ομάδες, αναγκάζοντάς τις να στραφούν προς το Ιράν. Έτσι, το Φεβρουάριο οι αντιφρονούντες της Fatah³²¹ έσβησαν τη δέσμευση στη «δημοκρατική και σοσιαλιστική πρόοδο» που διακοσμούσε το εβδομαδιαίο τους περιοδικό *Fath* και παραβρέθηκαν στο «Πρώτο Ισλαμικό Συνέδριο για την Παλαιστίνη» στη Τεχεράνη τον Δεκέμβριο του 1990. Στο ίδιο συνέδριο έκανε την εμφάνισή του –με γενειάδα πλέον- και ο Jibril του PF-GC.³²² Ένα χρόνο νωρίτερα η οργάνωση υπέστη διάσπαση και στην ουσία εξαφανίστηκε ως

---

³¹⁷ Abbas, 1995, σελ. 86

³¹⁸ Η Συρία ήδη από το 1987 άρχισε να αποστασιοποιείται από την ομάδα Abu Nidal κλείνοντας τα γραφεία της οργάνωσης στη Δαμασκό (Dickey, Christopher, “Assad and his Allies: Irreconcilable Differences?”, *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 1, 1987, σελ. 59) ενώ και η Λιβύη ως αποτέλεσμα της απόφασής της να αποκηρύξει την τρομοκρατία αλλά και της μαζικής εκκαθάρισης μετριοπαθών μελών της οργάνωσης περιόρισε τις σχέσεις της με την οργάνωση που πλέον αναγκάστηκε να επιστρέψει στο τόπο γέννησής της, το Ιράκ. (Wege, Carl, Anthony, “The Abu Nidal Organization”, *Terrorism*, Vol. 14, January-March 1991, σελ. 62-3)

³¹⁹ Jawad, 1994, σελ. 88

³²⁰ Ma’oz, 1995, σελ. 235

³²¹ Παρά τις προσπάθειες της Fatah να συμφιλιωθεί με τους αντιφρονούντες της Fatah, προκειμένου να αφαιρέσει τουλάχιστον αυτό το βάρος, αφήνοντας μόνη τη Συρία και τους πελάτες της, αυτοί αν και στα λόγια δεν απέρριπταν ένα τέτοιο ενδεχόμενο, έθεταν τέτοιους όρους που ήταν σίγουρο ότι η Fatah θα απέρριπτε (να συμμετάσχουν στο PNC «Διορθωτικό Κίνημα της Fatah»). η τακτική τους εμφανίζεται να είναι να αποφύγουν την ευθύνη για οποιαδήποτε απόφαση που εγκρίνει την παλαιστινιακή συμμετοχή σε μια διάσκεψη ειρήνης και να περιμένει το PLO στον άχρηστο ο ίδιος στη διαδικασία ειρήνης. Βλ. Andoni, Lamis, “The PLO at the Crossroads”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 21, No. 1, Autumn 1991, σελ 58

³²² Στην πραγματικότητα το PF-GC, που στη διάρκεια της δραστηριότητάς του απέδειξε πόσο εύκολα μπορούσε να αλλάξει «προστάτες» (από το Ιράκ στη Συρία και από τη Συρία στη Λιβύη), ανέπτυξε σχέσεις με το Ιράν από το 1989 όταν ο Καντάφι αποκήρυξε δημοσίως τη τρομοκρατία. Δύο μήνες αργότερα ο Jibril συναντήθηκε με τον Ιρανό πρωθυπουργό και λίγο αργότερο έγινε η πρώτη παλαιστινιακή ομάδα που έλαβε πόρους από τη Τεχεράνη. Βλ. Gambill, Gary C., “Sponsoring Terrorism: Syria and the PFLP-GC”, *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 4, No 9, September 2002

υπολογίσιμη δύναμη. Από το Μάιο του 1991 το σύνθημά τους πλέον δεν ήταν η ανατροπή του Arafat αλλά αντίθετα έκαναν λόγο για αλληλεγγύη, ενότητα και δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις μέσα στην ΟΑΠ.³²³

Το PLF έχοντας χάσει το συριακό ενδιαφέρον και στήριξη πέρασε από μεγάλες εσωτερικές ανακατατάξεις που είχαν ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση των ριζοσπαστικών στελεχών του και με ένα μετριοπαθές προφίλ πλέον αφομοιώθηκε μέσα στην ΟΑΠ. Μια παρόμοια διαδρομή ακολούθησε και το PPSF. Τον Σεπτέμβριο του 1991 ο γενικός του γραμματέας εισήλθε για πρώτη φορά στην εκτελεστική επιτροπή της ΟΑΠ.³²⁴ Για το DFLP, που ανέκαθεν «φλέρταρε» με τη κεντρία (Fatah) τάση της ΟΑΠ, η δυναμική προώθηση της διπλωματικής της γραμμής είχε δημιουργήσει σχίσματα μέσα στο DFLP. Αυτό έγινε ιδιαίτερα εμφανές μετά την έναρξη της Ιντιφάντας καθώς το σχετικά «παρθένο έδαφος» της Δυτικής Όχθης και της Γάζας ήταν κατάλληλο για «ξεκαθάρισμα λογαριασμών» μέσα στην οργάνωση. Κατά την κρίσιμη περίοδο στα μέσα του 1990 οι δύο αντίπαλες πτέρυγες (η μία υπό τον Hawatma και η άλλη υπό τον 'Abd-Rabbu) διαφωνούσαν για το ποια είναι η «νόμιμη κληρονόμος» της ιστορίας και του ονόματος του DFLP.³²⁵

Το PFLP που ήδη από τις τελευταίες φάσεις του λιβανικού εμφυλίου (ο πόλεμος των προσφυγικών καταυλισμών) άρχισε να προσεγγίζει –δειλά- την κεντρία τάση στην ΟΑΠ, σταδιακά άρχισε να εξοικειώνεται με τη διπλωματική της στρατηγική (βέβαια όχι στο σύνολό του). Καθώς η στενότητα των πόρων άρχισε να επηρεάζει και αυτό, κάτι που έγινε ιδιαίτερα αισθητό στα μέλη του στο Λίβανο, η παραμονή στην ΟΑΠ, παρά τις εσωτερικές τριβές που προκαλούσε, γινόταν περισσότερο επιτακτική.³²⁶

Το PFLP κάλεσε τον Ιανουάριο του 1992 την ΟΑΠ να αποσύρει την παλαιστινιακή αντιπροσωπεία από τις ειρηνευτικές συνομιλίες στη Μαδρίτη και ως αντίδραση ανέστειλε τη συμμετοχή της στην εκτελεστική επιτροπή της ΟΑΠ. Τον Μάιο ωστόσο άλλαξε στάση και πλέον ζητούσε καλύτερευση των όρων συμμετοχής της παλαιστινιακής αντιπροσωπείας. Εώς τον Σεπτέμβριο τόσο το PFLP όσο και το DFLP έφτασαν στο σημείο απλώς να ζητάνε οι διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ να

---

³²³ Sayigh, 1997, σελ. 644

³²⁴ Ο.π. σελ. 644

³²⁵ Ο.π. σελ. 647

³²⁶ Ο.π. σελ. 645

γίνουν στη βάση της Απόφασης 242. Για να διατηρήσουν τα προσχήματα σχημάτισαν ένα «κοινό σώμα ηγεσίας» και προσχώρησαν στη δεκαμελή αντιπολιτευτική συμμαχία με έδρα τη Δαμασκό και τη συμμετοχή διαφωνούντων φατριών των PLF, PPSF, PCP και Fatah μαζί με το PF-GC και τους νέους πρωταγωνιστές της αντιπολίτευσης Hamas και Ισλαμική Τζιχάντ.³²⁷

Ο μεγαλύτερος κίνδυνος από το 1991 και μετά σε «δημιουργικό επίπεδο» - καθώς η ισχύς των ομάδων περιορίστηκε απλώς στο να παρενοχλούν την πρόοδο-προερχόταν από τη Συρία. Κατά τη διάρκεια του έκτου γύρου των διαπραγματεύσεων η συριακή αντιπροσωπεία παρουσίασε ένα προσχέδιο μιας «διακήρυξης αρχών» στο οποίο οι Ισραηλινοί έδειξαν κάποιο ενδιαφέρον. Για τους Παλαιστίνιους αυτό ήταν μια ανησυχητική υπενθύμιση της πιθανότητας μιας ξεχωριστής συμφωνίας Ισραήλ-Συρίας που θα αποδυνάμωνε την διαπραγματευτική τους θέση.³²⁸

Η απάντηση της ΟΑΠ ήταν όχι μόνο να καταστήσει όσο πιο σαφές γίνεται ότι η παλαιστινιακή αντιπροσωπεία από τα κατεχόμενα έπαιρνε διαταγές από την παλαιστινιακή ηγεσία στη Τυνησία και ως εκ τούτου καμία πρόοδος δεν ήταν εφικτή χωρίς τη συναίνεσή της, αλλά επιπλέον προχώρησε σε μεγάλες παραχωρήσεις.³²⁹ Η κατάσταση απελπισίας της ΟΑΠ παρουσιάζεται πλήρως από ένα περιστατικό λίγες εβδομάδες πριν από την ανακοίνωση των συμφωνιών του Όσλο όταν σε επίσκεψη του αμερικανού ΥΠΕΞ Christopher στην Ιερουσαλήμ οι Παλαιστίνιοι διαπραγματευτές (κυρίως ο Faisal Husseini που ηγούταν της αντιπροσωπείας) αρνήθηκαν να παρουσιάσουν το κείμενο που συνέταξε η ηγεσία στην Τυνησία για να διαβιβαστεί στους Αμερικανούς επειδή θεώρησαν ότι έκανε πολλές απαράδεκτες παραχωρήσεις.³³⁰ Η κατάσταση στην οποία οι εκπρόσωποι από τα κατεχόμενα παρουσιάζονταν ως πιο διαλλακτικοί είχε πλήρως αντιστραφεί.

Η συμφωνία του Όσλο³³¹ έδειξε μέχρι ποιο βαθμό έφτανε η διαλλακτικότητα της καθώς δεν διέφερε από τις προβλέψεις των συμφωνιών του Camp David.³³² Ο

---

³²⁷ Ο.π. σελ. 650

³²⁸ Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995, σελ 95

³²⁹ Ο.π. σελ 58

³³⁰ Ο.π. σελ. 99

³³¹ Η «Διακήρυξη Αρχών» του Όσλο προέβλεπε μια δεκάμηνη περίοδο για την εκλογή ενός Παλαιστινιακού Συμβουλίου να διοικήσει τη Δυτική Όχθη και τη Γάζα για διάστημα πέντε ετών στη διάρκεια των οποίων οι Ισραηλινοί και Παλαιστίνιοι θα κατέληγαν σε μια συμφωνία για το τελικό καθεστώς βάσει των Αποφάσεων 242 και 338. Η συμφωνία περιελάμβανε την αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων από συμφωνημένες περιοχές και την αντικατάστασή του από αστυνομική δύναμη υπό την Παλαιστινιακή Αρχή. Τέλος, η ΟΑΠ αναγνώρισε το

λόγος για αυτήν την επιλογή φαίνεται στα γράμματα που αντάλλαξαν με τον Ισραηλινό πρωθυπουργό.

Στο γράμμα του Arafat προς τον Rabin, η ΟΑΠ αναγνώριζε το Ισραήλ, επιβεβαίωνε την αποδοχή των Αποφάσεων 242 και 338, αποκήρυσσε την τρομοκρατία, αναλάμβανε την ευθύνη για τις βίαιες πράξεις των συνισταμένων της ΟΑΠ και διαβεβαίωνε ότι όλα τα άρθρα του Καταστατικού που έρχονταν σε αντίθεση με τη συμφωνία έπαιναν να ισχύουν. Το γράμμα του Rabin ήταν σαφώς πιο σύντομο. Απλώς αναγνώριζε την ΟΑΠ ως αντιπρόσωπο των Παλαιστινίων και δεσμευόταν να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με την ΟΑΠ στα πλαίσια της ειρηνευτικής διαδικασίας.³³³

Την αντίληψη ότι η συμφωνία ήταν «ξεπούλημα» έτρεφαν αρκετοί Παλαιστίνιοι αν και οι περισσότεροι θα το εκφράσουν στα επόμενα χρόνια όταν το χρονοδιάγραμμα θα πάψει να τηρείται και τα προβλήματα επιβίωσης θα παραμένουν το ίδιο έντονα. Αντικειμενικά μιλώντας δεν είχαν και άδικο. Η Ανατολική Ιερουσαλήμ παρέμενε στα χέρια των ισραηλινών και το μέλλον της δεν θα συζητιόταν μέχρι τις διαπραγματεύσεις για το τελικό καθεστώς, δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για τους εποικισμούς και ο ισραηλινός στρατός θα διατηρούσε τον πλήρη έλεγχο στο μεγαλύτερο τμήμα της Δυτικής Όχθης και της Γάζας συμπεριλαμβανομένου των συνόρων με την Ιορδανία και την Αίγυπτο.

Αν και υπήρχαν αντιδράσεις από τμήματα του PFLP (νεότερης ηλικίας) που πραγματοποίησαν κάποιες διαδηλώσεις, η μεγαλύτερη πρόκληση ήρθε από τη Hamas που γέμισε τους αφίσες και γράφιτι που έκαναν αναφορά σε «προδοσία» και «συνθηκολόγηση». Και θα είναι η Hamas που θα αποτελέσει και την μεγαλύτερη πρόκληση στο εξής.

Κεφάλαιο 4

δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ και αντιστρόφως το Ισραήλ αναγνώρισε την ΟΑΠ ως τη μόνη νόμιμη αντιπρόσωπο των Παλαιστινίων. Βλ. Shannon, 2003, σελ 94

³³² Το τμήμα των συμφωνιών του Camp David που αναφερόταν στο παλαιστινιακό ζήτημα (χωρίς να υπάρχει νομική διασύνδεση με των τμημάτων που αναφερόταν στην ειρήνη Ισραήλ-Αιγύπτου) προέβλεπε τη δημιουργία μιας αυτο-διοικούμενης οντότητας στα κατεχόμενα εδάφη για μια μεταβατική περίοδο όχι παραπάνω από πέντε χρόνια. Στο διάστημα αυτό το μεγαλύτερο μέρος των ισραηλινών δυνάμεων θα αποχωρούσε και το υπόλοιπο τμήμα θα αναδιπλωνόταν σε συγκεκριμένες ζώνες ασφαλείας. Τότε σε διάστημα τριών ετών θα λάμβαναν χώρα διαπραγματεύσεις για το τελικό καθεστώς της Δυτικής Όχθης και της Γάζας. Βλ. Cobban, 1984, σελ. 99

³³³ Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995, σελ. 104

ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΝΕΑ ΤΑΞΗ

Το νέο περιβάλλον στο οποίο βρέθηκε το Ισραήλ είχε τρεις διαστάσεις. Η πρώτη ήταν θετική και αναφερόταν στην βελτίωση των σχέσεων με την ΕΣΣΔ και τις συνέπειες που αυτό είχε στην μετανάστευση Εβραίων στο Ισραήλ. Οι δύο άλλες ήταν αρνητικές. Η μία είχε σχέση με το επίπεδο της δέσμευσης των ΗΠ στην ασφάλεια του Ισραήλ στη μεταψυχροπολεμική τάξη. Η άλλη αφορούσε και πάλι την ασφάλειά της αλλά άμεσα μέσω των Παλαιστινίων ή του Ιράκ.

Το 1973 ακόμα κατά τη διάσκεψη της Γενεύης ο σοβιετικός ΥΠΕΞ Gromyko είπε στον ισραηλινό ομόλογό του Eban ότι πρόοδος στην ειρηνευτική διαδικασία θα επέτρεπε την επανέναρξη των σχέσεων. Αργότερα προστέθηκε η επιστροφή του Ισραήλ στα σύνορα προ του 1967 και κατά τον πόλεμο στο Λίβανο τέθηκε ο επιπλέον όρος της εγκατάλειψης της στενής σχέσης με τις ΗΠΑ. Επί Gorbachev οι όροι άρχισαν πάλι να μειώνονται. Αρχικά αφαιρέθηκε το ζήτημα των σχέσεων με τις ΗΠΑ και παρέμεινε το ζήτημα των συνόρων. Τελικά και αυτό αφαιρέθηκε και παρέμεινε μόνο ο πρώτος όρος, αυτή τη φορά με μια ασάφεια ως προς το είδος της προόδου και τη μορφή της διεθνούς συνδιάσκεψης.³³⁴

Αμέσως μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Gorbachev ξεκίνησε μια δειλή πρωτοβουλία για αναθέρμανση των σχέσεων με το Ισραήλ. Η αρχή έγινε με χαμηλού προφίλ συναντήσεις (συνάντηση των πρέσβων των δύο κρατών στη Γαλλία) που η ΕΣΣΔ φρόντιζε να αρνηθεί ή να υποβαθμίσει τη σημασία τους.³³⁵ Το

---

³³⁴ Golan, 1990, σελ. 264-5 Το ζητούμενο της σοβιετικής συμμετοχής σε μια διεθνής διάσκεψη μπορεί να φανεί από δύο περιστατικά. Το 1977 όταν ξεταζόταν το ενδεχόμενο να επανασυγληθεί η διάσκεψη της Γενεύης, η ΕΣΣΔ ήταν πρόθυμη ακόμα και να υποχωρήσει στο ζήτημα της συμμετοχής της ΟΑΠ, αφήνοντας το ζήτημα να συζητηθεί στη διάσκεψη. (Golan, Galia, "Gorbachev's Middle East Strategy", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 1, 1987, σελ. 46) Το 1989, από την άλλη, μετά τις υπόνοιες που άφησε ο Baker περί συμφωνίας του για εάν σοβιετικό ρόλο, η Μόσχα μάλιστα προέτρεψε για συζητήσεις έξω από το πλαίσιο του ΟΗΕ. (Golan, 1990, σελ. 273) Το άνοιγμα της Μόσχας προς το Ισραήλ δεν προέκυψε μόνο λόγω της επιθυμίας της να συμμετάσχει στην ειρηνευτική διαδικασία αλλά και για να επηρεάσει τη κοινή γνώμη στις ΗΠΑ. Για να πετύχει το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Gorbachev, ιδιαίτερα μια εποχή που μειώθηκαν τα έσοδα σε σκληρό νόμισμα λόγω της πτώσης της τιμής του πετρελαίου, και να υπάρξουν αμερικανικές πιστώσεις και επενδύσεις έπρεπε να επιβραδυνθεί η κούρσα των εξοπλισμών ώστε να απελευθερωθούν πόροι. Βλ. Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. xv

³³⁵ Freedman, Robert O., *Moscow and the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, σελ. 214

1986 πραγματοποιήθηκε συνάντηση στους διαδρόμους του ΟΗΕ μεταξύ του Peres και του Shevardnadze και την ακολούθησε μία στη Ρώμη μεταξύ του Peres, που είχε πλέον γίνει υπουργός εξωτερικών, και δύο σοβιετικών ανώτατων εμπειρογνομώνων για τις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής, Karen Brutens Alexander Zotov.³³⁶

Οι κινήσεις αυτές έγιναν παρ' όλο που το Ισραήλ συνδεόταν όλο και περισσότερο με τις ΗΠΑ.³³⁷ Τέτοια παραδείγματα ήταν η υπογραφή συμφωνιών στρατηγικής συνεργασίας και ελεύθερου εμπορίου, η συμφωνία για είσοδο στο αμερικανικό αμυντικό σχήμα του Πολέμου των Άστρων. Τον Ιούλιο του 1987 μια σοβιετική προξενική ομάδα έφτασε στο Τελ Αβίβ και ένα χρόνο αργότερα το Ισραήλ ανταπέδωσε. Ο αριθμός των Εβραίων που λάμβαναν άδεια να φύγουν από την ΕΣΣΔ ξεπέρασε τις οχτώ χιλιάδες ενώ ένα χρόνο νωρίτερα ο αριθμός αυτός αντιστοιχούσε σε λιγότερους από χίλιους. Τα επόμενα δύο χρόνια το νούμερο ανέβηκε ακόμα περισσότερο (20.000 το 1988 και πάνω από 70.000 το 1989).³³⁸ Έως το τέλος του 1991 συνολικά πάνω από 325.000 σοβιετικοί εβραίοι μετανάστευσαν στο Ισραήλ.³³⁹

Τελικά, λίγο μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα τον Αύγουστο το 1991 η ΕΣΣΔ συναίνεσε στο επί ετών αίτημα των Ισραηλινών για απ' ευθείας πτήσεις από την ΕΣΣΔ στο Ισραήλ. Οι πλήρεις διπλωματικές σχέσεις έγιναν πραγματικότητα λίγο πριν από τη διάσκεψη στη Μαδρίτη³⁴⁰ και ο Σοβιετικός πρέσβης στο Ισραήλ ανέλαβε καθήκοντα μόλις λίγες μέρες πριν η ΕΣΣΔ περάσει στην ιστορία.³⁴¹

Ενώ οι σχέσεις με την ΕΣΣΔ βελτιώνονταν αυτές με τις ΗΠΑ περνούσαν κρίση. Πολλά έχουν ειπωθεί για το ρόλο του εβραϊκού λόμπι στην διαμόρφωση της αμερικανικής πολιτικής. Είναι σίγουρο ότι οι Ισραηλινοί ευθυγραμμίστηκαν με τις ΗΠΑ όχι μόνο γιατί ήταν η ισχυρότερη δύναμη αλλά και διότι περιελάμβανε μια μεγάλη, πλούσια και ισχυρή εβραϊκή κοινότητα με την οποία –δεδομένου και της αμερικανικής πολιτικής κουλτούρας– μπορούσαν να οικοδομηθούν «ωφέλιμοι δεσμοί». Τέτοια δυνατότητα δεν υπήρχε με την ΕΣΣΔ όπου ο συγκεντρωτισμός και ο

---

³³⁶ Golan, 1987, σελ. 43

³³⁷ Μάλιστα, τον Δεκέμβριο του 1989 ο ισραηλινός ΥΠΕΞ δήλωνε ότι: «μετά τα γεγονότα στην Ευρώπη, η ιδέα του να θεωρούμε την ΕΣΣΔ ως υπερδύναμη ισάζια των ΗΠΑ θέλει επανεξέταση.» Βλ. Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991, σελ. 87)

³³⁸ Nizameddin, 1999, σελ 48

³³⁹ Rickman, Gregg, "The PLO and Iraq in the Twilight of Soviet Foreign Policy", MERIA, Vol. 4, No 3, September 2000

³⁴⁰ Nizameddin, 1999, σελ 51

³⁴¹ Ο.π. σελ. 108

αυταρχισμός επέτρεπε επαφές μόνο μέσα της κυβέρνησης. Η δυνατότητα αυτή του Ισραήλ να επηρεάζει την αμερικανική πολιτική αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί την αμερικανική σχέση με το Ισραήλ από ότι με άλλους συμμετέχοντες σε «περιφερειακές συγκρούσεις».

Ωστόσο, το ζήτημα δεν είναι μονοδιάστατο. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '50 οι ΗΠΑ έβλεπαν το Ισραήλ ως βάρος παρά ως ένα κερδισμένο πλεονέκτημα και «πάτημα» στην περιοχή. Έτσι, το αίτημα του Ισραήλ το 1954 να μπει στο ΝΑΤΟ απορρίφθηκε όπως και η πρόταση του για μια αμοιβαία αμυντική συνθήκη. Στην κρίση του Σουέζ η αμερικανική πίεση δεν περιορίστηκε στους Γάλλους και τους Άγγλους αλλά επεκτάθηκε και στο Ισραήλ αν και τελικά πέτυχε σημαντικές παραχωρήσεις στα στενά του Tiran.³⁴²

Τα πρώτα αυτά χρόνια οι ΗΠΑ αν και παρείχαν οικονομική βοήθεια στο Ισραήλ δεν το εφοδίαζαν με όπλα.³⁴³ Ο λόγος ήταν ότι στο διάστημα αυτό η «δέσμευση» απέναντι στο Ισραήλ βασιζόταν σε ιδεολογικούς και συναισθηματικούς λόγους παρά στρατηγικούς.³⁴⁴ Έτσι, τον Οκτώβριο του 1953 οι ΗΠΑ ανέστειλαν την οικονομική βοήθεια στο Ισραήλ μετά την επιμονή των Ισραηλινών να προχωρήσουν την κατασκευή του έργου εκτροπής των υδάτων του Ιορδάνη. Το Τελ Αβίβ αναγκάστηκε να σταματήσει το έργο και η ροή της βοήθεια ξανάρχισε.³⁴⁵

Ο πρώτος που μίλησε για «ειδική σχέση» με το Ισραήλ ήταν ο Kennedy αν και στην πραγματικότητα προτίμησε να αποφύγει εντελώς της αραβο-ισραηλινή σύγκρουση στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής. Επί Kennedy (1962) έγινε και η πρώτη μεγάλη πώληση όπλων (περιορισμένης σημασίας στρατιωτικό υλικό είχε πωληθεί και νωρίτερα).³⁴⁶ Η απόφαση αυτή δεν αποκλείεται να ήταν προϊόν των αυξανόμενων ενδείξεων ότι το Ισραήλ ήταν στα πρόθυρα να αποκτήσει πυρηνικά όπλα. Ο Kennedy πίστευε ότι ενισχύοντας τη συμβατική αποτροπή του Τελ Αβίβ,³⁴⁷ θα το απέτρεπε από περαιτέρω πρόοδο στο πυρηνικό τομέα. Το 1966 έλαβε \$130

---

³⁴² Yapp, 1996, σελ. 414

³⁴³ Stivers, 1986, σελ. 9

³⁴⁴ Karsh, 1994, σελ. 68

³⁴⁵ Stivers, 1986, σελ. 15

³⁴⁶ Karsh, 1994, σελ. 68

³⁴⁷ Little, Douglas, "The Making of a Special Relationship: The United States and Israel, 1957-68", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 25, No 4, 1993, 563

εκατ., εκ των οποίων το 71% ήταν στρατιωτική βοήθεια, περισσότερο από τη συνολική στρατιωτική βοήθεια από το 1948.³⁴⁸

Ο πόλεμος του 1967 άλλαξε ριζικά την εικόνα του Ισραήλ στις ΗΠΑ. Όπως ο Steven Spiegel, πολιτικός επιστήμονας στο πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, είπε: «οι συντηρητικοί και οι στρατιωτικοί αξιωματούχοι έγιναν πιο ευνοϊκά διατεθειμένοι προς τους Ισραηλινούς.....οι Ισραηλινοί τώρα συνέβαλαν στην ασφάλεια των ΗΠΑ: η εμπειρία στη μάχη και η απόκτηση ρωσικού εξοπλισμού προσέφερε σημαντικές πληροφορίες στον αμερικανικό στρατό στις ΗΠΑ».³⁴⁹

Ανησυχώντας για τα τεκταινόμενα στο Βιετνάμ και επιδιώκοντας να αντισταθμίσει τις σοβιετικές αποστολές στην Αίγυπτο και τη Συρία, η αμερικανική κυβέρνηση ήρε το εμπάργκο όπλων προς το Ισραήλ (και την Ιορδανία) τον Ιανουάριο του 1968.³⁵⁰ Η αντίστροφη διασύνδεση μεταξύ παγκοσμίων και περιφερειακών στόχων απεικονιζόταν στην εφαρμογή στη Μέση Ανατολή του δόγματος Νίξον (Ιούλιος 1969) που αναφερόταν στην μετατόπιση του καθήκοντος της διαχείρισης της περιφερειακής ασφάλειας σε τοπικούς «αντιπροσώπους»³⁵¹ ή διμερείς συμμαχίες. Το Ισραήλ και το Ιράν ήταν οι βασικοί πυλώνες αυτής της στρατηγικής.³⁵²

Το 1971 η στρατιωτική βοήθεια εκτινάχθηκε από λιγότερο από \$100 εκατ. ετησίως σε πάνω από \$300 εκατ. Τρία χρόνια αργότερα σημειώθηκε μια νέα άνοδος, ως αποτέλεσμα του πολέμου του 1973 και έτσι κατά τα οικονομικά έτη 1974-6 το Ισραήλ έλαβε βοήθεια αξίας \$1,4 δις. το έτος.³⁵³ Παρά τις συμφωνίες του Camp David, επί Carter το επίπεδο των σχέσεων παρέμεινε στο ίδιο επίπεδο.³⁵⁴ Μόνο όταν ανέλαβε ο Reagan η συνεργασία αναβαθμίστηκε από το μοτίβο των «κοινών δημοκρατικών αξιών» στα στρατηγικά οφέλη που θα μπορούσαν να αντλήσουν οι ΗΠΑ από αυτήν τη σχέση.³⁵⁵

---

³⁴⁸ McDowall, 1989, σελ. 46

³⁴⁹ Cobban, 1991, σελ. 79

³⁵⁰ Sayigh, 1997, σελ. 144

³⁵¹ Έχοντας αντιπροσώπους στην περιοχή και διατηρώντας τους επαρκώς εξοπλισμένους και εκπαιδευμένους, η υπερδύναμη «προστάτης» μπορεί να αποφύγει να δεσμεύσει τις δικές του δυνάμεις. Βλ. Loveman, 2002, σελ. 31

³⁵² Sayigh, 1997, σελ. 151

³⁵³ Cobban, 1991, σελ. 79

³⁵⁴ Karsh, 1994, σελ. 69

³⁵⁵ Cobban, 1991, σελ. xx

Ο λόγος ήταν η απώλεια το 1979 του Ιράν, ίσως του μεγαλύτερου «στύλου» στην αμερικανική πολιτική στη Μέση Ανατολή που προσέδωσε στην αμερικανική πολιτική ένα νέο ενδιαφέρον για τη ενδυνάμωση των εναπομεινάντων περιφερειακών συμμάχων, συμπεριλαμβανομένου το Ισραήλ

Έτσι, το 1981 οι δύο χώρες υπέγραψαν ένα Μνημόνιο Κατανόησης (MOU) στρατηγικής συνεργασίας. Στα τέλη του έτους η συμφωνία καταγγέλθηκε από τις ΗΠΑ ωστόσο το 1983 αποκατέστησαν τη στρατηγική συνεργασία σε νέο υψηλότερο επίπεδο.³⁵⁶ Το 1981 επίσης η δωρεάν οικονομική βοήθεια αντικατέστησε τα δάνεια και το 1984, υπό την προοπτική το Ισραήλ να πρέπει να αρχίσει να αποπληρώνει παλιότερα δάνεια, το ίδιο έγινε και με τη στρατιωτική βοήθεια.³⁵⁷

Το κλίμα άρχισε να αλλάζει από τα τέλη της δεκαετίας. Έτσι, ενώ μετά την ισραηλινή άρνηση στο σχέδιο Reagan, ο αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών, Shultz, δήλωσε: «Δεν έχουμε καμία πρόθεση να κατευθύνουμε τους ανθρώπους σε μια ειρηνευτική διαπραγμάτευση μιλώντας για αναστολή βοήθειας ή οτιδήποτε τέτοιο»,³⁵⁸ στις 22 Δεκεμβρίου 1987 το Συμβούλιο Ασφαλείας πέρασε ψήφισμα που καταδίκασε τη ισραηλινή απάντηση στη βία στα κατεχόμενα. Οι ΗΠΑ δεν χρησιμοποίησαν το δικαίωμα βέτο.³⁵⁹ Το περιστατικό αυτό επανελήφθη το 1992 όταν το Ισραήλ καταδικάστηκε για την απέλαση των τετρακοσίων μελών της Hamas στο Λίβανο.³⁶⁰ Στο μεσοδιάστημα οι σχέσεις πέρασαν από πολλές δυσκολίες. Το σχέδιο Shamir³⁶¹ δεν ικανοποίησε όχι μόνο τους Παλαιστίνιους αλλά ούτε και της ΗΠΑ που

---

³⁵⁶ Ο.π. σελ. 11

³⁵⁷ Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995, σελ. 206

³⁵⁸ Stivers, 1986, σελ. 104

³⁵⁹ Morris, 2001, σελ. 602 Η Ιντιφάντα δημιούργησε τριγμούς και στη σχέση με την εβραϊκή κοινότητα στις ΗΠΑ που για πρώτη φορά άρχισαν να ασκούν δημόσια κριτική στην πολιτική του Ισραήλ³⁵⁹ απέναντι στους Παλαιστίνιους. Είναι χαρακτηριστικό ότι η απόφαση των ΗΠΑ να ανοίξει το 1988 διάλογο με την ΟΑΠ δεν πυροδότησε το είδος θυελλωδών αντιδράσεων που η ίδια η αμερικανική κυβέρνηση φοβόταν³⁵⁹. (Schiff, Ze'ev – Ya'ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989, σελ. 303, 306) Μάλιστα, την κρίση αυτή στις σχέσεις τους υπογράμμισε ο πρεσβευτής του Ισραήλ στην Ουάσινγκτον, Moshe Arad, όταν περιέγραψε την αμερικανο-εβραϊκή υποστήριξη στο Ισραήλ ως "ούτε ενωμένη, ούτε αποφασιστική, ούτε ένθερμη." (Marcus, Jonathan, "Discordant Voices: The US Jewish Community and Israel during the 1980s", *International Affairs*, Vol. 66, No. 3, 1990, σελ. 545)

³⁶⁰ Karsh, 1994, σελ. 73

³⁶¹ (Απρίλιος 1989) το σχέδιο προέβλεπε εκλογές στη Δυτική Όχθη και τη Λωρίδα της Γάζας για να επιλέξει τους διαπραγματευτές για τη συμφωνία για μια πενταετή μεταβατική περίοδο. Βλ. Khalidi, Rashid, "The Resolutions of the 19th Palestine National Council", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 19, No. 2, Winter 1990, σελ. 30

ανταπάντησαν με το σχέδιο Baker³⁶². Ο Shamir θεωρούσε αδιανόητο να συμφωνήσει και το απέρριψε.

Για να ασκήσει πίεση στους Ισραηλινούς ο Baker ανακοίνωσε ότι η παροχή δανειακών εγγυήσεων αξίας \$10 δις. (που θα επέτρεπαν στο Ισραήλ να δανειστεί με πιο ευνοϊκό επιτόκιο) θα εξαρτιόταν από την ισραηλινή απόφαση να σταματήσει την κατασκευή εποικισμών που προορίζονταν για την επανεγκατάσταση των Σοβιετικών Εβραίων που κατέκλυζαν τη χώρα. Η στάση του Shamir συντέλεσε στην αποξένωση των νέων μεταναστών που σε ποσοστό 75% ψήφισαν υπέρ του Εργατικού κόμματος στις εκλογές του 1992.³⁶³ Ο Rabin όταν ανέλαβε αμέσως πάγωσε τη δημιουργία νέων εποικισμών ακυρώνοντας συμβόλαια για κατασκευή 6.681 κατοικιών, περιόρισε τις μελλοντικές κατασκευές σε «εγκαταστάσεις ασφάλειας» και αφαίρεσε τα κίνητρα που είχε θεσπίσει το Likud για να ενθαρρύνει τον εποικισμό στην Ανατολική Ιερουσαλήμ.³⁶⁴

Το ζήτημα για το Ισραήλ ήταν ότι ο ρόλος του ως στρατηγικού συμμάχου εδραζόταν σε μια αμερικάνικη εξωτερική πολιτική που έθετε ως προτεραιότητα το μπλοκάρισμα των σοβιετικών ή κομμουνιστικών φιλοδοξιών στη περιοχή. Η απόσυρση της ΕΣΣΔ από τη Μέση Ανατολή επέτρεπε στις ΗΠΑ να επανεξετάσουν την σημασία του Ισραήλ στα περιφερειακά του συμφέροντα. Ο Πόλεμος του Κόλπου ανέδειξε επιπλέον η κεντρικότητα του Τελ Αβίβ θα έπρεπε να υποβαθμιστεί για να διευκολυνθούν οι σχέσεις με τις αραβικές χώρες.

Βέβαια, οι Ισραηλινοί αντιλαμβάνονταν τις νέες ευκαιρίες που προσέφερε το νέο σκηνικό. Όπως είπε ο Rabin το 1993: «Θα έλεγα ότι σήμερα κανένας Άραβας ηγέτης, είτε είναι ο Saddam Hussein...είτε ο Assad ή ο Qadhafi δεν μπορεί να βασίζεται στην σοβιετική ομπρέλα.....οι Σύριοι δεν μπορούν να βασίζονται στο ενδεχόμενο ότι, σε περίπτωση πολέμου, όταν οι εξελίξεις γυρίσουν εναντίον τους, το κόκκινο τηλέφωνο από τη Μόσχα στη Ουάσινγκτον θα χτυπήσει και το αίτημα θα είναι: σταματήστε τους Ισραηλινούς».³⁶⁵ Όπως υποστήριξε ο Shlomo Avineri, το

---

³⁶² Το σχέδιο Baker (Οκτώβριος 1989) καλούσε το Ισραήλ να «αφήσει» το όραμα του «Μεγάλου Ισραήλ», απαιτούσε από την ΟΑΠ να αλλάξει το «Καταστατικό» της για να επισημοποιήσει τον τερματισμό της αξίωσης για καταστροφή του Ισραήλ, και δημιούργησε μια λίστα, που θα εξέταζαν οι ισραηλινοί, παλαιστινίων αντιπροσώπων που θα διαπραγματεύονταν μια τελική ειρήνη. Η ΟΑΠ το απέρριψε γιατί δεν επέτρεπε στην ίδια να αντιπροσωπεύει τους Παλαιστινίους. Βλ. Shannon, 2003, σελ. 86

³⁶³ Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995, σελ. 2

³⁶⁴ Bannerman, Graeme M., "Arabs and Israelis: Slow Walk toward Peace", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 1, 1993, σελ. 154

³⁶⁵ Nizameddin, 1999, σελ. 114

τέλος του Ψυχρού Πολέμου σε συνδυασμό με την ήττα του ισχυρότερου αντιπάλου του Ισραήλ, το Ιράκ, ήταν τα γεγονότα που έκαναν την Ειρηνευτική Διάσκεψη της Μαδρίτης³⁶⁶ πιθανή.³⁶⁷ Η διαφορά ήταν ότι ο Rabin σε αντίθεση με τον Shamir³⁶⁸ ήταν πρόθυμος να κάνει τις αναγκαίες παραχωρήσεις για να εκμεταλλευτεί αυτές τις ευκαιρίες.

Η αντίληψη του Likud για την αποχώρηση από τα εδάφη που κατακτήθηκαν το 1967 ήταν ότι εφόσον το Ισραήλ είχε αποχωρήσει εξ' ολοκλήρου από το Σινά που αποτελούσε πάνω από το 85% των εδαφών, το Ισραήλ είχε ήδη συμμορφωθεί με την Απόφαση 242.³⁶⁹ Μάλιστα, ο Shamir μετά την ήττα του κόμματός του Likud στις εκλογές του 1992 και την απόφασή του να αποχωρήσει από το δημόσιο βίο, παραδέχτηκε ότι «Θα συνέχιζα τις διαπραγματεύσεις για την αυτονομία για δέκα χρόνια, εν τω μεταξύ θα είχαμε φτάσει το μισό εκατομμύριο ψυχές³⁷⁰ στην Ιουδαία και τη Σαμάρια [Δυτική Όχθη, Γάζα]». ³⁷¹ Το 1991 μόνο με τον Ariel Sharon ως υπουργό στέγασης άρχισε η κατασκευή δεκατριών χιλιάδων νέων οικιστικών μονάδων ενώ τα 22 προηγούμενα χρόνια ξεκίνησε η κατασκευή είκοσι χιλιάδων. Ο εβραϊκός πληθυσμός στη Δυτική Όχθη αυξήθηκε κατά ένα τέταρτο το 1990 και άλλο τόσο το 1991.³⁷²

Για το Εργατικό Κόμμα που δεν είχε θρησκευτικές βλέψεις στα εδάφη το ζήτημα ήταν μόνο η ασφάλεια. Το στρατηγικό δόγμα του Ισραήλ βασιζόταν στην εξάπλωση προληπτικών επιθέσεων και την μεταφορά της σύγκρουσης στο έδαφος

---

³⁶⁶ Η διάσκεψη της Μαδρίτης είχε τρεις βασικές αρχές. Τη διάσκεψη, που δεν θα είχε καμία εξουσία να επιβάλει καμία λύση ούτε τη δυνατότητα να ασκήσει βέτο σε συμφωνία που κατέληξαν τα εμπλεκόμενα μέρη, θα ακολουθούσαν διμερείς και πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των Ισραηλινών και των Παλαιστινίων θα γίνονταν με μια ιορδανο-παλαιστινιακή αντιπροσωπεία με σκοπό να βρεθεί συμφωνία για μια πενταετή μεταβατική περίοδο αυτο-κυβέρνησης την οποία θα διαδέχονταν συζητήσεις για το τελικό καθεστώς. Όλες οι διαπραγματεύσεις θα γίνονταν στη βάση των Αποφάσεων 242 και 338. Βλ. Bannerman, Graeme M., "Arabs and Israelis: Slow Walk toward Peace", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 1, 1993, σελ. 147

³⁶⁷ Barari, Hassan A., *Israeli Politics and the Middle East Peace Process (1988-2002)*, New York: Routledge Curzon, 2004, σελ. 112

³⁶⁸ Ο Shamir μετά την ήττα του κόμματός του Likud στις εκλογές του 1992 και την απόφασή του να αποχωρήσει από το δημόσιο βίο, παραδέχτηκε ότι «Θα συνέχιζα τις διαπραγματεύσεις για την αυτονομία για δέκα χρόνια, εν τω μεταξύ θα είχαμε φτάσει το μισό εκατομμύριο ψυχές στην Ιουδαία και τη Σαμάρια [Δυτική Όχθη, Γάζα]». Βλ. Bannerman, Graeme M., "Arabs and Israelis: Slow Walk toward Peace", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 1, 1993, σελ. 150)

³⁶⁹ Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995, σελ. 56

³⁷⁰ Το Ισραήλ βελτίωσε τη δημογραφική του κατάσταση με την μετανάστευση 45.000 Εβραίων από τη ΚΑΚ και 30.000 από την Αιθιοπία. Ο.π. σελ. 57

³⁷¹ Bannerman, Graeme M., "Arabs and Israelis: Slow Walk toward Peace", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 1, 1993, σελ. 150

³⁷² Morris, 2001, σελ. 613

του αντιπάλου προκειμένου να προστατευτεί η παραθαλάσσια ζώνη στην οποία ζούσε η πλειοψηφία του πληθυσμού και ήταν συγκεντρωμένη η βιομηχανική δραστηριότητα.³⁷³ Στα πλαίσια αυτά ο πόλεμος του 1967 έφερε ριζικές αλλαγές καθώς πλέον η Δυτική Όχθη και τα Γκολάν προσέφεραν στρατηγικό βάθος από άποψη εδάφους και χρόνου αντίδρασης. Ωστόσο, οι ιρακινοί πύραυλοι που έπεσαν στην ισραηλινή ενδοχώρα στον Πόλεμο του Κόλπου έδειξαν ότι το στρατηγικό βάθος δε προσέφερε προστασία σε κάθε είδους επιθέσεις.³⁷⁴ Το γεγονός αυτό επέτεινε το ήδη υπάρχον πρόβλημα στα κατεχόμενα εδάφη που επιδεινώθηκε με την Ιντιφάντα ότι δηλαδή οι κάτοικοι αυτών των εδαφών είναι από μόνοι τους ένα πρόβλημα ασφαλείας. Για μερικούς το συμπέρασμα ήταν ότι «το έδαφος δεν επαυξάνει πάντα την ασφάλεια. Υπό κάποιες συνθήκες, σαν αυτές στη Γάζα και τη Δυτική Όχθη, οι κίνδυνοι που δημιουργούνται από επιπλέον έδαφος είναι μεγαλύτεροι από τα οφέλη που προσφέρουν».³⁷⁵ Την άποψη αυτή συμεριζόταν και ο Πέρες: «Οποιοσδήποτε αντιλαμβάνεται την ασφάλεια με όρους μόνο χιλιομέτρων...δεν καταλαβαίνει ότι η γεωγραφία είναι υποδεέστερη της τεχνολογίας».³⁷⁶

Παράλληλα, δημιουργήθηκε για πολλούς η εντύπωση ότι τεράστια χρηματικά ποσά δαπανούνται στους εποικισμούς χωρίς να δημιουργηθούν τετελεσμένα στο έδαφος³⁷⁷, μεγαλώνοντας το φορολογικό βάρος πάνω στα μεσαία –επιχειρηματικά- στρώματα, την στιγμή μάλιστα που η επιχειρηματική δραστηριότητα συχνά διακοπτόταν από τις απεργίες και τις απαγορεύσεις κυκλοφορίας που δεν επέτρεπαν στους Παλαιστίνιους να πάνε στη δουλειά τους.³⁷⁸ Πέρα από την απώλεια του φτηνού εργατικού δυναμικού,³⁷⁹ το Ισραήλ λόγω του μπουκοτάζ στα προϊόντα του απώλεσε και τη δεύτερη μεγαλύτερη αγορά για τις εξαγωγές του (μετά τις ΗΠΑ).³⁸⁰ Έως το 1986 η ετήσια αξία των εξαγωγών προς τα κατεχόμενα ανήρθε σε \$800 εκατ. (10,9%

---

³⁷³ Freedman, 1995, σελ. 112

³⁷⁴ Schiff, Ze'ev., "Israel after the War", *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 2, 1991, σελ. 28-9

³⁷⁵ Ο.π. σελ. 29

³⁷⁶ Barari, Hassan A., *Israeli Politics and the Middle East Peace Process (1988-2002)*, New York: Routledge Curzon, 2004, σελ 113

³⁷⁷ Μετά από πάνω από 20 χρόνια κατοχής περίπου 120.000 χιλιάδες Εβραίοι κατοικούσαν στη Δυτική Όχθη έναντι 1.050.000 Παλαιστίνιους. Βλ. Karsh, 1994, σελ. 146

³⁷⁸ Το 1987 περίπου 120.000 Παλαιστίνιοι (πάνω από το 40% του εργατικού δυναμικού) εργάζονταν στο Ισραήλ. Βλ. Morris, 2001, σελ. 566)

³⁷⁹ Υπήρξαν επιπτώσεις στο –ισραηλινό- εργατικό δυναμικό καθώς η θητεία των εφεδρων διπλασιάστηκε. Βλ. McDowall, 1989, σελ. 207

³⁸⁰ Το δεύτερο τέταρτο του 1988 οι εξαγωγές μειώθηκαν κατά 12% σε σχέση με το πρώτο. (Ο.π. σελ. 207)

του συνόλου).³⁸¹ Σύμφωνα με εκτίμηση της αμερικανικής πρεσβείας, το μηνιαίο κόστος για τον στρατό και την αστυνομία ανερχόταν (το 1988) σε \$120 εκατ., συν \$38 εκατ. σε έμμεσο κόστος.³⁸²

Υπό το φως αυτών των πιέσεων ο Rabin κατέληξε ότι δεν είναι ιδιαίτερο άσχημο να διαπραγματευτείς με έναν αποδυναμωμένο και τιμωρημένο Arafat που είχε τελικά συναινέσει στο δικαίωμα ύπαρξης του Ισραήλ, είχε συμφωνήσει σε μια βήμα προς βήμα ειρηνευτική διαδικασία σε μια πενταετή μεταβατική περίοδο, στη συνέχιση των ισραηλινών ελέγχων ασφαλείας στους εβραϊκούς αποικισμούς και είχε δεχτεί την αναβολή των συζητήσεων για την Ιερουσαλήμ για τα τελικά στάδια των συνομιλιών για το τελικό καθεστώς.³⁸³ Εξάλλου όπως ο Ισραηλινός Πρόεδρος συχνά έλεγε: αν το Ισραήλ δεν διαπραγματευόταν με την ΟΑΠ, δεν θα της απέμενε κανένας άλλος πέρα από τη Hamas.³⁸⁴

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

---

³⁸¹ Ο.π. σελ. 96

³⁸² Ο.π. σελ. 207

³⁸³ Freedman, 1995, σελ. 58

³⁸⁴ Ο.π. σελ. 107 Οι απόψεις αυτές εκφράζονταν και από τα στρατιωτικά κλιμάκια. Τον Ιούλιο του 1988, μια «υψηλόβαθμη πηγή», κατά πάσα πιθανότητα ο στρατηγός Amram Mitzna, που διοικούσε τη «Κεντρική Διοίκηση» (περιλαμβάνει τη Δυτική Όχθη) υποστήριζε ότι η Ιντιφάντα πιθανόν θα διαρκέσει για χρόνια³⁸⁴ αλλά αν η λύση βρίσκεται στις διαπραγματεύσεις αυτές μπορούν να γίνουν μόνο με την ΟΑΠ. Βλ. McDowall, 1989, σελ. 256

Αν επιχειρούσαμε να συμπυκνώσουμε την ουσία αυτής της εργασίας σε μια πρόταση πιθανόν θα καταλήγαμε σε μια ερώτηση: Γιατί ο παλαιστινιακός εθνικισμός³⁸⁵ από τη στιγμή που ξεκίνησε με πλήρη άρνηση του δικαιώματος ύπαρξης του Ισραήλ και διεκδικούσε το σύνολο της ιστορικής Παλαιστίνης, κατέληξε το 1993 να συμβιβαστεί σε ένα ημιαυτόνομο μόρφωμα σε τμήμα των εδαφών που θεωρούσε δικά του;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι σίγουρα πολύπλοκο και άπτεται ζητημάτων που αυτή η εργασία για ευνόητους λόγους άφησε απ' έξω και εκτείνονται –ενδεικτικά– από το ζήτημα του εδάφους και το πως στην προκειμένη περίπτωση αυτό δε ήταν ευνοϊκό για την διενέργεια ανταρτοπόλεμου, μέχρι τις δυσκολίες που ένας τέτοιος αγώνας αντιμετωπίζει γιατί θίγει τα υπαρξιακά θεμέλια του αντίπαλου.

Εντούτοις, ορισμένα συμπεράσματα είναι εφικτά. Η βασική υπόθεση της εργασίας ήταν ότι το διεθνές περιβάλλον άσκησε σημαντική επιρροή πάνω στις επιλογές της ΟΑΠ. Στο σημείο αυτό μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι το παλαιστινιακό εθνικο-απελευθερωτικό κίνημα ήδη από τη γέννηση του 1948 και κυρίως μετά το 1967-69,³⁸⁶ δέχθηκε την συνδυασμένη επιρροή των δύο υπερδυνάμεων που, δεδομένου ότι θεωρούσαν την Μέση Ανατολή υψίστης στρατηγικής σημασίας, ενεπλάκησαν ενεργά.

Στο επίπεδο αυτό, η ΟΑΠ όπως πολλά αντίστοιχα κινήματα ανέπτυξαν σχέσεις -είτε αρνητικής είτε θετικής φύσης- και παρ' όλο που μπόρεσε να εκμεταλλευτεί την αντιπαλότητα των υπερδυνάμεων για να διασφαλίσει βοήθεια και αναγνώριση που ήταν αναγκαίες για την επιβίωσή της, ωστόσο όχι μόνο έπρεπε να υποστεί το αντάλλαγμα (πχ στήριξη σε θέσεις που ήταν επιζήμιες για την ίδια), αλλά επιπλέον βρέθηκε δέσμια των εκάστοτε διακυμάνσεων στις σχέσεις τους, με αποτέλεσμα να χάνονται ευκαιρίες και να καθυστερείται η «πρόοδος» σε καταστάσεις που ήταν πλέον ορατό ότι δεν οδηγούσαν πουθενά. Για παράδειγμα, η μετριοπαθής ηγεσία της ΟΑΠ από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και κυρίως από τις αρχές του '80 ήταν λίγο πολύ πρόθυμη να έρθει σε συμβιβασμό με το Ισραήλ. Εντούτοις τόσο από

---

³⁸⁵ Με την έννοια του παλαιστινιακού εθνικισμού αναφέρομαι στην μετριοπαθή έκφραση του όπως κωδικοποιήθηκε στην ΟΑΠ. Αναμφισβήτητα σήμερα με την ανάδειξη του ισλαμισμού στα παλαιστινιακά εδάφη θα ήταν κάθε άλλο παρά ακριβής. Εντούτοις, μέχρι το χρονικό σημείο που «κλείνει» την μελέτη αυτή, η ΟΑΠ παρέμενε η επικρατέστερη και η πλέον αντιπροσωπευτική.

³⁸⁶ Όταν έλαβε την μορφή της ΟΑΠ, με την οποία ολοκλήρωσε τον πρώτο μεγάλο κύκλο της ανάπτυξής του μέχρι το τέλος της υπό εξέταση εποχής, όπου πλέον παύει να είναι εθνικο-απελευθερωτικό κίνημα και μετατρέπεται σε μια ιδιόμορφη κυβέρνηση.

την πλευρά του Ισραήλ όσο και της ΟΑΠ οι «επενδύσεις» των υπερδυνάμεων μετέθεταν το «κρίσιμο όριο» για το μέλλον. Με άλλα λόγια, σύμφωνα και με το μοντέλο του Miller, η εμπλοκή των υπερδυνάμεων υπό τη μορφή ανταγωνισμού δημιουργούσε μια κατάσταση «ψυχρού πολέμου» που ευνοούσε την συντήρηση μιας κατάστασης επίπλαστης και εύκολα διαταρασσίμενης σταθερότητας που δεν επέτρεπε τη μετάβαση σε κατάσταση «ψυχρής ειρήνης».

Όταν πλέον από τα μέσα της δεκαετίας του '80 η ΕΣΣΔ άρχισε να σπάει αυτόν τον φαύλο κύκλο εκκινώντας μια άτακτη υποχώρηση από τις δεσμεύσεις της στο εξωτερικό, για να αντιμετωπίσει τα σημάδια υπερεξάπλωσης που δημιουργούσαν αβάσταχτα βάρη για την οικονομία τις, η μετριοπαθής ηγεσία της ΟΑΠ (Fatah) έχασε έναν προστάτη που αν και συχνά απέφευγε να τη «σώσει» τουλάχιστον δεν της επέτρεπε να «χαθεί». Πρέπει να τονίσουμε ότι αυτή η υποχώρηση δεν έχει σχέση με την έννοια της «απεμπλοκής» που χρησιμοποιεί ο Miller καθώς δεν πρόκειται για αποδέσμευση και των δυνάμεων αλλά την υποχώρηση της μίας την οποία καλύπτει η ανάδειξη της «ηγεμονίας» της άλλης.

Εντούτοις, από τις προηγούμενες σελίδες προέκυψε μια ιδιαιτερότητα της περίπτωσης της Fatah καθώς η παρακμή της σοβιετικής αυτοκρατορίας είχε μια διττή συνέπεια για αυτήν, αφενός όπως αναφέρθηκε πριν, αναμφισβήτητα έχασε έναν προστάτη, αφετέρου το «χτύπημα» ήταν μεγαλύτερο για τις άλλες οργανώσεις που για ιδεολογικούς και πρακτικούς λόγους βρίσκονταν πιο κοντά στην Σοβιετική Ένωση. Υπό αυτήν την έννοια η Fatah απελευθερώθηκε από την πίεσή τους που για αρκετά χρόνια προσδιόριζε τη μέγιστη δυνατή ακτίνα που μπορούσε να φτάσει τη διπλωματία της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν η περιορισμένη –αν και όχι ανύπαρκτη- δυνατότητα αυτών των ομάδων, από τη σύνοδο του PNC το 1988 και έπειτα, να μπλοκάρουν τις πρωτοβουλίες που έκριναν υπερβολικά συμβιβαστικές.

Η διάσταση αυτή φάνηκε σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό στο περιφερειακό επίπεδο όπου οι αλλαγές στη διεθνή δομή δημιουργούσε εξίσου νέα δεδομένα. Στη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου η δυνατότητα των άμεσα εμπλεκόμενων και κυρίως των λεγόμενων «ριζοσπαστικών» κρατών να χειραγωγήσουν, να διασπάσουν και να αποτρέψουν την ΟΑΠ από οποιαδήποτε κίνηση μη συμβατή με τα συμφέροντά τους, ήταν απολύτως συνδεδεμένη με τα προνόμια που τους προσέφερε η «αγωνία» των υπερδυνάμεων να κερδίσουν και να διατηρήσουν συμμάχους. Σταδιακά, τα κράτη αυτά ξεκίνησαν να φεύγουν από την «κεντρική σκηνή». Την πρώτη κίνηση έκανε η

Αίγυπτος που μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 κυριαρχούσε στο «παλαιστινιακό ζήτημα». Ακολούθησε το Ιράκ, -λόγω του πετρελαϊκού του πλούτου ήταν σε θέση να αναπληρώσει το κενό της Αιγύπτου- που μετά από μια σύντομη προσπάθεια να επιβάλει την ηγεμονία του επέτρεψε στον φυσικό του χώρο του, το Κόλπο, αρχικά για να επιδοθεί σε έναν οκταετή πόλεμο το Ιράν και ύστερα να σβηστεί από τον πολιτική χάρτη της Μέσης Ανατολής το 1991. Αν εξαιρέσουμε την Ιορδανία που ανέκαθεν ήταν επιφυλακτική λόγω του μεγάλου αριθμού των Παλαιστινίων στη χώρα, τη Λιβύη που για γεωγραφικούς λόγους ήταν ευκαιριακός παίκτης, το Λίβανο που λόγω της εγγενούς αστάθειας όλη αυτή τη περίοδο ήταν περισσότερο αντικείμενο και πεδίο των αραβικών υποθέσεων παρά υποκείμενο και τις πλούσιες χώρες του Κόλπου γιατί η συνεισφορά τους ήταν κατά βάση οικονομική που ναι μεν η μείωση και εν τέλει η διακοπή της μετά την λανθασμένη επιλογή συμμάχων εκ μέρους της ΟΑΠ έπαιξε σημαντικό ρόλο αλλά η επιρροή αυτή ήταν περισσότερο έμμεση, τελικά αυτή που έμενε ήταν η Συρία.

Η Δαμασκός ήταν η τελευταία που «εγκατάλειψε» την παλαιστινιακή υπόθεση. Η κρίσιμη καμπή ήταν ο Πόλεμος του Κόλπου που επέτεινε τα προβλήματα που η Συρία αντιμετώπιζε λόγω του σοβιετικού «απογαλακτισμού» και της περιφερειακής απομόνωσης. Αναμφισβήτητα η Δαμασκός ακόμα και αν δεν προνοούσε να συνταχθεί με τη νικηφόρα συμμαχία, βλέποντας τη μοίρα του «αιώνιου ανταγωνιστή» της θα επέλεγε και πάλι να προσδεθεί στο «άρμα του ισχυρού» εφόσον δεν είχε εναλλακτικές επιλογές για συμμαχίες. Από τη στιγμή που και η Δαμασκός (όπως σχεδόν το σύνολο του αραβικού κόσμου) επέλεγε αυτή τη πορεία οι αρνητικές πιέσεις τόσο οι άμεσες όσο και οι έμμεσες (μέσω των άλλων οργανώσεων) σχεδόν εξαφανίστηκαν.

Η ανάδειξη της μόνης υπερδύναμης που οραματιζόταν μια νέα διεθνή τάξη, δημιούργησε μια δεύτερη δεσμίδα -θετικών- πιέσεων και *ευκαιριών*. Αφενός περιόριζε την δυνατότητα της ΟΑΠ να αντιταχθεί στη θέλησή της και αφετέρου πίεζε και το αντίπαλο δέος, το Ισραήλ, κάνοντας την επιλογή των διαπραγματεύσεων την καλύτερη δυνατή λύση και για τους δύο. Με άλλα λόγια, όπως είπε και ο Miller, η αμερικανική *ηγεμονία* «δημιούργησε μια ισχυρή λογική *realpolitik* υπέρ της *ψυχρής ειρήνης*: αυτοί που συμμετέχουν στην [ειρηνευτική διαδικασία] επωφελούνται στον τομέα της ασφάλειας, της οικονομίας και της διπλωματίας, ενώ αυτοί που

αντιτίθενται στην ειρήνη πληρώνουν ένα βαρύ τίμημα σε αυτούς τους τομείς χωρίς να αποζημιώνονται από μια αντισταθμιστική δύναμη».³⁸⁷

Η ακριβής ισορροπία μεταξύ αυτών των *ευκαιριών* και των *προτιμήσεων* της ΟΑΠ, που στο σημείο αυτό περιελάμβαναν την δημιουργία ανεξάρτητου κράτους στη Δυτική Όχθη και τη Γάζα, προσδιορίστηκε επιπλέον από την κακή κρίση που επέδειξε στην επιλογή των συμμάχων της (Ιράκ) στο κρίσιμο στάδιο της μετάβασης στο μεταψυχροπολεμικό σύστημα. Ως εκ τούτου αναγκάστηκε να κάνει μεγάλα βήματα για να καλύψει την απόσταση που οι δικές της επιλογές δημιούργησαν.

Μπορεί πράγματι όπως πολλοί την κατηγόρησαν να μετατράπηκε από ένα εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα σε μια «μικρής πόλης» κυβέρνηση στα κατεχόμενα εδάφη³⁸⁸ (αρκούμενη σε πολύ λιγότερα απ' ό τι αποτελούσε μέχρι πριν από λίγο το όριο μη υπέρβασης), εντούτοις αν και το αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας δεν έφερε την ειρήνη (εξάλλου όπως τόνισε και ο Miller όταν πρόκειται για –θερμή- ειρήνη υπερέχουν οι προτιμήσεις των εμπλεκομένων έναντι των πιέσεων και ευκαιριών του συστήματος), σίγουρα επέτρεψε την δική της επιβίωση αλλά και αυτήν της «παλαιστινιακής ιδέας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

---

³⁸⁷ Miller, Benjamin, “Between War and Peace: Systemic Effects and Regional Transitions from the Cold War to the Post-Cold War”, *Security Studies*, Vol. 11, No 1, Autumn 2001, σελ. 33

³⁸⁸ Sayigh, Yezid, *Armed Struggle and the Search for State*, New York: Oxford University Press, 1997, σελ. 659

Ξενόγλωσση

Abbas, Mahmoud, (Abu Mazen), *Through Secret Channels*, Reading: Garnet Publishing, 1995

Ajami, Fouad, “The Summer of Arab Discontent”, *Foreign Affairs*, Vol. 69, No 5, 1990/91

Al-Khazendar, Sami, *Jordan and the Palestine Question*, Berkshire: Ithaca Press, 1997

Andoni, Lamis, “The PLO at the Crossroads”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 21, No. 1, Autumn 1991

Avineri, Shlomo, “The Impact of Changes in the Soviet Union and Eastern Europe on the Arab-Israeli Conflict”, *Mediterranean Quarterly*, Vol. 2, No 1, Winter 1991

Bannerman, Graeme M., “Arabs and Israelis: Slow Walk toward Peace”, *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 1, 1993

Barari, Hassan A., *Israeli Politics and the Middle East Peace Process (1988-2002)*, New York: Routledge Curzon, 2004

Barnet, Richard J., *Intervention and Revolution*, Cleveland: The World Publishing Company, 1968

Carter, Hannah – Ehteshami, Anoushiravan (eds), *The Middle East's Relations with Asia and Russia*, London: Routledge Curzon, 2004

Cobban, Helena, “The PLO and the Intifada”, *Middle East Journal*, Vol. 44, No 2, Spring 1990

Cobban, Helena, *The Palestinian Liberation Organisation*, Cambridge: Cambridge University Press, 1984

Cobban, Helena, *The Superpowers and the Syrian-Israeli Conflict*, New York: Praeger, 1991

Dawisha, Karen, "The USSR in the Middle East: Superpower in Eclipse?", *Foreign Affairs*, Vol. 61, No 2, 1982/83

Dickey, Christopher, "Assad and his Allies: Irreconcilable Differences?", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 1, 1987

Duncan, Raymond – McGiffert, Ekedahl, Carolyn, *Moscow and the Third World under Gorbachev*, Boulder: Westview Press, 1989

El-Doufani, Mohamed M., "Futile interventions: Russia's disengagement from the Third World", *International Journal*, Vol. 49, No 4, Autumn 1994

El-Doufani, Mohamed M., "Regional revisionist client states under unipolarity", *Third World Quarterly*, Vol. 13, No2, 1992

Freedman, Lawrence, "The Gulf War and the new World Order", *Survival*, Vol. 33, No 3, May/June 1991

Freedman, Robert O., *Israel under Rabin*, Colorado: Westview, 1995

Freedman, Robert O., *Moscow and the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991

Freedman, Robert O., *Soviet Policy toward Israel under Gorbachev*, New York: Praeger Publishers, 1991

Fukuyama, Francis, "Gorbachev and the Third World", *Foreign Affairs*, Vol. 64, No 4, 1986

Gambill, Gary C., "Sponsoring Terrorism: Syria and the PFLP-GC", *Middle East Intelligence Bulletin*, Vol. 4, No 9, September 2002

Golan, Galia, "Gorbachev's Middle East Strategy", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 1, 1987

Golan, Galia, *Soviet Policies in the Middle East*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990

Gordon, Neve – Lopez, George, "Terrorism in the Arab-Israeli Conflict", *Kroc Institute Occasional Paper #18:OP:1*, May 1999

Halliday, Fred, *Cold War, Third World*, London: Hutchinson Radius, 1989

Hamid, Rashid, "What is the PLO?", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 4, No. 4, Summer 1975

Husam, Mohammad A., "Inter-Arab Politics and the Mainstream of the Palestinian Movement: Changes in Relations and Strategy and their Implications for the Peace Process", *Jouvert (A Journal of Postcolonial Studies)*, Vol. 3, No 3, (<http://social.chass.ncsu.edu/jouvert/v3i3/moham.htm>)

Indyk, Martin, "Watershed in the Middle East", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No 1, 1991/92

Jacobsen, Carl, Gustav, "The Gulf: Washington's War, Moscow's War", *Bulletin of Peace Proposals*, Vol. 22, No 3, 1991

Jawad, Haifaa A., *The Middle East in the New World Order*, London: MacMillan Press, 1994

Karsh, Efraim (ed), *Peace in the Middle East: The challenge for Israel*, Essex: Frank Cass, 1994

Karsh, Efraim, "A Marriage of Convenience: The Soviet Union and Asad's Syria", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 11, No 4, 1989

Katz, Mark N., *Gorbachev's military policy in the Third World*, New York: Praeger, 1989

Khalidi, Rashid, "The Palestinian Dilemma: PLO Policy after Lebanon", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 15, No. 1, Autumn 1985

Khalidi, Rashid, "The Resolutions of the 19th Palestine National Council", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 19, No. 2, Winter 1990

Khalidi, Walid, "Toward Peace in the Holy Land", *Foreign Affairs*, Vol. 66, No 4, 1988

Lewis, Bernard, "Rethinking the Middle East", *Foreign Affairs*, Vol. 71, No 4, 1992

Little, Douglas, "The Making of a Special Relationship: The United States and Israel, 1957-68", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 25, No 4, 1993

Loveman, Chris, "Assessing the phenomenon of proxy intervention", *Conflict, Security & Development*, Vol. 2, No 3, 2002

Ma'oz, Moshe, *Syria and Israel*, Oxford: Clarendon Press, 1995

Ma'oz, Zeev (ed), *Regional Security in the Middle East*, London: Frank Cass, 1997

Marcus, Jonathan, "Discordant Voices: The US Jewish Community and Israel during the 1980s", *International Affairs*, Vol. 66, No. 3, 1990

Mattar, Philip, "The PLO and the Gulf Crisis", *Middle East Journal*, Vol. 48, No 1, Winter 1994

McDowall, David, *Palestine and Israel: The Uprising and beyond*, London: I.B. Tauris, 1989

Miller, Aaron, David, "The PLO and the Peace Process: The Organizational Imperative", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 7, No 1, 1987

Miller, Benjamin, "Between War and Peace: Systemic Effects and Regional Transitions from the Cold War to the Post-Cold War", *Security Studies*, Vol. 11, No 1, Autumn 2001

Morris, Benny, *Righteous victims*, New York: Vintage Books, 2001

Muslih, Muhammad, "Towards Coexistence: An Analysis of the Resolutions of the Palestine National Council", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 19, No. 4, Summer 1990

Nizameddin, Talal, *Russia in the Middle East*, London: Hurst & Company, 1999

Njølstad, Olav (ed), *The last decade of the Cold War*, London: Frank Cass, 2004

Oakley, Robert, "International Terrorism", *Foreign Affairs*, Vol. 65, No 3, 1987

Østerud, Øyvind, “Decay and Revival of Détente, Dynamics of Center and Periphery in Superpower Rivalry”, *Cooperation and Conflict*, Vol. 23, No 1, 1988

Pipes, Daniel, “Is Damascus ready for Peace?”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 4, 1991

Quandt, William B., “The Middle East in 1990”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 1, 1990/91

Rickman, Gregg, “The PLO and Iraq in the Twilight of Soviet Foreign Policy”, *MERIA*, Vol. 4, No 3, September 2000

Rouleau, Eric, “The future of the PLO”, *Foreign Affairs*, Vol. 62, No 1, 1983

Rubinstein, Alvin Z., “New World Order or Hollow Victory”, *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 4, 1991

Saivetz, Carol R., *The Soviet Union in the Third World*, Boulder: Westview Press, 1989

Sarkees, Meredith, Reid, “Disenchantment with the new world order: Syria’s relations with the United States”, *International Journal*, Vol. 49, No 2, Spring 1994

Sayigh, Yezid, “Palestinian Armed Struggle: Means and Ends”, *Journal of Palestine Studies*, Vol. 16, No. 1, Autumn 1986

Sayigh, Yezid, *Armed Struggle and the Search for State*, New York: Oxford University Press, 1997

Schiff, Ze’ev – Ya’ari, Ehud, *Intifada: The Palestinian Uprising – Israel’s Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989

Schiff, Ze'ev., "Israel after the War", *Foreign Affairs*, Vol. 70, No 2, 1991

Shannon, Vaughn P., *Balancing Act*, Hampshire: Ashgate, 2003

Smart, Ian, "Oil, the Super-Powers and the Middle East", *International Affairs*, Vol. 53, No. 1, 1977

Steinberg, Matti, "Arafat's PLO: The Concept of Self-Determination in Transition", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 9, No 3, 1987

Steinberg, Matti, "The Pragmatic Stream of Thought within the PLO according to Khalid al-Hasan", *The Jerusalem Journal of International Relations*, Vol. 11, No 1, 1989

Stephens, Robert, "The Great Powers and the Middle East", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 2, No. 4, Summer 1973

Stivers, William, *America's confrontation with revolutionary change in the Middle East 1948-83*, London: MacMillan Press, 1986

Tal, Lawrence, "Is Jordan Doomed?", *Foreign Affairs*, Vol. 72, No 5, 1993

Tamari, Salim, "The Palestinian Movement in Transition: Historical Reversals and the Uprising", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 20, No. 2, Winter 1991

Telhami, Shibley, "Kenneth Waltz, Neorealism, and Foreign Policy", *Security Studies*, Vol. 11, No. 3, Spring 2002

Tibi, Bassam, *Conflict and War in the Middle East*, London: MacMillan Press, 1998

Vatikiotis, P.J, *The Middle East: from the end of empire to the end of the Cold War*, New York: Routledge, 1997

Walt, Stephen M., *The Origins of Alliances*, New York: Cornell University Press, 1987

Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Boston: McGraw Hill, 1979

Wege, Carl, Anthony, “The Abu Nidal Organization”, *Terrorism*, Vol. 14, January-March 1991

Yapp, M.E., *The Near East since the First World War*, Essex: Longman, 1996

Ελληνική

Σωτηρόπουλος, Δημήτρης Α. – Χουλιάρας, Αστέρης – Ρούσσοι, Σωτήρης – Σκλιας, Παντελής, *Ο Τρίτος Κόσμος*, Αθήνα: Παπαζήση, 2005